(R)OMUL
DE LÂNGĂ

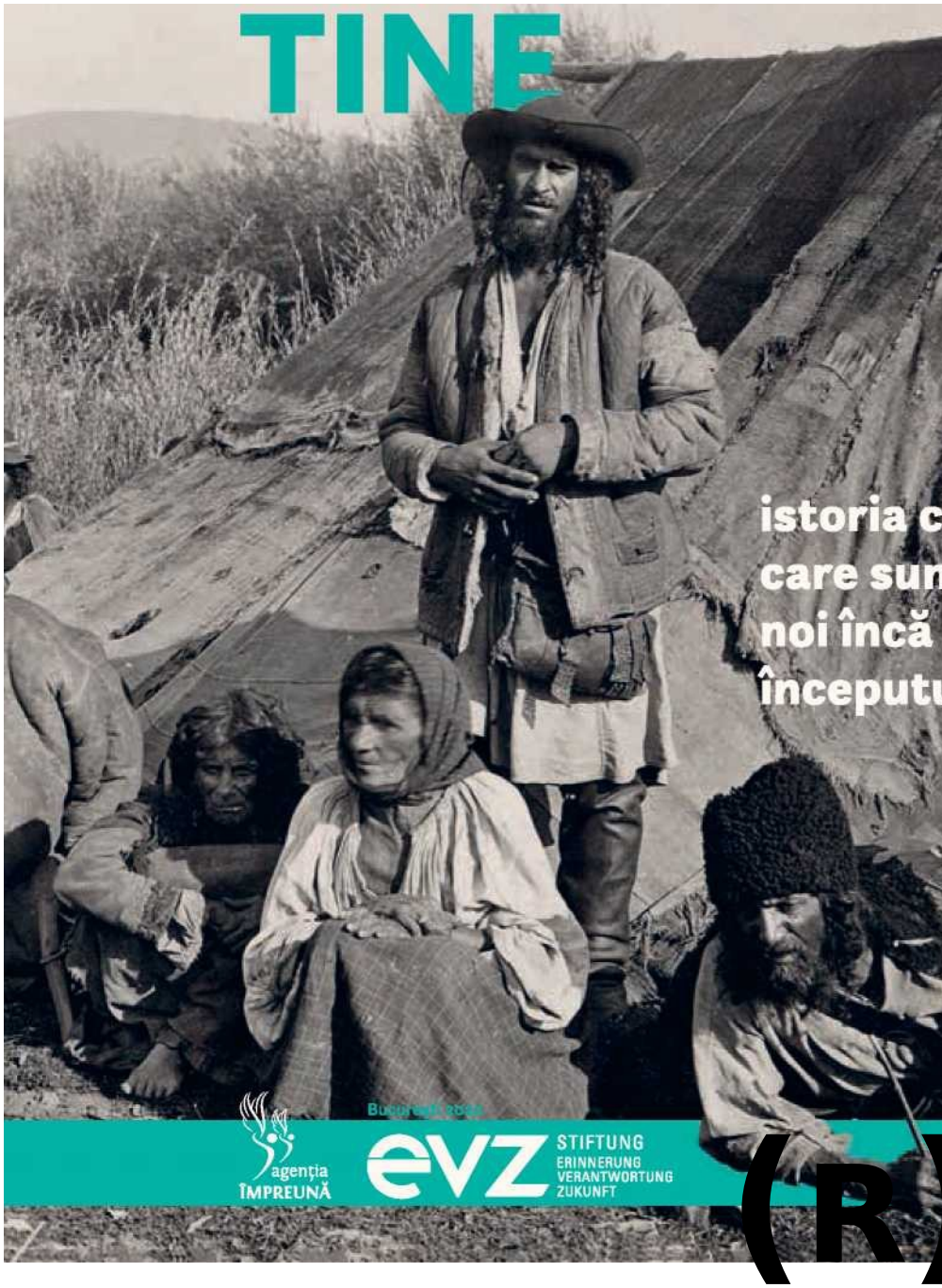
TINE
istoria c
care sun
noi încă
începutu
agenția
ÎMPREUNĂ
evz
STIFTUNG
ERINNERUNG
VERANTWORTUNG
ZUKUNFT
(R

L DE LÂNGĂ TINE

istoria celor care sunt cu noi încă de la începuturi

kit pedagogic

texte
Ligia Livadă – capitolul „Introducere în istoria romilor”
Petre Matei – capitolul „Holocaustul romilor”
Mariana Sandu – capitolul „Fişe de lucru” (Istoria văzută prin ochii elevilor)

imagine
Arhiva de Imagine a Muzeului Naţional al Ţăranului Român
wikipedia.org

redactor
Irinel Antoniu

Materialul a fost realizat în cadrul proiectului pilot **„Şcoala mea incluzivă”** finanţat de **Fundaţia „Remembrance, Responsibility and Future”** şi implementat în perioada martie 2016 – septembrie 2019.

Mulţumim tuturor celor care au făcut parte din acest proiect pilot: Doru Dumitrescu (Inspector General Istorie, Ministerul Educaţiei Naţionale), Ligia Livadă (profesor universitar, Facultatea de Ştiinţe Politice din cadrul Universităţii din Bucureşti), Petre Matei (istoric), Nicu Adrian Furtună, Niculae Cristea (profesor de istorie la Colegiul Naţional „Iulia Haşdeu”), Maria Cristea-Stoea şi celor 103 profesori de istorie care au participat la programul de formare în domeniul Robiei Romilor şi Holocaustului.

Mulţumim Fundaţiei „Remembrance, Responsibility and Future” pentru sprijinul constant oferit în implementarea proiectului şi Muzeului Ţăranului Român pentru punerea la dispoziţie a fotografiilor utilizate în material.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
LIVADĂ, LIGIA
(R)omul de lângă tine : istoria celor care sunt cu noi încă de la începuturi / Ligia Livadă, Petre Matei, Mariana Sandu ; red.: Irinel Antoniu. – Bucureşti : Editura Fundaţiei Agenţia Împreună, 2020

ISBN 978-606-94946-1-5

I. Matei, Petre
II. Sandu, Mariana
II. Antoniu, Irinel (red.)

323.1
94

© Autorii © 2020 Fundaţia Agenţia Împreună
Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau transmisă în niciun mod, sub nicio formă, fără consimţământul scris al deţinătorilor de copyright.

Cuprins

.....Cuvant-inainte

.....Introducere

.....Introducere în istoriaromilor
.....1.1. Punct de vedere
.....1.2. Concept istoric, origini, reperecronologice
.....1.3. Robia romilor
.....1.4. Condiţia social-economică şijuridicăa robului
.....1.5. Imaginarul social desprerobi
.....1.6. Mişcarea abolţionistă şi dezrobirea robHor
.....1.7. Rom vs. ţigan
.....1.8. Romii în perioada interbeiică

.....Holocaustul romilor
.....2.1. Starea generală aromHor
.....2.2. Deportarea romilorîn Transnistria

.....Bibliografie selectivă

.....Fise de lucru
.....1. Societatea feudală românească
.....2. Constituirea statelor medievale româneşti. Autonomii locale şi instituţii centrale
.....3. Epoca medievală
.....4. Universul satelor şi lumea oraşelor
.....5. Descrierea domeniului feudal/mănăstiresc
.....6. Transilvania în epocareformelor
.....7. Regimul fanariot
.....8. Anul 1821 în PrincipateleF^ooiâ^r^e
.....9. Regulamentele Organice
.....10. Curentul abolţionist şi Revoluţia de la 1848
.....11. Revoluţia de ^184.8-184.9 în ŢărlleRomâne
.....12. Legile dezrobirii
.....13. Robia în ŢărileRomâne
.....14. Românii văzuţi de călătorii străini
.....15. Personalităţi şi fapte istorice (1848-1859)
.....16. Perioada interbelică
.....17. Situaţia şi deportarea romilorîn perioaclai942-ig44
.....18. Holocaustul evreilor/Deportările romilor
.....19. Holocaust
.....20. Rebus istoric

Cuvânt-înainte

„Putem şi suntem datori ca împreună să facem mai mult pentru cunoaşterea contribuţiei romilor la dezvoltarea României, pentru memoria marilor personalităţi culturale care au provenit din comunitatea romă, pentru omagierea romilor care au pierit în cele două războaie mondiale ale secolului XX ori au fost victimele Holocaustului.” (22 iunie 2017, Mesajul Preşedintelui României, dl Klaus Iohannis, transmis cu prilejul Conferinţei „România – o ţară a tuturor”)*.

Zilele contemporane sunt marcate de manifestări puternice ale unor atitudini şi sentimente împotriva diferitelor categorii etichetate ca fiind „diferite” (minorităţi religioase, sexuale, etnice, persoane cu dizabilităţi). Din păcate, romii sunt cel mai adesea expuşi discursului instigator la ură, iar atributele şi sintagmele cu care au fost etichetaţi de-a lungul timpului dovedesc cât de puternice sunt sentimentele anti-Roma: de la atribute inumane – *ciori, căpuşe, paraziţi, lăcuste, javre, viermi, mizerii, gunoaie umane, hoituri* – la caracteristici comportamentale eminamente negative – *infecţi, nenorociţi, scandalagii, puturoşi*†.

Întrebarea fundamentală pentru noi este: care sunt metodele şi instrumentele care pot diminua prejudecăţile şi stereotipurile despre romi? Cum putem determina o schimbare a atitudinilor pe care populaţia majoritară le are în privinţa romilor?

* Mesajul integral al Preşedintelui României din data de 22 iunie 2017 este disponibil la: http:/www. presidency.ro/ro/media/mesaje/mesajul-presedintelui-romaniei-domnul-klaus-iohannis-cu-prilejul- conferintei-romania-o-tara-a-tuturor

† Atribute identificate în urma analizei comentariilor din mediul online, publicate în raportul „În căutarea demnităţii”, aprilie 2016. Raportul este diponibil la: http^agentiaimpreuna.ro/wordpress/ wp-content/uploads/2oi6/o4/Anti-tiganism_În-cautarea-demnitatii.pdf

Noi considerăm că discursul îndreptat împotriva romilor este de două tipuri: (1) cel din ignoranţă, necunoaştere a istoriei şi neînţelegere a diversităţii şi (2) discursul categoric împotriva romilor, nu neapărat dintr-o perspectivă etnică, ci mai degrabă dintr-o perspectivă a unui grup perceput ca deviant.

Materialul pe care urmează să îl parcurgeţi se adresează celor care au sentimente împotriva romilor cauzate mai degrabă de necunoaşterea istoriei pe care romii au trăit-o şi de lipsa de empatie faţă de cel diferit. Istoria pe care romii au trăit-o în spaţiul românesc este necunoscută pentru cei mai mulţi cetăţeni ai României (deopotrivă romi şi neromi). Considerăm că a venit momentul să oferim informaţii despre două dintre momentele tragice ale istoriei romilor: **Robia romilor** şi **Holocaustul**.

Suntem conştienţi că ambele teme sunt controversate, însă ele sunt reale şi fac parte din istoria noastră naţională, iar asumarea faptelor istorice reprezintă un prim pas spre înţelegerea prezentului.

Echipa
Fundaţiei Agenţia de Dezvoltare Comunitară „Împreună”

Introducere

Poveştile dintre aceste coperţi au, de cele mai multe ori, puteri miraculoase. Spuse cu toată inima, ele reuşesc să-ţi mângâie sufletul, să te motiveze şi să te bucure făcând ca tot ceea ce-ţi părea imposibil să devină realizabil. Indiferent din ce categorie socială provii, poveştile noastre îţi vor scormoni mintea şi te vor ajuta să găseşti izvorul tuturor celor ce te vor defini ca OM: voinţa de a te schimba, empatie, bucurie, prietenie, puterea de a te lupta cu limitele tale şi mândria de a fi ceea ce eşti.

Tu eşti eroul poveştii tale! Fă tot ce ţine de tine ca povestea devenirii tale să fie povestea unui învingător! Pentru că tu chiar eşti...

Gelu Duminică

Director executiv
Agenţia de Dezvoltare Comunitară „Împreună”

Introducere în istoria romilor

1.1. Punctde vedere

Strămoşii romilor nu au produs documente scrise. Acestea sunt produsul elitelor sociale şi politice ale timpului şi, prin urmare, exprimă concepţia şi percepţia socială a acestora. În contextul epocii medievale, romii erau, la fel ca majoritatea covârşitoare a populaţiei de la vremea respectivă, analfabeţi. Nici măcar printre nobili/boieri, preoţi şi călugări, scrisul şi cititul nu erau o constantă socială. Cunoscătorii de carte reprezentau o minoritate restrânsă. Din acest motiv, istoria scrisă a romilor a fost mult timp înlocuită de istoria orală, transmisă de bunici şi părinţi copiilor, generaţie după generaţie.

Ca urmare, documentele istorice de Ev Mediu, reprezentate de înscrisurile cancelariilor Domniei, amintesc despre un fenomen social specific vremurilor – sclavia, dar şi despre etnia acelor sclavi/robi: romii şi tătarii şi despre originea celor dintâi (Doc. 1).

> Doc. 1:
> *O categorie aproape nelipsită în societăţile antice şi medievale este aceea a robilor (sau sclavilor), provenită în special din prinşii de războaie. În cazul Ţărilor Române, robii erau ţigani sau tătari [...] Întrucât termenul de „ţigani" derivă de la grecescul „athinganoi" („cei ce nu trebuie atinşi", în traducere liberă), iar în actele bizantine din ultimele veacuri li se mai spune şi „egipteni", faptul arată direcţia din care şi-au făcut apariţia cetele de ţigani nomazi în Peninsula Balcanică, în cursul veacului al XlII-lea, pornind din îndepărtata Indie şi trecând prin unele zone din nord-estul Africii.*
>
> *Istoria românilor,* vol. IV, *De la universalitatea creştină către Europa „patriilor",* Bucureşti, Ed. Enciclopedică,

2001

În actuala condiţionare politico-istorică de asumare a trecutului istoric, două fapte istorice se cer consemnate: în spaţiul românesc, sclavia este mai veche decât venirea romilor, iar acest fenomen social este caracteristic şi imperiilor din zona Balcanilor (Bizantin, Otoman).

Doc. 2:

Într-adevăr, la noi, ţiganii au fost robi timp de 600 de ani. Sclavia nu a fost însă un fenomen caracteristic doar Ţărilor Române. În Evul Mediu existau sclavi şi în ţările vecine: în Imperiul Bizantin, şi în Imperiul Otoman, şi în ţările slave de la sudul Dunării. Mai mult: sclavia la noi este mai veche decât sosirea ţiganilor [...].

Viorel Achim, http://adevarul.ro/cultura/istorie/istoricul-viorel-achim-marea-migratie-tiganilor-abia-incepe

Doc. 3:

*Primul document care-i consemnează pe **aţigani** în Ţara Românească datează de la 1385. Este probabil ca acest trib nomad, plecat din India cu cinci sau şase secole mai înainte, în împrejurări care nu au fost încă lămurite, să fi fost împins întruna către apus de apropierea turcilor otomani. În secolul al XlV-lea, ţiganii începuseră să treacă Dunărea, în grupuri mici: pe măsură ce soseau, erau reduşi în robie de către domnitorii şi marii proprietari din Ţara Românească [...] Aparţin domniei (**ţigani domneşti**), dar aceştia nu sunt mulţi, sau mănăstirilor (**ţigani mănăstireşti**) şi persoanelor particulare (**ţigani boiereşti**). În fiecare din cele trei categorii, există **vătraşii** (sedentarii) şi **lăieşii** [...], cei din şatrele nomade.*

Neagu Djuvara, *Între Orient şi Occident. Ţările Române la începutul epocii moderne (1800-1848),* Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995

Formulaţi un punct de vedere referitor la robie/sclavie în spaţiul românesc medieval, susţinându-l cu două informaţii

test

selectate din texte.

2.....Argumentaţi, printr-un fapt istoric relevant, afirmaţia con form căreia sclavia în Ţările Române este mai veche decât sosirea romilor în spaţiul românesc.

3.....Precizaţi categoriile de romi menţionate în surse.

1.2. Conceptistoric,origini, repere cronologice

În prezentarea evoluţiei istorice a acestei minorităţi naţionale, termenul lingvistic utilizat în raport cu cronologia este *ţigan,* în documentele scrise de călători străini şi furnizate de cancelariile Domniei, cât şi de *rom*, începând cu secolul al XlX-lea. În spaţiul românesc, conceptul istoric de *rom*, acceptat şi folosit pentru denumirea populaţiei aparţinând acestei etnii, este introdus prima dată de Mihail Kogălniceanu, în 1837 (Doc. 4).

> Doc. 4:
> *Iar Ţiganii ei singuri se numesc în limba lor Romnicel (fiul femeii) sau Rom (oameni). În Moldova, Alexandru cel Bun le-a dat voie să rătăcească. În Valahia sunt cu mult mai mulţi, urmaşii lor au ajuns robi, cum sunt şi azi, aşa că cuvântul Ţigan a ajuns totuna cu rob.*
>
> Mihail Kogălniceanu, *Schiţă despre ţigani,* original în franceză, Berlin, 1837; varianta în limba română, Iaşi, 1900

Societăţile în care a funcţionat robia (sec. al XlV-lea – al XlX-lea) nu se raportează la valori precum individ, drepturi naturale, drepturile şi libertăţile omului şi cetăţeanului, libertate, egalitate. Structura socială avea la bază privilegiul, iar oamenii se împărţeau în privilegiaţi (aristocraţi, nobili sau boieri de diferite ranguri) şi neprivilegiaţi, împărţiţi la rândul lor în oameni liberi (orăşeni sau burghezi şi ţărani liberi) şi oameni care nu aveau libertate personală (ţărani dependenţi şi robi). Romii care erau robi trăiau în şălaşe, care aveau în componenţă mai multe familii. În situaţia de robie, aceştia erau obligaţi la munci diferite, reprezentând o mână de lucru ieftină. De multe ori, în plan juridic îşi rezolvau problemele mărunte la nivelul comunităţii prin judecata proprie, iar în plan fiscal ajutau şi la strângerea dărilor (Doc. 5).

Doc. 5:

Robii trăiau în sălaşe, care cuprindeau mai multe familii. Documentele din secolele XIV-XV menţionează şi cneji, juzi sau vătămani de ţigani sau tătari, care judecau neînţelegerile mărunte dintre robi sau adunau dările la care aceştia erau supuşi. Strângerea dajdiilor de la robi se făcea de către globnici, recrutaţi adesea chiar din rândurile lor. Aceştia le ţineau şi evidenţa sau îi aduceau înapoi pe cei fugiţi. Robii erau obligaţi la diferite munci, mai ales casnice, pentru stăpânii lor. Ei mai practicau o parte a meşteşugurilor de pe domenii, precum erau fierarii şi potcovarii. Munca lor era în funcţie de bunul plac al stăpânilor. Tot din rândurile lor erau recrutate adesea slugile de curte, unele îndeplinind chiar atribuţii administrative şi fiscale pe domeniu. Un număr restrâns dintre ei dispuneau de avere proprie, constând mai ales din vite, aveau gospodărie proprie şi realizau venituri, din care o parte revenea stăpânilor. Robii puteau fi vânduţi, cumpăraţi, schimbaţi, foarte rar şi eliberaţi. Ei reprezentau cea mai ieftină mână de lucru. Stăpânii puteau face orice voiau cu ei, fără a avea dreptul de a-i omorî, deşi prin abuz se întâmplau şi asemenea cazuri.

Istoria românilor, vol. IV, *De la universalitatea creştină către Europa „patriilor”,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2001

În aceste societăţi profund ierarhizate, „libertăţile” unui grup/ unei comunităţi erau de fapt privilegii acordate ierarhic, prin- tr-un act de graţie, de bunăvoinţă, de către cei mari celor mai mici în ierarhia socială. Autoritatea superiorilor ierarhici asupra celor supuşi lor era legală şi cunoştea destul de puţine îngrădiri. În cazul în care poruncile superiorului

ierarhic nu erau ascultate şi duse la îndeplinire, în caz de fugă sau de revoltă, legiuirile vremii permiteau pedepsirea vinovatului. Pedepsele erau în majoritate covârşitoare corporale (mergând până la pedeapsa capitală în anumite cazuri) şi trebuiau să fie publice şi exemplare, astfel încât să prevină, prin îngrozirea spectatorilor, repetarea faptelor incriminate. Corecţiile corporale erau legale, cu singura condiţie ca acestea să nu pună în pericol viaţa sclavilor/robilor (Doc. 6).

Doc. 6:

Feciorul nu va putea să se suie împotriva tătâne-său, nice afrăţâne-său celui mai mare, nice a dascălului său, nice muiarea a bărbatului său, nice călugăr a egumenului

său, nice robul sau năimitul (angajatul, simbriaşul, n.n.) a stăpânului său; drept aceaia când va bate tatăl pe fecior, sau fratele cel mai mare sau dascălul pire ucenic, sau bărbatul pre muiere, sau egumenul pre călugăr, sau stăpânul pe rob sau pe năimit, cându-i va bate cu miisurii şi pre vină, atunce se cade să se pleace, însă de se va afla că acei mai mari trec peste măsură şi-şi ies din obicei, de-i bat de a pururea şi foarte cumplit, şi vine lucrul de stă în cumpănă de moarte să şi îi ucidă de tot, nu cu toiag sau cu biciu, ce cu arme goale, atunce cei mai mici vor putea sta împotrivă celor mai mari şi de se va întâmpla vreuna ca aceia, atuncea pot să-i ucidă şi de tot să naibă nici o cercetare.

Carte Românească de Învăţătură – Moldova, 1646;
Îndreptarea Legii – Ţara Românească, 1652

În acest tip de societate orice mod de viaţă diferit de cel prescris de legea scrisă sau de obiceiul pământului este susceptibil să fie sancţionat. Intoleranţa europenilor faţă de romi (ţigani, gipsy, egipteni, boemieni, în limbajul epocii) nu are la bază etnia sau naţionalitatea, ci modul de viaţă diferit. Represiunea s-a făcut în numele nomadismului. Într-o Europă în care mobilitatea era

Primele atestări documentare ale romilor în Ţările Române:

1385.....Domnul Ţării Româneşti, Dan I, dăruieşte mă năstirii Tismana proprietăţile care aparţinuseră anterior Mănăstirii Vodiţa, printre care şi 40 de sălaşe de aţigani;

1390-1406.....în Ţara Făgăraşului, din Transilvania, sunt amin tite 17 sălaşe de ţigani ai boierului Costea, dăruite de domnul Mircea cel Bătrân, care stăpânea această

provincie, conform înscrisurilor cancelariei domneşti;

1428.....Domnul Moldovei, Alexandru cel Bun, dăruieşte Mănăstirii Bistriţa 42 de sălaşe de ţigani.

foarte redusă, străinul (cel totalmente necunoscut, pentru a cărui onestitate nu putea depune nimeni mărturie) era un pericol potenţial. Toţi cei care practicau un anume fel de deplasări, fie ele sezoniere, uneori chiar în căutarea unui loc de muncă, sunt suspectaţi de vagabondaj şi cerşetorie profesionistă, ambele condamnate penal în legiuirile vremii, şi pedepsiţi ca atare.

Astăzi, asumarea istoriei presupune şi o privire lucidă asupra contextului cronologic, istorico-politic şi social al societăţii româneşti medievale. Este o societate care preia modelul politic bizantin. Este o societate puternic ierarhizată social. Este o societate în care ascensiunea socială se poate realiza prin slujbele aduse Domniei sau prin faptele de arme în războaiele purtate de români pentru apărarea autonomiei sau neatârnării ţării.

Ştiaţi că...

În perioada aprilie-august 1595, domneşte, în Moldova, Ştefan Răzvan, domnitorul de etnie romă, care a luptat alături de Mihai Viteazul împotriva marelui Imperiu Turcesc?

> *Acest Răzvan era născut în Moldova, dintr-un tată ţigan şi o mumă moldovancă. El intrase de tânăr în armia polonă şi, deosibindu-se printr-o vitejie neobicinuită în războiu polonilor cu muscalii, fu din simplu soldat ridicat la cele mai înalte trepte ostăşeşti de traiul Poloniei, Ştefan Bathori. În urmă întorcându-se în Moldova, întră în slujba lui Aron Vodă, care îi dete rangul de agă şi-l trimise la mai 1593, sol la Sigismund Bathori. Apoi, Răzvan primi de la Aron comanda gvardiei sale de unguri. El trase la sine dragostea acestor ostaşi şi izbuti, după cum văzurăm, cu agiutorul lui Bathori, a răsturna pe domnul său şi se urca astfel în locu-i, pe un tron*

de care se făcuse vrednic prin vitejia lui. Mai târziu (în bătălia de lângă Areni, la 3/13 decembrie 1595), prins de oamenii lui Ieremia Movilă, acesta a avut parte de o moarte cumplită.

N. Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul,* Iaşi, Junimea, 1988

Lecţii învăţate din istorie

O categorie nelipsită din societatea medievală a Ţărilor Române este aceea a robilor, care erau ţigani sau tătari. Conceptul istoric de rom este introdus în scrierile istorice de Mihail Kogălniceanu.

Astăzi, asumarea istoriei presupune şi o privire lucidă asupra contextului cronologic, istorico-politic şi social al societăţii româneşti medievale. Era o societate puternic ierarhizată social, care prelua modelul politic bizantin.

Societatea în care a funcţionat robia (secolele al XlV-lea – al XlX-lea) nu se raporta la valori precum individ, drepturi naturale, drepturile şi libertăţile omului şi cetăţeanului, libertate, egalitate. Structura socială avea la bază privilegiul, iar oamenii se împărţeau în privilegiaţi (aristocraţi, nobili sau boieri de diferite ranguri) şi neprivilegiaţi, cu statut de oameni liberi (orăşeni sau burghezi şi ţărani liberi) şi vasali (vasalitatea se referă la relaţiile dintre nobili sau dintre entităţi politice prestatale şi statale)/dependenţi: oameni care nu aveau libertate personală (ţărani dependenţi şi robi).

ROBIE.....stare de dependenţă politică, socială şi economică în care este ţinut un grup social şi/ sau etnic;

ROB, ROABĂ.....om aflat (în Evul Mediu, în Ţările Române) în dependenţă totală faţă de stăpânul feudal, de Domnie sau Biserică, fără ca acesta să aibă dreptul de a-l omorî;

SCLAVIE.....stare de totală dependenţă politică, socială şi economică în care sunt ţinute o categorie socială, un grup etnic;

SCLAV(Ă).....persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân de sclavi pentru care munceşte;

ŢIGAN.....peiorativ, persoană care face parte dintr-o

populaţie originară din India şi răspândită în mai toate ţările Europei, trăind în unele părţi încă în stare seminomadă.

Robia este o formă de sclavie care a existat în Ţările Române din secolul al XIV-lea până la jumătatea secolului al XIX-lea. Călătorii străini, care au scris despre Ţările Române şi care nu aveau alt termen la îndemână, introduc termenul de sclavie. În limba română însă termenul de sclavie nu este folosit înainte de jumătatea secolului al XIX-lea.

O categorie nelipsită din societatea medievală a Ţărilor Române este aceea a robilor, care puteau fi tătari, romi,

1.3. Robia romilor

În decursul istoriei au existat forme diferite de sclavie. Dintre acestea cele mai cunoscute sunt sclavia din

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Naţional al

foarte rar şi români. Conceptul istoric de rom este introdus de Mihail Kogălniceanu. Apoi este preluat de abolţionişti din secolul al XIX-lea, care se adresau în egală măsură compatrioţilor lor, dar şi opiniei publice internaţionale, în contextul internaţionalizării „chestiunii româneşti” în timpul războiului Crimeei (1853-1856) şi al afirmării foarte clare a opţiunii politice europene a elitelor politice şi culturale româneşti. Pe plan intern, dintre legile abolţioniste numai cea din Moldova, din 1855, foloseşte termenul „sclăvie”.

şi sclavia colonială. Între acestea şi robie există câteva diferenţe semnificative legate fie de statutul juridic al persoanelor, fie de rolul lor în organizarea producţiei şi prin urmare a economiei societăţilor respective. Viaţa robului era apărată de legiuirile vremii. De asemenea, robul putea deţine anumite bunuri în proprietate, care treceau la moartea sa asupra moştenitorilor direcţi (părinţi şi copii), stăpânul intrând în posesia acestor bunuri numai în absenţa moştenitorilor respectivi. Economic, robii din Ţările Române, deşi destul de numeroşi, nu participau la producţia agricolă, dominantă la vremea respectivă, decât indirect, prin confecţionarea de unelte şi obiecte din metal sau lemn pentru gospodăria ţărănească. Inventarul uman al domeniului boieresc era dominat de ţărani.

În Ţările Române, nu existau reglementări scrise privitoare la robi. Statutul juridic al robilor romi cunoaşte o primă definiţie elaborată a robiei în Moldova, la început de secol XIX, în *Codul Calimach* (Doc. 1).

Doc. 1:

Robia şi aceia cu privire către dânsa urmată stăpânire, deşi sunt împotriva firescului drit al omului, s-au urmat din vechime în prinţipatul acesta, însă nu aşa precum romanii într-o vreme au urmat, ci cu o mare deosebire. Căci aice puterea stăpânului nu poate vreodineoară supt nici un cuvânt sau pricină a se întinde asupra vieţii robului; iar asupra averii lui, atunce numai, când nu va avea legiuiţi clironomi sau când, fugind fără a se mai întoarce, nu va avea neapăraţi clironomi (precum sunt fiii şi părinţii), sau când va vătăma ori va păgubi pe stăpânul său prin furtuşag sau alte rele urmări. Dintre aceste vederat se cunoaşte că robul nu se socoteşte întru toate ca un lucru, ci în cât faptele, legăturile, driturile şi îndatoririle lui privesc către alţii, iar nu către stăpânul său, se socoteşte el ca o persoană [omul cu politiceşti drituri şi îndatoriri]; drept aceia este robul supus

pământeştilor legi şi se apără de către ele.

Codul Calimach, ediţie critică, Bucureşti, Ed. Academiei RPR, 1958

Alte texte juridice definesc robia indirect, în raport cu alte situaţii juridice ale individului. Până la jumătatea secolului al XVIII-lea au existat şi ţărani aserviţi, care nu aveau libertate personală *(vecini* în Moldova şi *rumâni* în Ţara Românească). Servitutea corporală apropia, uneori până la confuzie, cele două stări de dependenţă. Hrisoavele domneşti intervin pentru a restabili diferenţele dintre ele.

1749, actul de desfiinţare a veciniei în Moldova (aici situaţia robilor era mai gravă): „vecinii nu sunt robi fiindcă numai ţiganii au acea robie, carii cu femeile şi cu copiii lor slujesc pe toate zilele stăpânilor săi. Iară vecinii numai partea bărbătească slujesc, scoţând la lucru numai un om dintr-o casă, măcar câţi feciori va avea omul [...] iară partea femeiască nu slujeşte, nici au acea supunere ca robii, că vecin va să zică sătean megieş fără de moşie .

repere

5 august 1746 . . . .în Ţara Românească, marea adunare a clerului şi boierimii a condamnat canonic rumânia;

6 aprilie 1749 . . . .în Moldova, marea adunare a clerului şi boierimii a condamnat ca abuz asimilarea vecinilor cu robii ţigani;

1780.....*Pravilniceasca Condică* introduce distincţia ţigan/om liber în Ţara Românească;

1814.....*Codul Calimach* introduce o definire detaliată a robiei, în Moldova.

În afara regimului obligaţiilor, diferenţa fundamentală între ţăranii dependenţi şi robi se situa la nivelul raporturilor acestora cu pământul şi habitatul. Ţăranii aserviţi locuiau în propriile lor sate şi nu puteau fi mutaţi de pe pământurile care fuseseră ale lor (nici atunci când pământul era înstrăinat). Robii puteau fi însă mutaţi de pe o moşie pe alta; ei erau legaţi de stăpân, nu de pământ. În ceea ce priveşte spaţiul de locuire, robii romi trăiau la marginea satelor de români, cât şi în sate cu populaţie totalitar romă, în sălaşe. Această comunitate de oameni

era desemnată sub numele de „ţigănie”. Un alt fapt istoric relevant este cel legat de înrobirea romilor, în funcţie de stăpân. Ca urmare, pot fi definite trei

categorii de *romi robi:* cei ***domneşti****,* care aparţineau casei domnitoare, cei ***mănăstireşti****,* care aparţineau aşezămintelor bisericeşti, cei ***boiereşti****,* care erau în posesia boierilor moldoveni şi munteni, ei fiind numiţi *„ţigani de curte”* şi *„ţigani de ogor”,* în funcţie de ocupaţie. Domnul, ca stăpân absolut al supuşilor săi, putea dona robi mănăstirilor şi boierilor. Se produce o uniformizare etnică, şi nu socială, remarcată în documentele de călătorie ale călătorilor străini, dar şi în cadrul relaţiilor social-economice între români şi romi. Ca urmare, termenul *ţigan* – ca înţeles etnic se confundă cu termenul *rob* – ca uzanţă socială.

În istoria spaţiului românesc, neamurile de romi, cunoscute în funcţie de îndeletnicirile practicate, pot fi: ***aurari/argintari****,* ***căl- dărari****,* ***ciocănaşi****,* ***florari****,* ***gabori****,* ***turci****,* ***spoitori****,* ***lăutari****,* ***lovari****,* ***rudari****,* ***ursari****,* ***vătraşi*** etc. Neamurile de romi puteau aparţine oricărui stăpân, cu excepţia ***aurarilor****,* care aparţineau Domniei, şi a ***ciocănaşilor****,* care tăiau sare în ocne.

Prin reformele sociale, abolind *rumânia* şi *vecinia* (Doc. 2), Constantin Mavrocordat urmărea să dispună de un ţăran liber din punct de vedere juridic, care să aibă un regim de obligaţii fixat

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Naţional al

de Domnie. Astfel, foştii rumâni şi vecini au fost asimilaţi oamenilor liberi cu învoială şi au fost supuşi social unui regim de 12 zile de clacă pe an.

Doc. 2:

numai ţiganii au acea robie, carii cu femeile şi cu copiii lor slujesc pe toate zilele stăpânilor săi. Iară vecinii numai partea bărbătească slujesc, scoţând la lucru numai un om dintr-o casă, măcar câţi feciori va avea omul [...] iară partea femeiască nu slujeşte, nici au acea supunere ca robii, că vecin va să zică sătean megieş fără de moşie".

Actul de desfiinţare a veciniei în Moldova, 1749

Din acel moment în spaţiul românesc continuă să existe o singură formă de dependenţă personală, ***robia***, care se defineşte ca absenţă a libertăţii: om liber/om neliber (rob sau rom). Totuşi, o schimbare în statutul civil al romilor se produce prin *Aşezământul* lui Constantin Mavrocordat. Astfel, în urma căsătoriilor mixte, se interzicea căderea în sclavie a persoanelor libere care se căsătoreau cu robi romi, iar copiii care se năşteau erau liberi (Doc. 3, 4).

Doc. 3:

Se pare că în epoca imediat următoare adoptării acestei măsuri, căsătoriile mixte eraufrecvente. Pentru boieri ele erau un mijloc de a-şi spori numărul robilor, dar pentru stat ele însemnau însă o pierdere, ţăranul transformat în rob particularfiind scutit de bir şi de celelalte obligaţii publice. De aceea, este posibil ca renunţarea la obiceiul care făcea posibilă înrobirea românilor să se fi făcut şi din considerente fiscale.

Viorel Achim, *Ţiganii din istoria României,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998.

Doc. 4:

Oricare ţigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muere slobodă, adică nu ţigancă, să se despartă negreşit şi să se pedepsească foarte rău; şi copiii ce să vor face cu dânsa să fie slobozi.

Pravilnicească Condică, ediţie critică, Bucureşti, Ed. Academiei RPR, 1957.

Lecţii învăţate din istorie

În decursul istoriei au existat forme diferite de sclavie. În Ţările Române, nu existau reglementări scrise privitoare la sclavii romi. Statutul juridic al robilor romi cunoaşte o primă definiţie elaborată a robiei în Moldova, la început de secol XIX.

În afara regimului obligaţiilor, diferenţa fundamentală între ţăranii dependenţi şi robi se situa la nivelul raporturilor acestora cu pământul şi habitatul. După desfiinţarea veciniei şi a rumâniei, prin reformele lui Constantin Mavrocordat, în spaţiul românesc continuă să existe o singură formă de dependenţă personală, ***robia***, care se defineşte ca absenţă a libertăţii: om liber/om neliber (rob sau ţigan).

ABOLIŢIONISM.....mişcare politică apărută la sfârşitul secolului al XVIII-lea care urmărea desfiinţarea sclaviei afro-americanilor din America; mişcare politică care susţine desfiinţarea sclaviei în lumea euro-atlantică;

ABOLIŢIONIST.....adept al mişcării de desfiinţare a sclaviei;

AURARI/ARGINTARI. .romi care se ocupă cu prelucrarea aurului, argintului, executând bijuterii şi alte obiecte de podoabă;

CĂLDĂRARI.....romi care prelucrau arama/cuprul, din care fac cazane, căldări, tăvi, ibrice;

CIOCĂNAŞI.....romi care erau tăietori de sare în saline;

CLOPOTARI.....romi care confecţionau clopote pentru bise
rici şi tot ei le şi trăgeau;

FLORARI.....romi care se ocupau cu confecţionarea florilor artificiale pentru coroane, coroniţe, jerbe; astăzi se ocupă cu negustoria şi vânzarea florilor naturale;

GABORI.....romi de naţionalitate maghiară, care se ocupau cu tinichigeria; în zilele noastre fac comerţ cu covoare, cuverturi, obiecte electrocasnice;

LĂUTARI.....romi muzicieni, instrumentişti, cântau la curţile domneşti şi boiereşti, cât şi la crâşmele din sate şi oraşe;

LOVARI/GEAMBAŞI . .romi, vorbitori de limbă maghiară, care se ocupau cu geambăşia/negustoria de cai sau chiar şi cu furtul acestora;

LUSTRAGII romicare se ocupau cu lustruitul pantofilor, ghetelor;

RUDARI/LINGURARI .romi care se ocupau cu prelucrarea lemnului, făcând linguri, fuse, furci, albii, mobilier;

SĂLAŞ(E).....denumire sub care este cunoscută comunitatea de habitat a romilor; la robii nomazi, sălaşul face referire la mai multe familii de romi, înrudite între ele;

SPOITORI.....romi care în trecut se ocupau cu spoitul sau cositorirea vaselor din metal; în prezent reciclează metalele neferoase;

ŢĂRANI ASERVIŢI . . . .ţărani care nu aveau libertate personală, care datorau stăpânilor seniori prestaţii în muncă – *robotă/clacă,* dări în produse – *dijmă* şi în bani – *cens;* aceştia poartă denumirea de iobagi, în Transilvania, *rumâni,* în Ţara Românească şi *vecini,* în Moldova;

TURCI/XORAXANE . . .romi musulmani, vorbitori de limbă turcă, care locuiau mai ales în Dobrogea;

URSARI romicare se ocupau cu „plimbatul" ursului; treptat au trecut la prelucrarea oaselor, coarnelor sau pieilor de animale, confecţionând piepteni, ciururi, site, lăute;

VĂTRAŞI.....romi asimilaţi la identitatea românească, odată cu sedentarizarea lor în lumea satelor.

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Naţional al Ţăranului Român

1.4. Condiţia social-economică şi juridicăarobulu i

Caracteristica principală a societăţii medievale europene este caracterul absolut al puterii regale. Nu face excepţie de la regula politico-socială a Evului Mediu nici puterea domnească absolută şi discreţionară a domnitorului în Ţara Românească şi Moldova (Doc. 1).

> Doc. 1:
> *Avea puterea domnească, exercitată de voievozii Moldovei şi Ţării Româneşti, un caracter absolut? Faptele domnilor nu erau controlate, dar dimensiunile acţiunilor lor depindeau, totuşi, de statutul lor de vasali şi chiar capriciile puterii suzerane, de relaţiile cu boierii (relaţii indispensabile atât domniei, cât şi aristocraţilor, care aveau deseori capacitatea de a îngrădi „exprimările" domneşti), de imunităţile instituţiei ecleziastice şi, firește, de „intervenţiile" – atunci când se produceau – ale „legii"... Puterea discreţionară de care dispunea voievodul (condamna la moarte, exila, confisca averi) trecea deseori de limitele prescrise de lege.*
>
> Valentin Al. Georgescu, P. Strihan, *Judecata domnească în Ţara Românească şi Moldova (1611-1831),* Bucureşti, Ed. Academiei RSR, 1979

Piramida societăţii medievale româneşti se baza pe privilegii şi privaţiuni, pe violenţă şi forţă, în fond o paradigmă de multe ori însângerată, de lege şi fărădelege. Drept urmare, în acel context instituţional, starea social-economică şi juridică a robilor romi era la limita umanului, ei putând fi bătuţi, alungaţi, violentaţi verbal şi fizic, li se putea confisca bruma de avere, puteau fi eliminaţi fizic. În acel context istoric medieval – instituţional şi uman, politic, social-economic şi juridic

–, pentru înţelegerea exactă a vremurilor şi asumarea istoriei, trebuie analizată şi prezentată situaţia nefericită, plină de privaţiuni şi nedreptăţi social-economice şi juridice a robilor/sclavilor romi, aflaţi la periferia societăţii (Doc. 2).

Doc. 2:

Sclavii sunt numeroşi, interesanţi datorită utilizării lor în toate sectoarele economice şi încep să constituie, şi prin aglomerările de habitat, periferia societăţii. Diversitatea grupurilor aflate sub incidenţa sclaviei ridică o serie de întrebări legate de provenienţa acestora istorică şi de momentul trecerii la nord de Dunăre. Rezistenţa de care au dat dovadă grupurile de rromi în păstrarea individualităţii comunitare timp de şase secole şi jumătate nu se poate explica doar prin diferitele nişe economice în care au fost implicaţi, ci este mai degrabă rezultatul unor puternice diferenţe istorice iniţiale ce s-au mai estompat, dar nu definitiv, odată cu trecerea timpului.

Petre Petcuţ, *Rromii, sclavie şi libertate. Constituirea şi emanciparea unei noi categorii etnice şi sociale la nord de Dunăre 1370-1914,* Bucureşti, Ed. Centrului Naţional de Cultură a Romilor, 2015.

Nu s-au păstrat menţiuni clare asupra obligaţiilor robilor, dar documentele sugerează îndatorirea acestora de a îndeplini toate poruncile stăpânilor. Adesea practicau o seamă de meşteşuguri, fie la curţile stăpânilor lor, fie itinerant, plătind în schimbul libertăţii lor de mişcare o dare stăpânului (domniei/statului, boierului sau mănăstirii). Robii boiereşti şi mănăstireşti erau scutiţi de orice obligaţie faţă de stat. Ca obiect al unei relaţii de proprietate, robii puteau fi vânduţi, cumpăraţi, schimbaţi, dăruiţi, zălogiţi, daţi de zestre.

În lumea medievală, în Ţările Române robia era

ereditară. Căsătoriile robilor între ei trebuiau aprobate de stăpâni, iar copiii puteau fi împărţiţi între aceştia. Până în secolul al XVIII-lea, căsătoria cu un rob atrăgea căderea în robie a partenerului liber, iar copiii rezultaţi erau robi. Începând din secolul al XVIII-lea, o serie de reglementări succesive au interzis împărţirea copiilor şi robirea partenerului liber şi a copiilor rezultaţi din căsătoriile mixte, încercând însă să limiteze cât mai mult numărul acestora sau chiar să le interzică.

Ca urmare, în epocă, societatea boierească românească considera familia şi căsătoria robilor romi – în contextul relaţiilor

socio-economice şi juridice – ca o necesitate demografică, prin sporirea forţei de muncă pe moşie, dar şi a avuţiei stăpânului, din moment ce puteau fi vânduţi.

Astfel, condiţia socială a robilor romi poate fi demonstrată şi prin fenomenul vânzării de sclavi. Piaţa de sclavi se organiza ad-hoc la curtea boierilor, în sate şi oraşe. Având un caracter particular, regional, piaţa de sclavi se supunea dreptului la preemţiune. În acele condiţii, primii care puteau cumpăra sclavi erau cei din familia vânzătorului, vecinii şi, în ultimul rând, străinii de loc şi de familia vânzătorului. Actul de vânzare-cumpărare se considera valabil dacă existau martori şi dacă beneficia şi de confirmarea Domniei. Concluzionând, se constată – din documentele vremii – că acest fenomen al daniilor şi al vânzării-cumpărării de sclavi era dirijat şi controlat de boierime, actul fiind confirmat de cancelaria domnească.

Doc. 3:

[...] în ţară nu se face un comerţ regulat cu aceşti sclavi, nici nu se obişnuieşte să expui în public pe cei care urmează să fie vânduţi. Atât vânzarea, cât şi cumpărarea se fac pe cale particulară.

Paul Cernovodeanu, coord., *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea,* vol. I, Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2003

Singura limitare clară a drepturilor stăpânilor asupra robilor lor privea viaţa acestora. Interdicţia de a lua viaţa robului apare în toate textele juridice ale vremii. În acelaşi timp, robii nu răspundeau material în justiţie pentru daunele provocate persoanelor libere. Robul vinovat putea fi cedat drept despăgubire păgubaşului.

Deşi nu aveau capacitate juridică, documentele menţionează uneori robi sau romi care dispun de propriile bunuri (gospodării, obiecte, unelte, animale), care la moartea lor reveneau moştenitorilor direcţi (părinţi sau copii). În absenţa acestora *avutul* robului revenea stăpânului său.

Primul judecător al robului era stăpânul său, dar inuima pentrudellc- te minore *(pricini mici ţigăneşti)* făptuite de robii casnici sau vătraşi. Infracţiunile grave erau judecate în Divanul domnesc, indiferent de statutul social al vinovatului (Doc. 4, 5). Delictele din intejromd. cetelor de robi erau judecate de reprezentantul lor confirmat de domine (Doc. 6), numit vătaf/jude de ţigani; bulucbaşa/bulibaşa. Acesta se mai îngrijea să nu fugă robii din ceată, căuta robii fulgii şi îi preda stăpânilor lor şi strângea dările datorate de romi.

Doc. 4:

[...] şi nici a judeca pentru pricini mici şi gâlcevi ţigăneşti, nimeni să nu judece, nici la grosuri şi la închisori să nu-i bage, nici starostei de Putna, nici alţi zapcii stărosteşti, afară de când s-or afla în furtiuşaguri şi moarte de om, care aceste sunt judecăţi de divan.

Hrisov de la Constantin Racoviţă pentru ţiganii mitropoliei, Moldova, 1757

Doc. 5:

[...] orice pricină de judecăţi şi de împlineli vor fi între dânşii cu oricine, numai epistaţii şi vornicii lor să le caute cu dreptate după vechiul lor obicei, iar ispravnicii şi alţi dregători să nu se amestece cât de puţin, fără numai când s-ar întâmpla moarte de om.

Hrisov de la Mihail Suţu pentru ţiganii domneşti lingurari şi ursari, Moldova, 1793

Doc. 6:

[...] pre carele l-am făcut domnia mea vătaf şi putătoru de grijăpă toată ceata lui de ţigani lingurari [...] şi alţi slujbaşi streini să nu-i judece, fără numai vătafu la sfăzile lor ce vor face între dânşii, să-i aşaze. Iar când se va întâmpla niscareva pricini mai mari între dânşii cu alţi pământeni, atunci dumneavoastră ispravnicilor şi alţi dregători, ori în ce parte dă loc să va întâmpla, împreună cu pârâşii lor, să-i trimiteţi aici la domnia mea şi de aicea îşi vor afla dreptatea şi hotărârea.

Carte de la Alexandru Moruzi dată lui Lixandru sin Marin Tătaru, Ţara Românească, 1799

Lecţii învăţate din istorie

În lumea medievală, în Ţările Române robia era ereditară. Ca urmare, în epocă, societatea boierească românească considera familia şi căsătoria robilor romi – în contextul relaţiilor socio-economice şi juridice – ca o necesitate demografică, prin sporirea forţei de muncă pe moşie, dar şi a avuţiei stăpânului, din moment ce puteau fi vânduţi, ca orice marfă.

dicţionar

BULIBAŞĂ/BULUCBAŞĂ.....conducător al unei cete de romi; conducător al unui număr mare de oameni strânşi la un loc;

VĂTAF.....în Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova, supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire, în secolul al XIX-lea avea sens de intendent;

VĂTRAŞ.....rob, aşezat pe domeniul domnesc, bisericesc

sau boieresc, care lucra pământul – „rob de ogor” sau lucra pe lângă gospodărie – „rob de curte”.

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Național al

1.5. Imaginarul socialdespre reglai

Modul de viaţă a creat în spaţiul extracarpatic şi imaginarul social. Afirmaţia face referire, printre altele, şi la fenomenul de nomadism şi sedentarizare.

Atunci când vorbesc despre robii romi, documentele de cancelarie reglementează strict situaţii particulare legate de proprietate, de obligaţiile lor sau de delictele comise de aceştia. Cronicile interne nu îi menţionează. Singura lucrare istorică cu caracter mai larg care îi menţionează, fără prea multe detalii, printre neamurile care trăiesc în Moldova alături de moldoveni este *Descrierea Moldovei* (Dimitrie Cantemir, 1714-1716) – Doc. 1.

> Doc. 1:
> *Ţiganii sunt împrăştiaţi ici şi colo în toată Moldova şi nu afli boier care să nu aibă în stăpânirea sa câteva sălaşe de-ale lor. De unde şi când a venit acest neam în Moldova? Nu ştiu nici ei înşişi şi nici nu se găseşte nimic despre dânşii în cronicile noastre. Toţi ţiganii, din toate ţinuturile, au acelaşi grai, care este amestecat cu multe cuvinte greceşti şi, pesemne, şi persieneşti. Ei nu au altă îndeletnicire afară de fierărie şi zlătărie. Au aceeaşi înfăţişare şi aceleaşi năravuri ca şi ţiganii din alte ţări; însuşirile lor cele mai de seamă şi ceea ce îi deosebeşte de alţii sunt trândăvia şifurtişagul...*
>
> Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Bucureşti, Ed. Minerva, 1973

Cei pe care aspectul şi starea socială a robilor ţigani îi şochează sunt în primul rând străinii, iar mai târziu, în secolul al XIX-lea, boierii liberali implicaţi în mişcarea aboliţionistă. Imaginile vehiculate se înscriu adesea în stereotipurile epocii, punând accentul, după caz, fie pe exotismul (sălbăticia habitatului şi obiceiurilor romilor),

fie pe degradarea extremă a condiţiei lor umane şi sociale.

Prima analiză în termeni moderni a robiei, care vorbeşte despre stima de sine şi despre necesitatea abolirii robiei, stabilind

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Naţional al
Ţăranului Român

o relaţie de determinare între degradarea socio-economică şi degradarea morală, aparţine secretarului de limbă franceză al domnului fanariot Alexandru Ipsilanti (Doc. 2).

Doc. 2

Cine vrea să vadă neatârnarea cea mai deplină într-o robie desăvârşită şi o folosinţă de toate lucrurile în lipsă de orice drepturi cetăţeneşti, trebuie să se uite la ţiganii care rătăcesc prin pustiuri sau care se târăsc prin târgurile Moldovei. Unii plătesc stăpânilor lor o mică dare, alţii îndeplinesc fără plată, pentru trebuinţa casei boerilor lor meşteşugurile de potcovari, lăcătuşi, tâmplari, cântăreţi chiar, ş.a. şi înmulţirea lor uimitoare face aceste îndatoriri aproape nesimţite. [...] Desbrăcaţi prin fire de orice cuviinţă, ei se mângâie de ruşinea robiei prin aceea că sunt slobozi să facă totul. [...] Născându-se oameni înjosiţi, prin părearea ce au de josnicia lor, pierd cel mai tare frâu care poate opri pe cei slabi, adică teama acestui dispreţ obştesc care îi pedepseşte cu urgisirea din singura pricină a naşterii lor. [...] fărădelegea în faţa lor nu e decât un fel de ură împotriva omenirii întregi [.]. Singurul leac folositor pentru astfel de rele ar fi desrobirea [...]; dar trebuie să ne ferim să purcedem la făptuirea acestei dreptăţi cu graba insuflată de simţirea iubirii de omenire. Oamenii în sufletul cărora robia e înrădăcinată prin obişnuinţa veacurilor, nu pot decât cu încetul să se întoarcă la egalitateafirii sau cel puţin la neegalitatea legiuită în lumile bine rânduite. [...] Înfrumosulplan de a desfiinţa orice robie [...], ar mai trebui să se vâre în sufletul celor desrobiţi idei noi, să-i pregătească pentru moravuri noi şi

să le dea în sfârşit virtuţi mai grele chiar pentru ei decât datoriile robiei.

Memoriu asupra vechei şi actualei stări a Moldovei, presentat lui Alexandru Vodă Ipsilante, Domnul Moldovei, la 1787, de Comitele d'Hauterive, Bucureşti, 1902.

1.6. Mişcarea abolţionistă şi dezrobirearobilor

Ca instituţie, robia nu a interesat curentul reformator din Principate în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În paralel, tineri boieri liberali cu studii în străinătate, care erau deţinători de robi, vor promova o mişcare abolţionistă în Ţările Române, integrată în curentul similar european. Ca urmare, programele revoluţiei de la 1848, care s-au încadrat conceptual, dar şi din punctul de vedere al prevederilor în problematica euro-atlantică, au făcut din dezrobirea romilor o revendicare constantă, propunând soluţii graduale, economice şi juridice, în eliminarea robiei. În *Proclamaţia de la Islaz* (9/21 iunie 1848, Ţara Românească) ca revendicări sociale reparatorii erau înscrise emanciparea ţăranilor clăcaşi şi dezrobirea romilor.

Statul, interesat în creşterea veniturilor proprii, urmărea se- dentarizarea robilor şi asimilarea lor cu contribuabilul ţăran, care plătea un impozit mai mare. De aceea, proprietarii de robi, interesaţi în creşterea producţiei pe domeniile lor, urmăreau asimilarea robilor cu ţăranii clăcaşi, din punctul de vedere al obligaţiilor de muncă. De multe ori, pentru că transformarea robilor în agricultori era dificilă, ei ocupându-se în mod tradiţional fie cu o serie de meşteşuguri, fie cu treburile casnice din gospodăriile boiereşti, proprietarii preferau să îi vândă.

Boierii liberali abolţionişti erau interesaţi de desfiinţarea robiei pentru a demonstra puterilor europene capacitatea Principatelor Române de a se

moderniza, în contextul în care principalul proiect politic românesc la vremea respectivă era unirea sub garanţia colectivă a marilor puteri.

În ambele principate, robia ca instituţie a fost abolită printr-o serie de legi, care vizau pe rând robii statului, apoi ai mănăstirilor şi în cele din urmă ai particularilor, adoptate în intervalul 1843-1856. Ele au fost precedate, începând din anii 1830, de diferite decrete şi hotărâri care reglementau aspecte particulare legate căsătorie, posibilitatea robului de se răscumpăra, înţelegeri şi tocmeli agricole între proprietari şi robii doritori să se stabilească definitiv pe pământurile acestora, regimul arendării robilor.

Dezideratul emancipării sclavilor romi în Principatelor Române s-a transformat într-o preocupare constantă a revoluţionarilor paşoptişti şi a diplomaţilor străini, aşa cum reiese din înscrisurile vremii (Doc. 1, 2). Abolirea robiei ca instituţie a fost precedată de numeroase acţiuni ale statului de eliberare a propriilor robi. Eliberarea robilor statului s-a desfăşurat în paralel cu acţiunea constantă a statului de cumpărare de robi de la particulari, pentru ca ulterior aceştia să poată fi eliberaţi. Conectarea boierimii româneşti la realităţile europene în privinţa abolirii sclaviei se circumscrie ideii unei evoluţii graduale, care să cuprindă sedentarizarea oficială, „educaţiune preparatorie", prin învăţarea unor meserii manuale (Doc. 3).

Legile de dezrobire au urmărit lichidarea nomadismului, sedentarizarea şi fiscalizarea emancipaţilor. Ele au asimilat o populaţie în mod tradiţional neagricolă cu ţăranii clăcaşi. Impozitele pe care foştii robi trebuiau să le plătească erau mai mari în noua lor situaţie. Noile obligaţii, claca şi birul, au făcut ca îmbunătăţirea

1843.....Ţara Românească, *Legiuire pentru desfiinţarea dajnicilor de sub administraţia Vorniciei Temniţelor şi trecerea lor sub administraţia ocârmuirilor de judeţe* (este vorba despre desfiinţarea robiei romilor statului şi asimilarea lor cu masa contribuabililor clăcaşi);

1844.....Moldova, *Legiuirea pentru regularisirea ţiganilor Mitropoliei, a episcopiilor şi mănăstirilor îndeobşte;*

1844.....Moldova, *Lege pentru desrobirea ţiganilor statului;*

1847.....Ţara Românească, *Lege pentru desrobirea ţigani*

lor Mitropoliei, episcopiilor, tuturor mănăstirilor, metohurilor, bisericilor şi tuturor aşezămintelor publice fără despăgubire;

1855 .....Moldova, *Legiuirea pentru desfiinţarea sclăviei,*

regularea despăgubirei şi trecerea emancipaţilor la dare, cu despăgubire;

1856 .....Ţara Românească, *Legiuirea pentru emanciparea*

tuturor ţiganilor din Principatul Ţării Româneşti, cu despăgubire.

statutului juridic al emancipaţilor să fie însoţită, paradoxal, de înrăutăţirea statutului lor economic. Interzicerea deplasărilor şi sedentarizarea foştilor robi în grupuri relativ mari, paralel cu concurenţa exercitată de producţia de serie, care începe să se dezvolte şi în spaţiul românesc, au agravat criza meşteşugurilor tradiţionale ale romilor. Marginalizarea economică a foştilor robi a avut consecinţe în planul reprezentărilor şi al imaginarului social despre romi.

Doc. 1:

Ne înalţă ţara deopotrivă cu staturile cele mai civilizate în privirea principiului moralului şi al dreptăţii [...] acum patria noastră dezrobindu-şi ţiganii, sfinţeşte principiul că toţi oamenii se nasc şi rămân slobozi, în vreme ce coloniile Franţei şi multe staturi republicane a Unirii Americane de Nord gem de milioane de negri împilaţi, în vreme când robia încă în adunările legislative a acestor ţări numără atâţia partizani.

Mihail Kogălniceanu, *Desrobirea ţiganilor,* în *Foaia ştiinţifică şi literară (Propăşirea),* nr. 5 / 1844

Doc. 2:

Proiectul ce îi elibera pe ţiganii mănăstirilor [...]

măsură luată numai pentru a-şi atrage bunăvoinţa presei europene, atribuindu-i onoruri domnitorului Bibescu, meritã mai multe explicaţii. Ţiganii mănăstireşti din Ţara Românească, sclavi prin lege, se aflau însă în condiţii mult mai bune decât ţăranii aşa-numiţi liberi. Plătind de la 25 la 30 piaştri pe an stăpânilor, pentru toate, ei puteau să exercite orice meşteşug, fără nicio obligaţie. Ţăranul dimpotrivă, supus serviciului dorobanţului şi al armatei, plătea 32 piaştri statului, 3 piaştri casei comunale, 9 piaştri pentru corvezile la drumuri, în jur de 100 piaştri stăpânului şi se afla în mijlocul tuturor cererilor ilegale ale funcţionarilor statului şi judecătoreşti, care-l reduceau astfel la acele privaţiuni proverbiale, încât sclavul nu-l invidia deloc în ciuda dependenţei sale. Domnitorul Bibescu, eliberând ţiganii, pentru a mări

veniturile statului în detrimentul clerului, şi pentru a-i asimila ţăranilor, a agravat considerabil soarta lor şi aceasta cu imprudenţa care îl caracterizează, fără a asigura în prealabil cel puţin hrana acestei populaţii, în cea mai mare parte neagricolă. Zece mii de familii se găseau într-o situaţie incertă şi precară, în mizerie, boli, foamete şi cu sarcinile excesive care le-au fost impuse şi de care scăpaseră până atunci datorită protecţiei acordate de stăpânii lor.

Adolphe Etienne Billecocq (agent şi consul general al Franţei în principate, 1839-1846), *La Principauté de Valachie sous le Hospodar Bibesko,* Bruxelles, 1847

Doc. 3:

Boierul pe de altă parte, în sentimentele lui de umanitate, nu se gândea decât la binele negrei sale turme. El avea convicţiune că emanciparea acestei rase de oameni, înainte de o prepara spre a o face să ştie cum să uzeze de libertate, n-ar fi decât o faptă pripită fără niciun resultat uman. De aceea, pe când tinerimea entusiastă

cerea ca emanciparea să se facă cât mai curând, pentru ca să dispară ruşinea ce o purta Românii cu menţinerea sclăviei în secolul al XlX-lea, el, ca un progresist moderat, propaga printre rudele şi amicii săi ideea de a da ţiganilor o educaţiune preparatorie, a-i pune adică să înveţe forţat câte o meserie manuală, cari arfifolositoare atât lor ca să trăească, cât şi populaţiunilor rurale, cărora ţiganii atunci le-ar fi fost folositori.

fotograf Leopold Adler, arhiva Muzeului Naţional al

[...] Astfel, boierul nostru mai în fiecare 5 ani recruta câte o serie de băeţi, din acei care atingeau etatea de 10-12 ani, pe cari îi trimitea la Iaşi la învăţătură şi încetul ajunsese a face mai la toate moşiile sale cismari, croitori, lăcătuşi, curelari, plăpumari, cu cari se înlesnea nu numai curtea boerească dar şi locuitorii [...]

şi o duzină de fete pentru serviciul interior al curţilor din Iaşi.
[...] Emanciparea ţiganilor fu primită cu bucurie nespusă şi aclamată de toate elementele progresiste din Moldova.
[...] Şi toată lumea civilizată a aplaudat mişcarea progresului naţiunei române, care până într-un pătrar de secol după aceea a cucerit toate libertăţile.

G. Sion, *Emanciparea ţiganilor,* în *Suvenire contimpurane,* Bucureşti, 1888.

Lecţii învăţate din istorie

Abolirea robiei ca instituţie a fost precedată de numeroase acţiuni ale statului de eliberare a propriilor robi. Eliberarea robilor statului s-a desfăşurat în paralel cu acţiunea constantă a statului de cumpărare de robi de la particulari, pentru ca ulterior aceştia să poată fi eliberaţi. Conectarea boierimii româneşti la realităţile europene în privinţa abolirii sclaviei se circumscrie ideii unei evoluţii graduale, care să cuprindă sedentarizarea oficială, „educaţiune preparatorie", prin învăţarea unor meserii manuale.

1.7. Rom vs.ţigan

De-a lungul istoriei romilor în spaţiul românesc, termenul cel mai des folosit în documente pentru desemnarea lor a fost acela de „ţigan”. Aceasta se explică prin poziţia lor socială inferioară (robie), dar şi prin analfabetismul general şi prin absenţa scrierilor care să provină de la romi. Abia în secolul al XlX-lea au apărut studii care înregistrau pentru spaţiul românesc etnonimul „rom” folosit de aceştia. Astăzi se consideră că etnonimul rom este un termen vechi, folosit mai ales în estul Europei (Doc. 1)

În perioada interbelică, ca urmare a mişcării rome de organizare, termenul de rom a început să devină cunoscut nu doar învăţaţilor, ci şi opiniei publice româneşti. În octombrie 1933, s-a înfiinţat Uniunea Generală a Romilor din România, dată începând cu care endonimul rom a fost utilizat public. Ulterior au apărut şi alte uniuni şi asociaţii care au purtat etnonimul „rom”, acelaşi lucru fiind o constantă a ziarelor editate în anii ’30 (Doc. 2)

Dar etnonimul „rom” nu s-a impus ca o emblemă a mişcării de la bun început, el coexistând pentru o perioadă cu mai multe denumiri utilizate de romi pentru a se autoidentifica: „ţigani”, „neo- rustici”, „ţigani emancipaţi” şi „romi”. Astfel, la 27 aprilie 1919, se reuneau la Dumbrăveni delegaţi din mai multe comune şi judeţe ardeleneşti în „Adunarea Naţională Ţigănească a locuitorilor din Ardeal”. Cu acest prilej, Adunarea a elaborat un memoriu prin care îşi exprima adeziunea la Unirea Transilvaniei cu România şi solicita anumite drepturi civile, printre care şi acela ca denumirea de ţigan să nu mai fie folosită în documentele oficiale (Doc. 3). Este de remarcat şi faptul că, deşi şi-au exprimat rezervele faţă de denumirea lor ca „ţigani”, adunarea lor s-a numit „Adunarea Naţională Ţigănească” şi nu au venit cu propunerea concretă de a se numi romi.

Un alt termen folosit de romii din Ardeal pentru a se denumi a fost acela de „neorustic” („ţăran nou”), denumire dată la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Prima organizaţie modernă a romilor din spaţiul românesc a fost înfiinţată în 1926, în judeţul Făgăraş, s-a numit „Înfrăţirea Neorustică” şi a fost condusă de Naftanăilă Lazăr. Termenul „neorustic” avea însă dezavantajul de a fi fost cunoscut şi folosit doar în zona fostei Austro-Ungarii (Transilvania), nu şi în Vechiul Regat. Prima asociaţie cu veleităţi de a-i organiza pe romi la nivelul întregii ţări a fost înfiinţată în 1933, la Bucureşti, de către preotul Calinic I. Popp Şerboianu. Totuşi, nici această organizaţie nu purta, încă, etnonimul „rom”, numindu-se încă „Asociaţia Generală a Ţiganilor din România”.

În octombrie 1933, însă, a fost înfiinţată „Uniunea Generală a Romilor din România”, condusă de G.A. Lăzurică, unul dintre cei mai importanţi lideri romi interbelici. La începutul lui octombrie 1933, liderul rom se va adresa co-etnicilor săi – în publicistica vremii – solicitând ca pe viitor să fie folosită denumirea de rom (Doc. 4). Din dorinţa de a avea succes cu Uniunea sa, a decis să folosească acest termen în care ştia că oamenii se vor regăsi. Termenul „rom” nu a fost, deci, artificial, impus de sus în jos unor comunităţi care să nu fi auzit de el. Succesul preluării denumirii se explică prin existenţa unui număr apreciabil de oameni care agreau acest etnonim, pentru că acesta deja exista în limba maternă.

Mişcarea romă a făcut efortul de a articula un discurs menit combaterii ruşinii de a fi ţigan. Au existat şi cazuri când, în cadrul mişcării, era asumat etnonimul „ţigan”, dar acestea erau, totuşi, rare. Alţi lideri romi criticau termenul „ţigan” pe motiv că ar fi descris nu o etnie, ci o categorie de oameni certaţi cu bunul simţ, curăţenia, indiferent de originea lor etnică, fie ei români, saşi, maghiari sau romi. Fiind dificilă crearea

mândriei şi a coeziunii în jurul cuvântului ţigan, etnonimul rom s-a impus ca o soluţie. Chiar şi liderii unor asociaţii locale care au refuzat iniţial termenul „rom” au preluat după o perioadă acest etnonim.

Manifestările acestor organizaţii care aveau în titulatură termenul de „rom” au fost suficient de vizibile încât să aibă impact. În câţiva ani, termenul „rom” căpătase deja o anumită notorietate în opinia publică românească. Utilizarea termenului nu a fost însă de profunzime şi durată, deoarece manifestările acestor organizaţii au fost întrerupte de regimurile totalitare care au urmat în România.

Uniuni şi asociaţii interbelice care au purtat etnonimul „rom”:
1933 .....Uniunea Generală a Romilor din România
1934 .....Asociaţia Uniunea Generală a Romilor din România
1936 .....Redeşteptarea Romilor şi Romiţelor din România
1937 .....Uniunea Cetăţenească a Romilor

Ziare editate de romi în anii ‘30:
1934.....*O Rom*, la Craiova
1934-1941.....*Glasul Romilor*, la Bucureşti
1937.....*Ţara Noastră* (Ediţie specială săptămânală pentru Romii din România), la Bucureşti

Doc. 1

Mihail Kogălniceanu scria în 1837: „Ţiganii se numesc ei înşişi în limba lor romnitscheli (fii ai femeii) sau romi (oameni)”.

Michel de Kogalnitschan, *Esquisse sur l’histoire, les moeurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens,* Berlin, Libraire de B. Behr, 1837

În 1898, Octav Lecca scria: „În limba lor, Ţiganii, pe lângă acest nume sub care sunt cunoscuţi, îşi mai dau şi alte numiri, mai ales pe acela de om, în limbă Ţigană exprimat prin [...] Rom.”

Octav Lecca, *Istoria Ţiganilor,* Caransebeş, Tipografia Diecezană, 1898

Doc. 2

Adunarea Naţională Ţigănească a locuitorilor din Ardeal solicita în memoriul întocmit la 27 aprilie 1919 „de aici înainte, în toate actele oficiale româneşti să nu se mai folosească pentru noi şi următorii noştri numirea (porecla) ca batjocură «ţigan», ci aceasta, dacă nu se şterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă denumire care se va afla de corespunzătoare”.

Petre Matei, *Adunările ţiganilor din Transilvania din anul 1919* (partea I), în *Revista Istorică,* XXI (5-6), 2010

Doc. 3

G.A. Lăzăreanu-Lăzurică, membru fondator al UGRR, se adresa co-etnicilor cu îndemnul: „Fraţi Romi! Ne adresăm vouă nu cu titulatura de «ţigani», pentru că este o denumire falsă şi batjocoritoare, ci pe numele nostru adevărat de «romi», adică iubitori de libertate, jocuri şi muzică".

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Ţiganii din România (1919-1944),* Cluj, Fundaţia CRDE, 2001, doc. 27, p. 105

Lecţii învăţate din istorie

Mişcarea „romă" a făcut efortul de a articula un discurs menit combaterii ruşinii de a fi ţigan. Au existat şi cazuri când, în cadrul mişcării, era asumat etnonimul „ţigan", dar acestea erau, totuşi, rare. Manifestările organizaţiilor care aveau în titulatură termenul de „rom" au fost suficient de vizibile încât să aibă impact. În câţiva ani, termenul „rom" căpătase deja o anumită notorietate în societatea românească. Utilizarea termenului nu a fost însă de profunzime şi durată, deoarece manifestările acestor organizaţii au fost întrerupte de regimurile totalitare care au urmat în România.

dicţionar

ETNONIM.....nume de popor;
ENDONIM.....numele care este folosit de un grup etnic pentru identificarea sa;
EXONIM.....numele sub care este cunoscut un grup etnic sau o entitate geografică locuită de un grup etnic de către cei din afara acelui grup etnic.

1.8. Romii înperioada interbelică

În perioada interbelică, pentru prima oară în istoria lor, romii au reuşit să se mobilizeze, organizându-se în diverse asociaţii şi organizaţii, exprimând deziderate proprii pe care au încercat să le atingă.

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Naţional al

Conform recensământului din 1930, s-au declarat „ţigani” 262.501 de persoane (1,5 % din totalul populaţiei). Foarte probabil, recensământul nu a reuşit să surprindă numărul real al romilor, care trebuie să fi fost mai mare. Bazat pe autoidentificare, mulţi au preferat să se declare ca aparţinând altor grupuri etnice. De altfel, recensământul din 1930 surprindea şi pronunţata asimilare lingvistică a romilor: doar 37,2 % (101.015 persoane) declarau limba romani drept limbă maternă, restul declarând româna, maghiara etc.

De altfel, numărul romilor surprins de recensământul din 1930 este inferior celui oferit de recensămintele de la sfârşitul secolului al XlX-lea. Astfel, comparând numărul romilor surprins de recensământul din 1893 pentru Transilvania, Banat şi Crişana cu numărul pentru aceleaşi provincii la 1930, se constată o descreş-tere a acestora cu 28,1 %.

La fel şi în teritoriile Vechiului Regat, unde scăderea numărului de romi, în câteva decenii, fusese de aproximativ 31 % (Doc. 1). O altă constatare statistică arăta că, la 1930, romii erau încă o populaţie puternic ruralizată.

Mobilitatea socială, la care au contribuit alfabetizarea, succesul economic, pământul primit prin reforma agrară după Primul Război Mondial, nu i-a ocolit nici pe romi. Această ascensiune era vizibilă deja la sfârşitul secolului al XlX-lea, permiţându-i lui Kogălniceanu, la 1891, să menţioneze cazuri în care urmaşii foştilor robi deveniseră jurnalişti, avocaţi, chiar parlamentari etc. Dar, dacă regula până la Unire era ca aceşti oameni, potenţiali lideri, să se asimileze în rândul majorităţii, în perioada interbelică asistăm la un fenomen inedit. Persoane de succes din rândul romilor devin interesate de reprezentarea comunităţilor faţă de care încep să se simtă responsabile, încercând să contribuie la ameliorarea situaţiei lor.

În perioada interbelică, s-a produs o schimbare majoră în structura ocupaţională a romilor. Profesiile tradiţionale ale acestora încep să nu mai aibă căutare. Produsele de fabrică fac o tot mai mare concurenţă produselor manufacturate de ţigani, ursarilor li se interzice

fotograf Tancred Bănăţeanu, arhiva Muzeului Naţional al

practicarea ursăritului, zidarii sunt concuraţi de meşteri străini, lăutăria intră în declin. Aceste transformări au determinat eforturi din partea romilor de a se adapta şi de a identifica soluţii. O modalitate a fost de a se organiza în diferite forme de întrajutorare. în această epocă s-a produs o modernizare a formelor de organizare a romilor. Concomitent cu diminuarea numărului nomazilor, au devenit tot mai vizibile noile asociaţii şi uniuni socio-profesionale şi de întrajutoare, atât locale cât şi centrale, aspirând să-i reprezinte la nivelul întregii ţări pe toţi romii.

În perioada interbelică au coexistat mai multe feluri de orrgttiiz.ure a romilor. Pentru început, au existat forme de organizare tradiţională (specifice comunităţilor tradiţionale, restrânse, nomade), care, oricum, pierdea în epocă tot mai mult teren. Acesteia i s^;un suprapus forme de organizare moderne: cu caracter local (organizaţii socio-profesionale proprii de ajutor reciproc, precum societăţile lăutarilor din diferite localităţi) şi organizaţii aspirând să acţioneze la nivelul întregii ţări. Ce a impresionat a fost ideea unirii tuturor romilor, indiferent de neam sau de meserie într-o singură organizaţie etnică. Prima organizare a romilor ce aspira să depăşească limitele anterioare a fost Asociaţia Generală a Ţiganilor din România (A.G.Ţ.R.), creată în aprilie 1933 din iniţiativa arhimandritului Calinic I. Popp Şerboianu. Scopurile A.G.Ţ.R. au fost reproduse în manifeste intitulate „Apel către toţi ţiganii din România", ce s-au împărţit la sfârşitul lunii august 1933 prin cartierele periferice ale Bucureştiului şi Craiovei, unde, în aceeaşi perioadă, se înfiinţase
A. G.Ţ.R. Cercul Oltenia. Pornindu-se de la constatarea unei stări de fapt – „nici un alt neam nu este mai umiilt, mtn urgisii şi dispreţuit, mai nebăgat în seamă şi amărât ca neamul nostru ţigănesc" –, re- cunoscându-se inferioritatea de statut a romilor afectaţi de sărăcie, lipsa de pregătire adecvată, lipsa de organizare etc., programul era împărţit în două componente: culturală (accent pe educaţie, de la grădiniţă, şcoli profesionale,

ajutoare materiale pentru elevii săraci şi cursuri serale pentru adulţi până la universitate populară romă, muzeu naţional, apariţia unei gazete etc.) şi socială (asistenţă juridică, asistenţă medicală gratuită pentru romi, locuri pe care romii Iară locuinţă să-şi clădească case, plătibile eşalonat, colonizarea romilor nomazi, organizarea de societăţi de ajutor mutual, organizarea în bresle etc.). Se considera că acest program ar fi fo st dus la bun ifiu'şit, mai ales că membrilor li se interziceau cu desăvârşire activităţile politice. Acest program a fost păstrat, în linii mari, de către toate organizaţiile rome ulterioare. Până la începutul lui septembrie 19 33, ca urmare a apelului lui Şerboianu, se înscriseseră în A.G.Ţ.R. 3-400 de romi, majoritatea fiind din Bucureşti, Vlaşca, Teleorman şi Sibiu.

După 1933, au existat mai multe organizaţii la nivel central care au fost reciproc ostile: A.G.Ţ.R. (condusă de Calinic Popp Şerboianu), Uniunea Generală a Romilor din România (U.G.R.R.), condusă de GA. Lăzurică, şi Asociaţia Uniunea Generală a Romilor din România (A.U.G.R.R.), prezidată de Gheorghe Niculescu. Aceasta din urmă îşi atrage majoritatea filialelor create de celelalte două organizaţii (A.G.Ţ.R. şi U.G.R.R.), având chiar şi un ziar propriu, *Glasul Romilor.* Cea mai importantă organizaţie romă interbelică a rămas
A. U.G.R.R. Aceasta a trecut la organizarea romilor, programul ex- punându-şi-l prin *Glasul Romilor* şi prin adunări şi congrese.

Este observabil la mişcarea romă interbelică un anumit program de mobilizare etnică. Se dorea modernizarea romilor, constituirea unei alternative la asimilarea în rândul majoritarilor etc. Nu au lipsit eforturile de a combate ruşinea de a fi ţigan şi de a crea mândrie promovând etnonimul „rom”.

fotograf Tancred Bănăţeanu, arhiva Muzeului Naţional al

Care era de fapt natura problemelor la care aceste organizaţii încercau să răspundă? La nivel declarativ, problema şi soluţiile propuse erau preponderant de ordin social. Cele mai multe descriu starea de înapoiere, sărăcie cronică, analfabetism, culminând cu dispreţul pe care-l sufereau romii din partea celorlalţi. Acestora li se adăuga, mai nou, tot mai vizibila inadaptare economică a romilor la nevoile pieţei, concurenţa pe care o reprezentau produsele de fabrică pentru meşteşugurile tradiţionale, radioul, gramofonul şi noile preferinţe muzicale pentru lăutari etc. Mişcarea s-a dorit un răspuns la toate aceste probleme. Un viitor mai bun ar fi depins de trei factori. În primul rând, se punea mare accent pe necesitatea organizării romilor, urmau preocupările pentru şcolarizarea romilor şi pentru reprezentarea romilor în diferite instituţii, în general, sensibili fiind la reprezentarea lor în administraţiile locale (îndeosebi acolo unde formau o parte semnificativă din populaţie).

Doc.1

Stat/ Provincie	*Anii de recensământ/ date statistice*		*Descreştere populaţie (nr. romi)*	*populaţie (proporţie)*
	1893	*1930*		
Banat, Crişana,	*151 711*	*109 156*	*42 555*	*28,1%*
Vechiul Regat	*200 000*	*137 663*	*62 337*	*31%*

Adaptarea şi prelucrarea datelor statistice despre etnia romă, după Viorel

Achim, *Ţiganii în istoria României,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998

Ştiaţi că...

Conform recensământului din 1930, din cei care se declarau „ţigani”, doar 37,2 % (101.015 persoane)

declarau limba romani drept limbă maternă, restul declarând româna, maghiara, germana etc.? Conform aceluiaşi recensământ, din cei 221.276 autoidentificaţi ca romi, 84,5 % locuiau la ţară şi doar 15,5 % (40.775) în oraşe?

Date statistice, după Viorel Achim, *Ţiganii în istoria României,* Bucureşti,

Ed. Enciclopedică, 1998

Lecţii învăţate din istorie

Un viitor mai bun al populaţiei de etnie romă ar fi depins de trei factori: necesitatea organizării romilor, şcolarizarea lor, repre- zentantarea lor în

fotograf Aurel Bau(c)h, arhiva Muzeului Naţional al

Perioada interbelică a permis începutul unei mişcări rome de emancipare, de înfiinţare a organizaţiilor socio-profesionale şi culturale, dar şi apariţia unei elite de tip nou, care şi-a menţinut identitatea etnică, totul în condiţiile unei democratizări a României interbelice, ce avea la bază regimul monarhiei constituţionale, pluralismul politic şi de opinie, reforma agrară, votul universal, Constituţia din 1923.

Romii şi
Apelul către toţi ţiganii din România interbeiică

[august 1933]

Apel către toţi ţiganii din România!
Fraţi ţigani!

Trăim de veacuri pe pământul ospitalier al ţării româneşti, pe care-l iubim ca pe însuşi trupul şi sufletul nostru. Din neamul romilor sau al ţiganilor, cum ni se spune, n-au ieşit niciodată trădători şi vânzători de ţară; nu am făcut comploturi contra nici unei autorităţi de stat şi nu am fraternizat cu nici un vrăşmaş al neamului românesc.

Ne-am jertfit şi noi pentru România Mare; i-am dat oameni de seamă, pe care istoria-i aminteşte cu recunoştinţă şi – după putinţă – ne îndeplinim toate datoriile de cetăţeni. Totuşi, nici un alt neam nu este mai umilit, mai urgisit şi dispreţuit, mai nebăgat în seamă şi amărât ca neamul nostru ţigănesc.

Pentru a arăta lumii întregi că dorim o soartă mai bună şi că nu meritǎm atât dispreţ, am luat iniţiativa întemeierii unei Asociaţii Generale a Ţiganilor din România, al cărei program – pe scurt – este următorul:

CULTURAL

1) *Apariţia unei gazete.*
2) *Înfiinţarea cursurilor serale de adulţi, în toată ţara.*
3) *O universitate populară, ţigănească.*
4) *Înfiinţarea de biblioteci şi muzee şcolare, cum şi unul naţional.*
5) *Înfiinţarea grădinilor de copii mici, ca să nu mai hoinărească pe drumuri, când părinţii sunt duşi la lucru.*
6) *Publicarea de cărţi pentru luminarea minţilor, în*

ceea ce priveşte apărarea sănătăţii, a bunului trai, istoria neamului ţigănesc şi altele.

7) *Conferinţe educative, muzică, strângerea cântecelor noastre bătrâneşti şi tot felul de povestiri; şcoli de dans pentru jocurile noastre etc.*
8) *Înfiinţarea de burse în ţară şi străinătate pentru elevii merituoşi.*
9) *Înfiinţarea a tot felul de ateliere pentru meseriile potrivite firii neamului nostru şi bazare în toată ţara pentru desfacerea diverselor produse.*
10) *Înfiinţarea de şcoli ambulante pentru ţiganii nomazi şi încadrarea lor în Asociaţie.*

11) Înfiinţarea de atenee, cinematografe şi căminuri culturale etc.

12) Ajutorarea elevilor săraci cu cărţi, haine şi mâncare.

ASISTENŢA SOCIALĂ

1) *Înfiinţarea unei asistenţe juridice, pentru apărarea tuturor împricinaţilor în procese.*
2) *Asistenţă medicală gratuită pentru bolnavi şi cercetarea lor acasă.*
3) *Ajutor gratuit pentru toate nevoile religioase.*
4) *Înfiinţarea unui mare cămin popular, unde fiecare ţigan sărac, fără casă, ori străin de localitate, poate să doarmă şi să mănânce până i se găseşte de lucru.*
5) *Înfiinţarea de cantine populare, în toate cartierele sărace din capitală şi din celelalte oraşe ale ţării.*
6) *Înfiinţarea unui spital al ţiganilor; dispensare medicale pentru lehuze; aziluri de bătrâni şi invalizi; societăţi de ajutor mutual reciproc, în caz de moarte, căsătorii, pagube şi începere de negustorie sau alte meserii; [Bănci Populare regionale şi diferite Cooperative, precum şi] oficii pentru procurarea de lucru, plasare şi informaţiuni; băi populare, colonii şcolare, adăposturi pentru copii mici etc.*
7) *Stăruinţa, pe toate căile legale, ca Primăria capitalei*

şi autorităţile în drept să ne dea terenuri în jurul capitalei şi în fiecare oraş şi sat din ţară şi să construiască pe ele case-tip pentru cei fără locuinţă proprie şi plătibile în cursul a 20-30 ani.

8) *Stăruinţa de a coloniza pe toţi ţiganii nomazi, dându-li-se pământul necesar în diferitele părţi ale ţării, Asociaţia luân- du-şi întreaga răspundere pentru statornicirea şi buna lor îndreptare, stârpind furtul şi cerşitoria.*

9) *Asociaţia va îngriji ca orice muncă agricolă sau de altă natură să nu mai fie speculată de cei interesaţi şi va face ea însăşi contracte colective, conform legilor ţării, supraveghind respectarea obligaţiunilor de ambele părţi, condiţiile de trai şi igienă etc.*
10) *Organizarea în bresle a tuturor categoriilor de muncitori şi recunoaşterea lor ca meseriaşi, cu drepturile corespunzătoare, la Casa generală a Asigurărilor Sociale.*
11) *Înfiinţare de Tribunale judeţene şi a unei Curţi Supreme de judecată pentru rezolvarea chestiunilor [morale] privitoare la cununii, divorţ, înmormântări şi tot felul de infracţiuni ce ar necinsti neamul nostru şi care vor fi judecate [prin diferite metode de corecţie] de Sfatul bătrânilor înfrunte cu vătafii respectivi şi potrivit tradiţiei noastre.*
12) *Femeile fac parte, de drept, din Asociaţie şi vor fi folosite în toate operele culturale şi de asistenţă socială. Cele cu ştiinţă de carte au aceleaşi drepturi ca şi bărbaţii şi vor putea fi admise şi în Sfatul Bătrânilor, după normele ce se vor stabili.*
13) *Copiii de la 8 ani în sus şi tinerii de ambele sexe până la 21 de ani vor avea o organizaţie separată, unde vor fi pregătiţi şi instruiţi în toate problemele vieţii.*
14) *Politica este cu desăvârşire interzisă pentru membrii Asociaţiei şi nu vor face decât politica intereselor noastre, indicată de Comitetul Suprem al Asociaţiei.*

Cel ce s-ar abate de la indicaţiunile Asociaţiei va fi exclus din ea; va fi socotit ca lepădat de neamul nostru şi nu i se va da nici un sprijin la vreme de nevoie.

Acesta este foarte pe scurt programul nostru, care cheamă la noua viaţă milionul de ţigani-români ce trăieşte pe pământul României.

Fraţi Ţigani,
Grăbiţi-vă de vă înscrieţi imediat în Asociaţia generală, care este singurul sprijin al vieţii noastre de astăzi şi mâine. Fiţi solidari, unindu-vă în cugete şi simţiri, căci nu trăim numai pentru noi, ci şi pentru copiii noştri şi pentru generaţiile viitoare.

fotograf Dr. F. Stoedtner, arhiva Muzeului Național al Țăranului Român

Cele 27 mii de înscrieri, sosite nouă până astăzi, din diferitele colţuri ale ţării, sunt o dovadă şi ne arată deplin marele entuziasm cu care a fost îmbrăţişată ideea noastră. Nu plecaţi urechea la cei ce voiesc să vă abată din drumul cel drept şi să vă rătăcească, cu ameninţări saufăgăduinţe.

De-i veţi asculta, să ştiţi că vă va ajunge blestemul tuturor mor- ţilor noştri, împuşcaţi şi spânzuraţi de nedreptăţile veacurilor trecute, în multe ţări din lume!

De răspundeţi însă cu drag la chemarea ce v-o facem, Dumnezeu să vă binecuvânteze pe voi, pe copiii voştri şi casele voastre.

Comunicaţi în scris orice păsuri şi nevoi aveţi şi trimiteţi adeziunile de înscriere în Asociaţie, pe adresa:
Asociaţia Generală a Ţiganilor din România Bucureşti IV
Str. Vultur no. 147

Cu Dumnezeu înainte!

Preşedintele Asociaţiei,
Arhimandrit Calinic I. Popp Şerboianu

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Ţiganii din România (1919-1944),* Cluj, Fundaţia CRDE, 2001, doc. 21, pp. 96-98

Lecţii învăţate din istorie

Programul A.G.Ţ.R. conţine revendicări culturale pentru etnia romă, precum alfabetizarea, instituţii şcolare, instituţii culturale, publicaţii. În domeniul

asistenţei sociale erau înscrise necesităţi individuale şi instituţionale, precum asistenţă medicală, cantine populare, instituţii spitaliceşti, case-tip, colonizarea romilor nomazi prin împroprietărire etc.

Holocaustul romilor

2.1. Stareageneralăa romilor

Deşi în 1930 au fost recenzaţi ca o etnie aparte, cu limbă proprie, asemenea celorlalte minorităţi, romii au continuat să fie perce- puţi şi trataţi mai mult ca o categorie socială, după cum observă istoricul Viorel Achim.

La aceasta au contribuit mai mulţi factori. Nu manifestau loialităţi ostile celei datorate statului român. Nu erau iredentişti şi nici nu s-a presupus că ar putea deveni. Nu se puteau revendica de la un naţionalism concurent care să fie considerat drept piedică în calea asimilării sau a obţinerii loialităţii depline.

Din punct de vedere demografic, romii nu constituiau o problemă. În primul rând, conform cifrelor oficiale furnizate de recensăminte, numărul romilor, raportat la restul populaţiei, nu era mare. În 1930 romii, cu doar 1,5 % din totalul populaţiei, reprezentau ca mărime doar al optulea grup etnic, după români (71,9 %), maghiari (7,9 %), germani (4,1 %), evrei (4,0 %), ruteni şi ucraineni (3,2 %), ruşi (2,3 %), bulgari (2,0 %). Aceasta însemna că s-au declarat (recensământul din 1930 s-a bazat pe autoidentifi- care) „ţigani" 262.501 persoane. În al doilea rând, a intervenit un fenomen relativ puternic de asimilare a acestora. Numărul lor s-a diminuat, cel puţin declarativ, potrivit recensămintelor bazate pe autoidentificare. Numărul romilor oferit de recensământul din 1930 este inferior celui de la sfârşitul secolului al XlX-lea. Referitor la tendinţa tot mai accentuată a acestui grup etnic de a se dispersa şi de a se topi în masa populaţiei majoritare, cazul fostelor provincii ungureşti este concludent prin bogăţia informaţiilor statistice.

Romii formau, potrivit Recensământului din 1930, o populaţie majoritar rurală (84,5 %), deci raportul urban romi – români nu-i defavoriza pe români, cum se întâmplă în cazul altor minorităţi. Comparativ cu alte

minorităţi, romii nu puneau probleme elementului românesc în lupta pentru poziţiile de elită în acel moment (fiind slab reprezentaţi ca populaţie urbană) şi nici nu era probabil ca acest lucru să se întâmple prea curând (gradul de alfabetizare a populaţiei de romi fiind extrem de redus). Prin urmare, mult timp, factorii politici din România interbelică nu au fost interesaţi de romi. Chiar şi naţionalismul manifest antisemit al partidelor de extremă dreaptă nu a fost preocupat de romi. Şi aici ne referim în primul rând la Mişcarea Legionară şi la Partidul Naţional Creştin.

Totuşi, spre sfârşitul anilor ’30, şi în România, diverşi specialişti în eugenie şi biopolitică au început să fie preocupaţi de romi, pe care i-au considerat o problemă rasială. Unii dintre ei aveau studii în Germania nazistă care deja lua măsuri împotriva evreilor şi romilor pe care le justifica rasial *(Rassenhygiene* – igienă rasială). Aprecierile unor eugenişti faţă de romi sunt relevante pentru un context devenit tot mai ostil faţă de romi. Unul dintre ei, Gheorghe Făcăoaru, a propus chiar sterilizarea şi deportarea lor (Doc. 1).

Doc.1

Ţiganii nomazi şi seminomazi să fie internaţi în lagăre de muncă forţată. Acolo să li se schimbe hainele, să fie raşi, tunşi şi ***sterilizaţi****. Pentru a se acoperi cheltuielile cu întreţinerea lor, trebuiesc puşi la muncă forţată. Cu prima generaţie am scăpa de ei. Locul lor va fi ocupat de elementele naţionale, capabile de muncă ordonată şi creatoare. Cei stabili vor fi sterilizaţi la domiciliu […]. În acest fel, periferiile satelor şi oraşelor nu vor mai fi o ruşine şi un focar de infecţie al tuturor bolilor sociale, ci un zid etnic folositor naţiei, şi nu dăunător.*

Apud Viorel Achim, *Ţiganii în istoria României,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998

În ansamblu, însă, importanţa eugeniştilor în Romania nu ar trebui exagerată. Preocupările lor faţă de romi nu erau constante. În plus, rasismul ţiganofob al unora dintre eugenişti români a avut un impact limitat asupra partidelor, autorităţilor sau opiniei publice interbelice. Abia mai târziu, pe măsura apropierii României de Germania nazistă, s-a manifestat o deschidere mai pronunţată faţă de eugenie. Spre sfârşitul guvernării legionare, în ianuarie 1941, ziarul legionar *Cuvântul* a început să se folosească de argumentaţia rasistă faţă de romi, cerea interzicerea căsătoriilor între romi şi români, izolarea fizică a romilor etc. Cu toate acestea, guvernarea legionară nu a dispus, efectiv, măsuri împotriva

romilor. Politica împotriva romilor a fost decisă mai târziu, de Ion Antonescu, dar nici acesta nu a recurs la argumente eugeniste pentru a-şi justifica măsurile împotriva romilor.

În perioada interbelică, elitele româneşti şi, implicit, societatea, în ansamblu, manifestau un naţionalism preponderent prin raportare la evrei, dar şi la alte minorităţi etnice socotite potenţiale pericole. Romii nu făceau parte dintre aceste minorităţi, conform istoricului Petre Matei, *Romii în perioada interbelică. Percepţii naţionaliste,* în Ştefania Toma, Laszlo Foszto (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi,* Ed. ISPMN-Kriterion, Cluj-Napoca, 2011.

Lecţii învăţate din istorie

În România anilor ’30 nu exista o psihoză antiţigănească, cum a existat împotriva evreilor. În plus, rasismul ţiganofob al unora dintre eugeniştii români a avut un impact limitat asupra partidelor, autorităţilor sau opiniei publice interbelice. Abia mai târziu, spre sfârşitul anilor ’30, şi în România, diverşi specialişti în eugenie şi biopolitică au început să fie preocupaţi de romi, pe care i-au considerat o problemă rasială.

dicţionar

A ASIMILA . . .a se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau naţional prin pierderea trăsăturilor caracteristice proprii (limbă, obiceiuri, tradiţii etc.)

EUGENISM . .teorie care susţine ideea inegalităţii biologice şi intelectuale a raselor şi grupurilor umane, împărţindu-le în inferioare şi superioare.

HOLOCAUST .persecuţia şi anihilarea sistematică, sta- tal-organizată, de către Germania nazistă, aliaţii şi colaboratorii ei, între anii 1933 şi 1945 a milioane de oameni (îndeosebi evrei, romi, dar şi persoane cu handicap, homosexuali etc).

.teorie social-politică care susţine inegalitatea biologică şi

intelectuală a raselor umane.

2.2. Deportarearomilorîn Transnistria

fotograf Aurel Bau(c)h, arhiva Muzeului Național al

Deportarea romilor a fost decisă de Ion Antonescu. În februarie 1941, Antonescu a vorbit pentru prima oară despre scoaterea romilor din Bucureşti, dar avea în vedere construirea în Bărăgan a câtorva sate cu câte 5.000-6.000 de familii fiecare. Planul nu a fost pus în practică. Ulterior, ca aliată a Germaniei, România a primit spre administrare Transnistria, teritoriu din vestul Ucrainei, aflat între Nistru şi Bug.

Autorităţile române au folosit acest teritoriu pentru deportarea evreilor (încă din 1941) şi a romilor (din 1942). Să reţinem că, în perioada conflagraţiei mondiale, dar şi în primii ani postbelici, s-a practicat o politică de omogenizare etnică. În acest context, deşi nu a devenit un program oficial al guvernării antonesciene, deportarea romilor a fost în concordanţă cu proiectul lui Sabin

Manuilă, din octombrie 1941, care viza omogenizarea etnică, prin practica schimbului de populaţie, folosind pentru romi termenul de „transfer unilateral” (Doc. 1).

Doc. 1:

[...] proiectul lui Manuilă nu este rasist, cum a fost cazul cu Generalplan Ost – planul german vizând restructurarea etnică a Europei de Est. De asemenea, în formulările acestui proiect nu există nimic genocidal. Credem că nu avem motive să afirmăm că, în viziunea lui Manuilă, „transferul unilateral” al evreilor şi ţiganilor – era avută în vedere, probabil, Transnistria – trebuia să însemne distrugerea fizică a acestor populaţii – aşa cum se va întâmpla în realitate cu o mare parte dintre evreii din Basarabia şi Bucovina, precum şi cu mulţi dintre ţiganii deportaţi acolo.

Viorel Achim, *Schimbul de populaţie în viziunea lui Sabin Manuilă,* în *Revista Istorică,* nr. 5-6, serie nouă, tom XIII, 2002

În mai 1942, Antonescu a ordonat identificarea „ţiganilor-proble- mă” în vederea deportării acestora. În 25 mai 1942, Jandarmeria şi Poliţia au efectuat un recensământ în întreaga ţară, înregis- trându-i, împreună cu familiile lor, pe toţi romii nomazi şi, dintre romii sedentari, pe aceia care aveau cazier sau care nu aveau mijloace de existenţă sau ocupaţie precisă. Din cei peste 200.000 de romi estimaţi a fi existat în România anului 1942, au fost înregistrate la acest recensământ poliţienesc 40.909 persoane, dintre care 9.471 de romi nomazi şi 31.438 de romi stabili. Dintre aceştia au fost deportaţi în Transnistria aproximativ 25.000 de romi.

Ion Antonescu şi autorităţile din subordine nu i-au perceput pe romi ca pe un pericol rasial şi prin urmare nu au motivat rasial deportarea lor. Termenul de „ţigani-problemă” folosit pentru înregistrarea celor care urmau să fie deportaţi i-a inclus pe nomazi şi pe acei romi

sedentari condamnaţi sau fără mijloace de existenţă. Totuşi, nu se poate vorbi strict de o măsură socială. Ea nu s-a aplicat decât romilor. Etnicii români săraci sau având caziere nu au fost deportaţi în Transnistria. Criminalizarea etnică a romilor s-a

produs în paralel cu politica etnică a regimului Antonescu. Acesta îşi dorea omogenizarea etnică a României prin aducerea etnicilor români din alte state şi prin scoaterea minoritarilor din România, fie prin schimburi de populaţie cu alte state, fie prin transferuri unilaterale (cazul evreilor şi romilor care nu dispuneau de un stat al lor). Astfel, deportările evreilor şi romilor în Transnistria pot fi explicate şi ca parte a acestei politici de purificare etnică, conform Raportului final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România.

La 1 iunie 1942, a început deportarea romilor nomazi. Cei identificaţi a fi nomazi au fost strânşi de jandarmi şi duşi în Transnistria. Nu s-au făcut excepţii, deportaţi fiind inclusiv militarii aflaţi pe front şi familiile lor. Deplasarea lor s-a făcut pe jos sau cu propriile căruţe, din sat în sat, şi a durat câteva săptămâni. La 15 august, deja cea mai mare parte a nomazilor fuseseră deja trecuţi în Transnistria, dar deportarea romilor nomazi a continuat şi după această dată.

Romii sedentari consideraţi indezirabili au fost deportaţi în septembrie 1942. Cei 31.438 de romi sedentari care intrau în această categorie, conform recensământului din 25 mai 1942, au fost tri- aţi, în funcţie de situaţia lor militară. Deportarea primului grup de romi sedentari a avut loc între 12 şi 20 septembrie 1942, cu nouă trenuri speciale (vagoane de vite) formate în diferite oraşe din ţară (din Bucureşti, Piteşti, Timişoara, Iaşi etc.). În această perioadă, au fost deportaţi 13.176 de romi sedentari (3.187 de bărbaţi, 3.780 de femei, 6.209 copii), mai mulţi chiar decât cei prevăzuţi pentru deportare. Aceasta se explică prin mai multe cauze: unele persoane erau dispărute şi au fost înlocuite cu altele, alţii au vrut să plece în Transnistria pentru că circula zvonul că în Transnistria vor fi împroprietăriţi, dar au existat şi numeroase abuzuri din partea poliţiştilor şi jandarmilor care efectuau deportările la faţa locului. Nu au putut pleca decât cu foarte puţine bunuri, nu li s-a permis să-şi

vândă proprietăţile care, de cele mai multe ori, au fost românizate (preluate de Centrul Naţional de Românizare). Alteori, romii ameninţaţi cu deportarea s-au văzut nevoiţi să-şi vândă proprietăţile la preţuri derizorii. Nu au fost rare cazurile în care au fost deportate inclusiv familiile unor romi

În cele din urmă, s-a renunţat la ideea de a-i deporta şi pe romii mobilizaţi şi mobilizabili împreună cu familiile

fotograf necunoscut, arhiva Muzeului Naţional al

mobilizaţi şi mobilizabili, fără cazier, având o situaţie economică bună sau căsătoriţi cu românce. De asemenea, s-a întâmplat să fie deportate inclusiv familiile unor turci, români, maghiari etc. Militarii romi au protestat împotriva acestor abuzuri şi au cerut readucerea familiilor. În decembrie 1942, în Transnistria, situaţia deportaţilor sedentari a fost verificată şi unii au primit aviz de repatriere. Totuşi, nu toţi aceştia au fost repatriaţi. Din cauza tifosului s-au sistat repatrierile până la încetarea epidemiei (primavara 1943), timp în care numeroşi deportaţi romi au murit.

La începutul lui octombrie 1942, s-a decis amânarea acestor deportări pentru primăvara 1943, apoi, în 13 octombrie 1942, s-a decis să nu se mai facă noi deportări de evrei şi de romi. Singurii romi care mai urmau să fie deportaţi erau cei identificaţi ca nomazi, cei eliberaţi ulterior din penitenciare sau cei reveniţi fraudulos din Transnistria. Numărul total al romilor deportaţi între iunie 1942 şi decembrie 1943 s-a ridicat cu puţin peste 25.000: 11.441 de romi nomazi, 13.176 de romi stabili şi, ulterior, alte câteva sute de

romi, cei mai mulţi deportaţi în grupuri mici. Ultimele deportări au avut loc în decembrie 1943 (57 de romi din Argeş, dintre care 21 reveniseră din Transnistria şi erau „reevacuaţi”).

În Transnistria, romii au fost aşezaţi în estul regiunii, pe malul Bugului, în judeţele Golta, Balta, Berezovca şi Oceacov, de obicei la marginea unor comune. Iniţial, majoritatea nomazilor au fost repartizaţi în judeţul Golta, iar aproape toţi sedentarii, în judeţul Oceacov.

La scurt timp după ce nomazii au ajuns în Transnistria, caii şi catârii au fost confiscaţi, limitându-li-se mobilitatea. Şi-au putut păstra căruţele şi corturile în care s-au adăpostit, dar, după o perioadă, nomazilor li s-au confiscat şi acestea şi, odată cu ele, mulţi dintre ei şi-au pierdut aurul pe care îl ţineau ascuns, principalul lor mijloc de tezaurizare. La venirea iernii, nomazii au fost încolonaţi şi cazaţi în nişte bordeie. Numărul acestora era insuficient, iar mulţi au murit îngheţaţi. În iarna 1942-1943, mortalitatea a fost uriaşă, la aceasta contribuind gerul, lipsa alimentelor, a combustibilului, izbucnirea epidemiei de tifos.

fotograf Iosif Berman, arhiva Muzeului Naţional al

Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România reflectă modalitatea de organizare şi funcţionare a deportaţilor romi în Transnistria. Astfel, în 18 decembrie 1942, Guvernământul Transnistriei a reglementat regimul romilor deportaţi în Transnistria. Printre altele, se dispunea aşezarea acestora în sate, în grupuri de 150-350 de persoane, cu obligaţia ca toţi cei între 12-60 de ani să presteze diferite munci; muncitorii calificaţi urmau să muncească în ateliere, iar cei necalificaţi, în echipe de lucru (munci agricole, tăiat de lemne etc.); cei care părăseau neautorizat localitatea sau lipseau nemotivat de la muncă urmau să fie internaţi în lagăre. În realitate, măsurile au rămas pe hârtie, iar romilor nu li s-a asigurat decât în mică măsură posibilitatea de a munci şi de a fi retribuiţi pentru munca lor. Cel puţin la început, obiceiul a fost de a-i strânge în grupuri foarte mari, fapt care limita şi mai mult găsirea unui loc de muncă şi aprovizionarea. De exemplu, cei 13.000 de romi sedentari deportaţi în judeţul Oceacov au fost concentraţi, iniţial, în cazărmile de la Alexandrudar şi în localităţile Karanika şi Kovaliovka. Dată fiind mortalitatea imensă, s-a propus împărţirea acestora în grupuri mai mici. S-a ajuns, astfel, la evacuarea unor sate sau jumătăţi de sat, ţăranii ucraineni fiind mutaţi la rude sau în casele vecinilor neevacuaţi, iar în casele lor au fost băgaţi romii. Deportaţii erau supravegheaţi de postul local de jandarmi. Chiar şi cazaţi în case, aglomeraţia a rămas mare, iar aprovizionarea era sub orice critică (uneori nu primeau hrană cu săptămânile), nu primeau lemne, mulţi dintre ei rămăseseră fără haine (au fost deportaţi când era cald şi nu li s-a permis să-şi ia haine de schimb călduroase). În consecinţă, până în primăvara anului 1943, muriseră deja mii de romi (Doc. 2).

Doc. 2:
Un raport din 5 decembrie 1942 cu privire la situaţia romilor deportaţi în judeţul Oceacov

surprinde situaţia disperată a acestora: „Pe timpul cât au stat în cazărmile de la Alexandrudar [Aleksandrodar], ţiganii au trăit într-o mizerie de nede- scris. Erau alimentaţi insuficient. Li se dădeau 400 gr pâine pentru cei capabili a munci şi câte 200 gr pentru bătrâni şi copii. Li se mai dădea puţini cartofi şi foarte rar peşte sărat şi acestea în cantităţi extrem de mici. Din cauza proastei alimentări, unii ţigani – aceasta o formează majoritatea – au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau – mai ales în ultimul timp – câte 10-15 ţigani. Erau plini de paraziţi. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria şi îmbrăcămintea le lipseşte, de asemenea, completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s[-]a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei şi nici n-au putut să-şi spele singura cămaşe ce o au. În general situaţia ţiganilor este groaznică şi aproape de neînchipuit. Din cauza mizeriei mulţi dintre ei au ajuns nişte umbre şi aproape sălbateci. Această stare a lor se datoreşte din cauza relei cazări şi alimentări, precum şi a frigului. [...] Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noembrie a.c. au murit 309 ţigani. Au fost găsite cadavre de ţigani pe şoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceştia au murit de foame şifrig. [...] De asemenea, dacă nu li se va da o alimentaţie omenească, asistenţă medicală şi medicamente, precum şi îmbrăcăminte la unii, mortalitatea ţiganilor nu [o] să scadă, dar va creşte pe zi ce gerul va creşte şi el”.

Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România, Iaşi, Ed. Polirom, 2004, pp. 236-237

Cei care au supravieţuit primei ierni au avut şanse mai bune să reziste fizic deportării în Transnistria. Supravieţuitorii au fost repartizaţi prin sate, ajungând să fie folosiţi la muncă, în ateliere şi colhozuri, în timp ce alţii îşi puteau practica pe cont propriu meseria. Alimentaţia s-a ameliorat şi s-a decis să fie retribuiţi pentru munca lor, după cum reiese din *Raportul final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România.*

Majoritatea romilor au murit în Transnistria de frig, foame, boli. Numărul romilor executaţi a fost redus. În cazul lor, spre deosebire de evrei, nu au existat execuţii organizate de autorităţile române. Numărul precis al romilor morţi în Transnistria rămâne necunoscut, dar există un număr aproximativ de supravieţuitori. Situaţia creată de ofensiva sovietică a permis supravieţuitorilor romi să fugă din Transnistria ameninţată de spectrul războiului. Cei mai mulţi au revenit în România în primăvara anului 1944, fără a mai aştepta vreun ordin de repatriere din partea autorităţilor române. Unii s-au retras cu ajutorul lucrătorilor de la căile ferate, alţii au mers pe jos, cu căruţele sau au fost ajutaţi de trupele române aflate în retragere. În aprilie 1944, Inspectoratul General al Jandarmeriei a ordonat ca romii reveniţi din Transnistria să fie opriţi unde se aflau şi puşi la muncă, dar mulţi dintre ei, în urma tratamentului din Transnistria, erau inapţi pentru muncă.

Politica antonesciană faţă de romi a luat sfârşit imediat după răsturnarea regimului Antonescu (23 august 1944). Totuşi, când vorbim de politica faţă de romi a guvernului Antonescu, ne referim strict la măsurile luate faţă de o parte a romilor (cei 25.000 de romi deportaţi în Transnistria). Aceştia reprezentau aproximativ 12 % din totalul populaţiei rome. Exceptându-i pe cei deportaţi, restul romilor şi-au păstrat drepturile cetăţeneşti, deci nu au făcut obiectul

unor politici speciale, nu au fost discriminaţi juridic faţă de restul populaţiei, iar bunurile lor nu au fost românizate. Prin aceasta, conform *Raportului final al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România,* situaţia majorităţii romilor diferă de cea a evreilor, întrucât, între 1940 şi 1944, au existat în România măsuri rasiale şi o legislaţie antisemită care i-au vizat pe toţi evreii.

Cu mici excepţii, opinia publică românească nu a susţinut deportările. Au existat diferite proteste provenite din diferite medii. Astfel, în 16 septembrie 1942, când tocmai avea loc deportarea romilor sedentari, Constantin I.C. Brătianu, preşedintele Partidului Naţional Liberal, i-a înaintat mareşalului Ion Antonescu o scrisoare de protest, iar liderii Partidului Naţional Ţărănesc s-au solidarizat cu protestul lui Brătianu. Sunt numeroase scrisori, memorii şi petiţii prin care diverşi oameni cereau ca romii să nu fie deportaţi sau să fie readuşi din Transnistria.

Ştiaţi că...

Ultima statistică arată că, până în 2 octombrie 1942, fuseseră deportaţi 11.441 de romi nomazi (2.352 de bărbaţi, 2.375 de femei şi 6.714 copii)?

Primii romi sedentari care urmau să fie deportaţi erau romii nemobilizaţi şi nemobilizabili, împreună cu familiile lor, în total 12.497 de persoane? Ceilalţi 18.941 de romi, mobilizaţi şi mobili- zabili, împreună cu familiile lor, rămâneau deocamdată pe loc, ei urmând să fie deportaţi ulterior.

La cerinţa guvernului antonescian, situaţia deportaţilor sedentari a fost verificată şi au primit aviz de repatriere 1.261 de persoane (311 capi de familie şi 950 de membri)?

Numărul total al romilor deportaţi între iunie 1942 şi

decembrie 1943 s-a ridicat cu puţin peste 25.000: 11.441 de romi nomazi, 13.176 de romi stabili şi, ulterior, alte câteva sute de romi, cei mai mulţi deportaţi în grupuri mici? Ultimele deportări au avut loc în decembrie 1943 (57 de romi din Argeş, dintre care 21 reveniseră din Transnistria şi erau „reevacuaţi").

Numărul aproximativ de supravieţuitori romi din Transnistria este apreciat la circa 14.000? În martie 1944, Subinspectoratul General de Jandarmi Odessa a raportat că se mai aflau în Transnistria 12.083 de romi. Acestora li se pot adăuga romii care reuşiseră să părăsească Transnistria fie cu autorizaţii, fie fugind (aproximativ 2.000 de persoane).

Ioan Marin, rom sedentar (argintar), născut în 1926, deportat din Bucureşti în septembrie 1942 în Transnistria

Nu aveam locuinţă sau cabane unde să locuim... Ne făceam bordeie sau covirgi şi acolo fiecare familie cu ce avea trăia sub patru stâlpi cu acoperiş din buzii; cubul îlfăceamfie din bălegar, fie din trestie dacă găseam, care nu, puneam beţe unul lângă altul, de multe ori din beţe de floarea soarelui; le aşezam după ce puneam patru stâlpi, sau mai mulţi, în pământ şi peste beţele de floarea soareluifăceam un fel de lut cu paie şi lipeam, ca să reziste când plouă, când era nenorocire. Imaginaţi-vă că în perioada aceea noi mai repede preferam să murim, să terminăm cu suferinţele şi chinurile. Când vedeai pe bătrâni cum se vaită, când vedeai copiii care mureau şi bătrânii bolnavi care mureau. Îmi venea să iau lumea în cap, să plec. [...]

La început, noi ţiganii ne mai ajutam între noi, mai aveam spirit de întrajutorare, de compătimire, ne mai miluiam unul pe altul, mai rupeam din bucăţica de pâine, mai dădeam la altul care era mai amărât, care era maiflămând, care era mai pipernicit, mai slăbănog, mai bolnăvicios, mai bolnav, ne mai ajutam unul pe altul. Dar pe urmă, cu timpul, am început care cum puteam să ne păzim viaţa, să ţinem numai la noi, pentru supravieţuire. [...] În iarna lui 1943 şi pe '44, aproape că era prin luna ianuarie când am început să facem treaba asta. Se făcea focul şi ne adunam în jurul lui. Îmbrăcămintea, ce fel de îmbrăcăminte, că se epuizase, se rupsese şi se distrusese; eu nu mai aveam nici ghetele, nici pantofii. În loc de încălţăminte foloseam cârpe, zdrenţe, pe care le înfăşuram în jurul

piciorului, apoi legam cu sârmă. Eu de aceea am rămas cu reumatismul electrizant, nişte dureri electrizante la picioare. [...]

Noi am plecat cu ajutorul unor militari români care se împrieteniseră cu vărul meu. [...] Eram în drum spre Berezovka. Vărul meu s-a dus nu ştiu cu ce scop, ba să ceară pâine [.] şi în sfârşit: „de unde eşti, mă", întreabă unii din militari. „Din Alexandria." „Din Alexandria? Păi şi eu sunt tot din părţile alea" – spune unul. „De unde?" Şi tot aşa, până când l-au întrebat ce e cu el. În acelaşi timp, soldaţii au spus că se îndreaptă spre ţară. „Păi când plecaţi? Bă, să ne luaţi şi pe noi – a spus vărul meu. „Păi cum să vă luăm, că voi sunteţi civili", dar ne-au făcut şi nouă rost de nişte efecte militare şi în sfârşit am aranjat cu ei şi ne-au îmbarcat. Dar nu au mers decât într-o localitate la vreo 40 km de Berezovka, nu mi-aduc aminte care. Ei, până aici au putut să ne aducă. „Ce facem, bă? Hai înapoi la Berezovka. Am crezut că o să mergem aşa, să ajungem aproape de graniţă." Aşa că am început să mergem pe jos. Ne-au dat ei ceva, săracii, nişte pâine, vreo 2 pâini sau 3 dacă nu mă înşel, nişte conserve, brânză de aia uscată. În sfârşit, am rămas şi cu efectele acelea militare şi ne era frică să nu ne prindă acuma armatele, jandarmii, poliţia, poliţia militară, să ne întrebe ce e cu noi, în fine, dar mai mult noaptea mergeam. Ziua ne ascundeam, noaptea mergeam la drum, şi aşa am ajuns sleiţi de putere la Berezovka. [.] Am zăcut acolo trei săptămâni de zile şi m-a luat prima dată cu tremurat, parcă s-a reactivat malaria, dar din malarie am dat în tifos exantematic. Au luat legătura cu sanitarul, doctor de comună, sanitar nu ştiu –, care oricum avea sarcina de a face injecţii. Zice: „Căutaţi să-l izolaţi că a dat în tifos", şi într-adevăr, senzaţii de vomă, dureri de cap, nu poftă de mâncare, temperatură, când cutremurat, când. în sfârşit ajunsesem sleit. [.] Vărul meu a avut nişte mărci, bani din aceia ruseşti, din Transnistria. Am reuşit să ne urcăm într-o garnitură de tren mărfar, a

vorbit el cu ceferistul să ne aducă până la Tighina. Cu chiu cu vai am ajuns, mereu cu spaima de bombardamente. La Tighina era graniţa principală de trecere, păzită cu poliţie, cu jandarmerie. Cum să facem să trecem acum. Cum, cum? Stăteam ascunşi printre vagoane, ca să nu fim văzuţi pe lângă gard, aşteptând o posibilitate să trecem. Când acolo, o patrulă ne află şi ne întreabă ce-i cu noi. Păi să vedeţi că uite aşa, am venit cu cineva. „Ce-i cu voi? Hai cu mine." „Păi nu, nu, că suntem ţigani şi uite am fugit şi vrem să mergem.." „Gata! Staţi voi acolo ascunşi şi aşteptaţi voi ceva acolo." Şi unde credeţi că ne duce? Era postul principal. „Ce-i cu voi, măi?" – ne întreabă un locotenent. „Băi urâţilor, ce facem cu voi, măi?" „Păi să vedeţi, să trăiţi, uite eu

sunt, suntem ţigani, am fost deportaţi din ordinul lui Antonescu şi dacă am văzut că se retrag armatele, ne-a fost frică să nu ne omoare, să ne prindă ruşii să tragă în noi; am vrut să mergem în ţară, să plecăm, dar n-aveam, uite, aşteptam şi noi posibilitatea." „Nu se poate – zice –, uite ce se întâmplă: voi vă duceţi la punctul sanitar de parazitare şi acolo spuneţi care este situaţia voastră", şi ne-a dat un delegat, un soldat. Aşa, în sfârşit ne controlează, ne verifică. Acum, teama mea. Care a fost? Prima dată ne-a băgat la cântar. Am avut 38 sau 39 kg. Ne-a tuns, ne-a dat haine. Doamne, mă gândesc acuma, că dacă era cineva să ne filmeze, să vadă, cred că era compătimirea de pe lume. Apoi am avut posibilitatea să găsim un mijloc de transport, tot un fel de vagoane din acelea, care erau cu încărcături diverse. Şi în acest fel, după două zile şi două nopţi de mers aşa am ajuns în ţară.

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Ţiganii din România (1919-1944),* Cluj, Fundaţia CRDE, 2001, pp. 593-615

Anuţa Androneta Brânzan, născută în 1934, deportată din Roşiorii de Vede, în septembrie 1942

Iarna 1942-1943

În Vladimirovka. Nu era satul mare, erau două uliţe, cu case; cât au fost de lungi şi de mari nu ştiu să vă spun. Au luat ruşii de pe o stradă şi i-au mutat pe strada cealaltă, au băgat câte douăfamilii. Şi pe noi ne-au băgat, nu ştiu câte sute de oameni, în vreo 30-50 de case. Din iarna aceea până în primăvară n-au mai rămas nici o sută de ţigani; eram nemâncaţi, stăteam în frig, a dat tifosul, păduchii, nu apă, nu căldură, nu lumină, nu nimic, şi au murit. Au obligat pe ruşi de au făcut gropi comune, de-au băgat sute de oameni, şi îi trăgea cu cârligul. Băteau la fereastră în fiecare dimineaţă dacă

aveai morţi, să îi duci tu, să-i arunci în căruţă. Şi mama a murit de tifos, a luat de la alţii. Rusul în a cărui casă stăteam noi venea noaptea înfundul grădinii şi ne mai aducea câte ceva de mâncare. Îi era milă, şi mai venea, când ne vedea 4 fete, aşa ca florile. Pe urmă, când ne-am îmbolnăvit şi noi, copiii, de tifos, venea el cu hrean pisat, că noi nu mai aveam cu ce să pisăm acolo, şi el spunea lui tata să ne dea obligat ca la păsări, să ne deschidă gura şi să ne toarne cu linguriţa pe gât hrean pisat ca să ne poată salva de la tifos. A fost foarte cumsecade proprietarul casei şi i-a fost milă de noi când ne-a văzut, ne mai ajuta el cu câte ceva. [...]

Fuga spre România în 1944

În martie 1944, evacuasem satul, că era linia întâi afrontului şi ne-au alungat ruşii. Erau două căruţe, nu ştiu de cine puse la dispoziţie, şi ne-a luat tata să plecăm. Am plecat până la Odessa şi în gară ne-a prins o patrulă, română. Şi când ne-au văzut aşa, cam vreo 30 de persoane, copii, femei, bărbaţi, au raportat că în gară sunt ţigani. S-a dat ordin, au trimis o maşină şi ne-au îmbarcat; de acolo ne-au lăsat la o unitate militară şi ne-au băgat la beci. Ne-au ţinut 24 de ore acolo, apoi ne-au îmbarcat în vagon, iar de vite, ne-au dat santinelă şi ne-au trimis până într-un câmp, lângă un sat. Am stat acolo, nu ştiu cât timp, şi am plecat de groază, că erau numai bordeie. Am trecut printr-un sat cu ruşi, bătrâni, femei, că bărbaţii erau la front, şi am întrat într-un grajd acolo. [...] Şi ne-am trezit cu nemţii, nişte gradaţi, nu militari, ofiţeri care erau beţi. Ne-au scos afară, ne-au pus în rând, a obligat pe tata să ne ia în braţe, să ne împuşte. [...] Apoi au împuşcat câţiva bărbaţi, şi pe tata. [...] Şi am plecat din nou spre Odessa. Am găsit acolo un zăvoi foarte mare, o plantaţie de pomifrumoasă, şi acolo era plin de tunuri. Şi ne-am strâns şi noi pietre, ce era pe acolo, de la bombardament, şi am făcut o covercă ca de câini. Nu puteam să ne adăpostim tot corpul, numai

capul, trei surioare.

Lucian Nastasă, Andrea Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Ţiganii din România (1919-1944),* Cluj, Fundaţia CRDE, 2001, pp. 618-620

GENOCID.....exterminarea metodică, totală sau parţială, a unui popor, a unei colectivităţi;

HOLOCAUST.....persecuţia sistematică sprijinită de stat şi anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă, precum şi de către aliaţii şi colaboratorii săi din perioada 1933-1945; persecuţii şi arestări în masă au avut loc şi împotriva altor grupuri etnice, ca *Sinti* şi *Rroma*, împotriva persoanelor cu dizabilităţi mentale, persoane aparţinând minorităţilor sexuale, opozanţilor politici ş.a.;

POGROM.....acţiune organizată împotriva unui grup naţi onal minoritar, mai ales împotriva populaţiei evreieşti;

SHOAH.....cuvânt de origine ebraică care înseamnă dezastru sau catastrofă; unii istorici îl utilizează pentru a marca unicitatea lichidării evreilor.

A. Telegrama Prefectului judeţului Oceacov, Lt. Colonel (ss) V. Gorsky, din 28 octombrie 1942:

Am onoarea a vă raporta că printre cei aproape 14.000 ţigani evacuaţi în acest judeţ se găsesc foarte mulţi care nu intrau în prevederile de evacuare, nefiind nomazi şi nici cu cazier stop. Printre ei se găsesc invalizi şi văduve de război, luptători în actualul război, decoraţi Virtutea Militară, femei şi copii cu soţi şi părinţi pe front, părinţi cu copii şi gineri pe front, proprietari de imobile, meseriaşi calificaţi, negustori cu bune situaţii materiale de la oraşe stop... Zilnic suntem asaltaţi de aceşti ţigani care ne cer reîntoarcerea în ţară stop... Din cauzajrigului şi lipsei mijloacelor de încălzire mor zilnic 10-20 ţigani, din care motiv au devenit ameninţători, voind a pleca în masă spre Odesa pentru a lua trenul şi a pleca în ţară etc. Nu avem jandarmi suficienţi pentru paza lor.

Documente privind deportarea ţiganilor în Transnistria, culegere alcătuită, cu Studiu Introductiv, de Viorel Achim, Bucureşti, Ed.

Enciclopedică, 2004, vol. 1, doc. 212, p. 321

B. Memoriul Prefectului judeţului Oceacov, Lt. Colonel (ss) V. Gorsky, în legătură cu ţiganii deportaţi în Transilvania:

În o săptămână au venit 15.000 ţigani. Comandantul Legiunii de jandarmi mi-a raportat verbal, după primele trenuri, că aceştia au venit în o stare de mizerie de neînchipuit. Am plecat cu automobilul şi am întâlnit pe drum grupuri-grupuri, îndreptându-se pe jos şi cu căruţele spre sovhozuri. Erau mulţi bătrâni, tineri şi foarte mulţi copii. În căruţe erau paralitici, bătrâni de peste 70 de ani, orbi, cerşetori, unii muribunzi. Marea majoritate aproape goi, în zdrenţe. Am stat de vorbă cu ei. Erau revoltaţi, strigau, urlau, blestemau, pentru că au fost ridicaţi de la casele lor şi trimişi în Transnistria.

Mulţi au făcut dovada că aveau copii pe front, femei ai căror soţi erau pe front, unora le muriseră pe front fiii sau soţii. Alţii aveau de-ai lor răniţi în spitale.

Documente privind deportarea ţiganilor în Transnistria, culegere alcătuită, cu Studiu Introductiv, de Viorel Achim, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2004

Preşedintele PNL, Constantin I.C. Brătianu, îi trimite Mareşalului Ion Antonescu o scrisoare deschisă, prin care protestafaţă de măsurile luate împotriva romilor:

După persecuţiunile şi expulzările evreilor, ca represalii în contra coreligionarilor lor din Bucovina şi Basarabia, şi sub influenţa tratamentului ce au suferit în Germania, astăzi se iau măsuri foarte stricte în contra ţiganilor care sunt ridicaţi cu forţa spre a fi trimişi, în vagoane plumbuite, în Transnistria, cum se întâmplă la Piteşti. Nimeni nu înţelege scopul şi interesul acestor expulzări.

După cum ştiţi foarte bine, aceşti cetăţeni români nu au fost până astăzi supuşi în Statul nostru la un tratament special. Ei sunt ortodocşi ca şi românii şi ocupă în ţara noastră un rol economic important, fiind meseriaşi dibaci, ca: potcovari, fierari, căldărari, cărămidari, zidari sau lucrători agricoli şi salahori. Mulţi sunt mici negustori, mici proprietari, lăptari etc... Deodată, autorităţile le pun în vedere să plece din ţara în care s-au născut şi în care moşii şi strămoşii lor au trăit, din ţara pentru care, ca buni români, şi-au vărsat sângele fiind înrolaţi în armată.

Radu loanid, *Holocaustul în România. Distrugerea evreilor şi romilor sub regimulAntonescu 1940-1944,* Bucureşti, Editura Hasefer, 2006, pp. 334-335

Bibliografie selectivă

Achim, Viorel, http://adevarul.ro/cultura/istorie/istoricul-vio- rel-achim-marea-migratie-tiganilor-abia-incepe

Achim, Viorel, *Ţiganii în istoria României,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998

Achim, Viorel, *Documente privind deportarea ţiganilor în Transnistria,* vol. I-II, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2004

Achim, Venera, Tomi, Raluca (ed.), *Documente de arhivă privind robia ţiganilor. Epoca dezrobirii,* Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2010

Achim Venera, Achim Viorel (coord.), *Modernizare socială şi instituţională în Principatele Române, 1831-1859,* Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2016

Achim, Viorel şi Iordachi, Constantin (ed.), *România şi Transnistria: Problema Holocaustului. Perspective istorice şi comparative,* Bucureşti, Ed. Curtea Veche, 2004

Djuvara, Neagu, *Între Orient şi Occident. Ţările Române la începutul epocii moderne (1800-1848),* Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995

Grigoraş Nicolae, „Robia în Moldova, de la întemeierea statului până la mijlocul secolului al XVIII-lea (I)", în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D. Xenopol,* tom IV, Iaşi, 1967

Hanga, Vladimir (coord.), *Istoria dreptului românesc,* vol. I, Bucureşti, Ed. Academiei Române, 1980

Horvath, Istvan, Nastasă, Lucian (ed.), *Rom sau ţigan. Dilemele unui etnonim în spaţiul românesc,* Cluj-Napoca, Ed. ISPMN, 2012

Ioanid, Radu, Kelso, Michelle, Cioabă, Mihai Luminiţa, *Tragedia romilor deportaţi în Transnistria (1942-1945). Mărturii şi documente,* Iaşi, Ed. Polirom, 2009

Istoria românilor, vol. IV, *De la universalitatea creştină către Europa „patriilor",* Bucureşti, Ed. Enciclopedică,

2001 Kelso, Michelle, Popa, Ana-Maria, *Ghidul profesorului. Dureri ascunse. Persecutarea Romilor din România, 1942-1944,* Bucureşti, Ed. Sothis Print, 2006
Mazilu, Dan Horia, *Lege şifărădelege în lumea românească veche,* Iaşi, Ed. Polirom, 2006
Matei, Petre, „Adunările ţiganilor din Transilvania din anul 1919" (partea I), în *Revista Istorică,* XXI (5-6), 2010
Matei, Petre, „Romii în perioada interbelică. Percepţii naţionaliste", în Toma, Ştefania, Foszto, Laszlo (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi,* Cluj-Napoca, Ed. ISPMN- Kriterion, 2011
Matei, Petre, „Romi sau ţigani? Etnonimele – istoria unei neînţelegeri", în Istvan Horvath, Lucian Nastasă (ed.), *Rom/ Rrom sau ţigan. Dilemele unui etnonim în spaţiul românesc,* Cluj-Napoca, Ed ISPMN, 2012, pp. 13-73
Nastasă, Lucian, Varga, Andrea, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Ţiganii din România (1919-1944),* Cluj-Napoca, Fundaţia CRDE, 2001
Nastasă-Matei, Irina, *Romii din România: identitate şi alteri- tate. Manual auxiliar didactic,* Cluj-Napoca, Ed. Şcoala Ardeleană, 2016
Petcuţ, Petre, *Rrromii, sclavie şi libertate. Constituirea şi emanciparea unei noi categorii etnice şi sociale la nord de Dunăre 1370-1914,* Bucureşti, Ed. Centrului Naţional de Cultură a Romilor, 2015
Petcuţ, Petre, Grigore, Grigore, Sandu, Mariana, *Istoria şi tradiţiile rromilor,* Bucureşti, Ed. RO MEDIA, 2003
Proiectul *Accesul la educaţie al grupurilor dezavantajate cu focalizare pe romi,* PIU 2004
Raportulfinal al Comisiei Internaţionale pentru Studierea Holocaustului în România, Iaşi, Ed. Polirom, 2004

Fişe de lucru

I. Realizaţi o ierarhie cu structura societăţii feudale româneşti, pornind de la cea mai de jos treaptă:

Domnul
boierimea
negustorii ţărănimea liberă
clerul
ţărănimea dependentă robii

II. Notaţi sursele de venituri ale Domnului sau Doamnei, citind cu atenţie textele de mai jos:

[...] dările ţiganilor sporeau de multe ori averea din care Domnul ţării cumpăra sate şi moşii pentru sine. Astfel, Mihai Viteazul cumpără nişte sate în judeţul Romanaţi „din trudă, din slujba ce am slujit domnia mea şi din bucatele domniei mele, din dajdia satelor şi ţiganilor".

George Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România,* Bucureşti, Ed. Mihai Dascal Editor, 2002, p. 63.

[...] ţiganii strângători de aur din nisipul pâraielor de munte adună atâta aur, încât pot să plătească în tot anul, ca bir către soţia Domnului, patru ocale de aur, cari fac 1600 drahme.

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Bucureşti, Ed. Minerva, 1986

III. Nicolae lorga sau C.C. Giurescu susţin că în cadrul societăţii
medievale putem vorbi şi de o „instituţie a robiei". Ipoteza acestora porneşte de la faptul că robii ţigani ar fi ajuns în spaţiul românesc odată cu invaziile tătare din secolele al XIII-lea şi al XIV-lea (N. Iorga, *Istoria românilor,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1993, p. 110 şi C.C. Giurescu, *Istoria românilor,* vol. II, Bucureşti, Ed. All, 2000, p. 338).

Completaţi spaţiile: *Robii domneşti aparţineau....., robii mănăstireşti aparţineau....., iar robii particulari.....*

IV. Cu ce se ocupau următorii dregători:
- Logofăt
- Postelnic
  Spătar
  Stolnic
  Clucer

V. Notaţi denumirea dregătorului care se ocupa de vistieria ţării. Din ce proveneau veniturile vistieriei?

VI. Corelaţi formele de servitute notate cu ţările în care se practicau:

Rumânia	- Transilvania
Iobăgia	
Vecinia	

- Moldova
- Ţara Românească

VII. Faceţi asocierile corecte dintre cele trei coloane:

I Structura/componenţa	Instituţii	R0[1]
Boierii şi clerul; oamenii de rând: orăşenii şi ţăranii liberi	Domnia/ Domnul	Este consultată în legătură cu taxele importante ale statului (de ex. tributul datorat Porţii Otomane); alege domnul dintre membrii dinastiei („os domnesc”).
Persoane cu „os domnesc”	Sfatul domnesc	Legislator şi judecător suprem; conducător suprem al armatei (mare voievod); acordă demnităţi şi dregătorii, face danii, este ctitor; declară război şi încheie pace; încheie tratate internaţionale/trimite şi primeşte soli; deţine robi domneşti.
Clerul înalt: Mitropoliţii şi Episcopii (în Ţara Românească şi Moldova); Boierii cu dregătorii: Banul Olteniei (în Ţara Românească), Portarul Sucevei (în Moldova); Vornicul, Logofătul, Vistiernicul etc.	Adunarea ţării	Instituţie centrală cu rol consultativ care sfătuieşte pe domn în luarea deciziilor importante.
Robii/ţiganii domneşti, boiereşti, mănăstireşti	Biserica	Asigura sistemul defensiv pentru cetăţile de graniţă
Mitropolitul, episcopii, clerul	Armata	Aparţinea unui stăpân; putea fi pus la muncă, putea fi vândut sau schimbat pe alt bun, putea fi cumpărat sau lăsat moştenire cuiva, putea fi lăsat zălog sau se putea achita o datorie cu el, putea fi întemniţat, bătut sau pedepsit oricum fără a se da

Oastea cea mare, oastea cea mică, mercenari	Robia	Era organizată sub forma Mitropoliei (Argeş în Ţara Românească; Suceava în Moldova) şi a episcopiilor (Râmnic şi Buzău în Ţara Românească; Roman, Rădăuţi şi Huşi în Moldova). Era puternic sprijinită de domnie (ctitori de biserici şi de mănăstiri, pe care le înzestrau cu moşii); mitropolitul era considerat al doilea demnitar al statului, cel mai important sfetnic al domnului; participa la alegerea domnului căruia îi conferea autoritate divină prin încoronare; conducea solii încredinţate de domn; era locţiitorul domnului în cazul imposibilităţii acestuia de a-şi exercita autoritatea;

fişa 2 Constituirea statelor medievale româneşti. Autonomii locale şi instituţii centrale

Când au loc toate evenimentele de constituire ale Moldovei şi Ţării Româneşti?

Constituirea statelor medievale româneşti

De ce era nevoie de organizare statală în Ţările Române?

Cum se numeşte procesul de întemeiere?

Ce model de organizare s-a adoptat în Ţările Române?

Instituţiile medievale româneşti

Care au fost principalele instituţii din cele două Ţări Române?

Cine avea cea mai mare putere în stat?

De ce se convoca Adunarea Ţării?

De unde se colectau veniturile domniei?

Din cine era constituit şi ce atribuţii avea Sfatul Domnesc?

Care erau clasele sociale existente?

Ce era instituţia robiei?

Cum era organizată Biserica în Ţările Române?

Când putea mitropolitul să conducă statul?

De unde provenea averea Bisericii?

Cum se numeau robii care aparţineau clerului?

fişa 3

Epoca medievală

I. Scrieţi în dreptul imaginii numele domnitorului şi numele ţării pe care a condus-o:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II. Completaţi spaţiile goale:

1. Formaţiunile politice româneşti de la sud de Carpaţi au fost
unificate de:.....
2. Acesta a luptat şi a câştigat la Posada....., iar lupta
a avut loc în data de.....
3. Independenţa Moldovei a fost dobândită de.....

III. Citiţi textul:

A. *Ştefan cel Mare (1457-1504) a adus foarte mulţi robi ţigani în urma incursiunilor sale din Ţara Românească. Face danii mănăstirilor din robii ţigani luaţi după „arderea Târgului de Floci şi a lalomiţei", iar apoi, 17.000 de ţigani a adus în Moldova după victoria împotriva lui Radu cel Frumos de la Soci din anul 1471, luaţi din Câmpia Bărăganului.*

George Marcu, coord., *Enciclopedia bătăliilor din istoria românilor,* Bucureşti, Editura Meronia, 2011

1. Notaţi împotriva cărui domnitor al Ţării Romaneşti a avut loc loc lupta de la Soci.
2. Menţionaţi, pe baza sursei A, o informaţie privind deznodământul luptei de la Soci.
3. Numiţi instituţia căreia Ştefan cel Mare i-a donat robii luaţi prizonieri.
4) Precizaţi secolul la care se face referire în sursa A.

IV. Citiţi textele:

B. *Ştefan Răzvan, domnitorul Moldovei (aprilie – decembrie 1595), a fost de etnie romă şi a fost alături de Mihai Viteazul în lupta sa împotriva marelui Imperiu Otoman. La Baia (Fălticeni,*

Suceava) se află un loc numit de localnici „Movila lui Răzvan”, acesta fiind locul în care se crede că ar fi fost îngropat domnitorul Ştefan Răzvan.

C. *La 1 decembrie 1599, „o ceată de lăutari-ţigani, cântând imnuri naţionale”, a fost prezentă la intrarea lui Mihai Viteazul în Alba lulia. Intrarea marelui domnitor în cetatea ardeleană „s-a făcut în sunetul viorilor ţigăneşti care ştiau să cânte pentru toate ceasurile din viaţa omului”.*

N. lorga, *Istoria Românilor: Chipuri şi Icoane,* Bucureşti, Editura Humanitas, p. 72

1. Notaţi, analizând sursa C, data intrării lui Mihai Viteazul în cetatea Alba lulia.
2. Folosind cunoştinţele avute, notaţi care este evenimentul la care se referă textul din sursa C.
3. Subliniaţi numele voievodului de etnie romă care a sprijinit lupta lui Mihai Viteazul contra Imperiului Otoman.
4. Precizaţi secolul la care se face referire în sursele B şi C.

I. **Citiţi textul:**

A. Oraşele din Ţările Române erau centre comerciale, politico-administrative şi centre meşteşugăreşti. Apărute pentru prima data în Transilvania şi ulterior în Ţara Românească şi Moldova, unele dintre oraşe au fost iniţial târguri, dezvoltate apoi pe baza comerţului şi a meşteşugurilor.

În Ţara Românească şi în Moldova, conducerea oraşelor era asigurată de vornic sau de pârcălab, respectiv de Sfatul Orăşenesc (format din 12 pârgari), înfrunte cu un şoltuz (Moldova) sau judeţ (Ţara Românească), iar în Transilvania, în fruntea oraşelor se aflau un primar şi Sfatulformat din 12 juraţi, înfrunte cu un jude (reprezentantul regelui).

Pe măsura dezvoltării producţiei lor meşteşugăreşti, oraşele au devenit şi însemnate centre de schimb între propriile produse şi cele ale lumii rurale înconjurătoare, îndeosebi în forma comerţului periodic – târguri, bâlciuri, iarmaroace. Intensele relaţii de schimb ale Transilvaniei cu Ţara Românească şi Moldova s-au realizat în cea mai mare măsură prin oraşele Braşov, Sibiu şi Bistriţa.

Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României,* Editura Corint Educaţional, 2001, p. 139

1. Pe baza textului de mai sus şi a manualului, prezentaţi funcţiile îndeplinite de un oraş medieval din Ţările Române.
2. Potrivit sursei, menţionaţi cum se numeau cei ce asigurau conducerea oraşelor medievale.

3. Consultând dicţionarul, scrieţi definiţiile târgului, bâlciului şi iarmarocului.

II. **Citiţi textul:**

B. *Mândria oraşului era le Quartier Noble, Copoul, unde se văd palatele boiereşti. Strada Copoului era de altminteri singura stradă din oraş pe unde se putea umbla pe vreme de ploaie. Aproape toate bisericile din oraş erau înconjurate atunci cu cimitire. Locuinţele celor săraci din mahalale, adică casele ţărăneşti, erau totdeauna foarte curate pe din afară, însă mai puţin înăuntru. Ţiganii, dimpotrivă, locuiau în bordeie sau chiar în râpi, făcându-şi gropi în pământ. În casele cele mai frumoase găseşti însă anumite contraste neaşteptate. În afară de camerele stăpânilor nu se văd nicăieri paturi europene, numai divanuri umplute cu foi de ciocălăi; alte mobile aproape nu există. De un sistem de canalizare oarecare nici nu putea să fie vorba. [...] Boieroaicele se îmbrăcau ca la Paris, unde trimiteau chiar albiturile lor spre a fi spălate. Dar, cu toată această „dovadă de cultură", erau împresurate de slugi de-o murdărie respingătoare. Boierii se ocupau de obicei cu jocuri de noroc, cu femei şi cu fel de fel de sporturi. Se încurajau cu tot luxul posibil, maimuţărind modăfranceză.*

I.G. Caragea, „Un ofiţer austriac despre Moldova (pe la 1854)", în *Revista Istorică,* anul al IV-lea, nr. l-2, ianuarie-februarie 1920, pp. 115-119

1. Pe baza sursei B, notaţi care sunt clasele sociale

evidenţiate.
2. Cultura cărei ţări europene este cea la care se raportează locuitorii oraşului Iaşi?
3. Cine este scriitorul moldovean care a descris şi a caricaturizat în scrierile sale obiceiul de a copia o anumită cultură şi de a ţi-o însuşi „maimuţărind-o”?

III. **Citiţi textele:**

C. *La sfârşitul secolului al XV-lea, Ţara Românească avea în jur de 1.000 sate. Dacă socotim în medie 20 de gospodării pentrufiecare sat, iar fiecărei gospodării îi repartizăm câte 5 suflete (cifre convenţionale), rezultă un număr total de 20.000 gospodării ţărăneşti şi circa 100.000 locuitori în mediul rural al Ţării Româneşti la sfârşitul secolului al XV-lea.*

Ion Donat, „Aşezările omeneşti din Ţara Românească în secolele XIV-XV", în *Studii şi Materiale de Istorie Medie,* I, 1956, nr. 6, p. 79

La începuturile istoriei medievale româneşti s-au aflat satul şi ţărănimea liberă, care, stăpână pe pământ, a avut forme specifice de organizare social-politică şi de viaţă culturală. Stăpânirea pământului nu era individuală, ci de grup, de comunitate/obşte sătească sau agrară, derivând dintr-o ascendenţă comună.

Şerban Papacostea, *Evul Mediu Românesc, realităţi politice şi curente spirituale,* Bucureşti, Editura Corint, 2001, p. 335

[...] Ţăranii de pe domenii, indiferent de condiţia lor juridică, aveau obligaţia de a ceda stăpânilor domeniilor o parte din produsul pământului lăsat lor înfolosinţă, dijma, şi să presteze diferite munci în favoarea lor. [...] Totuşi un număr mare de ţărani a reuşit sa-şi salveze timp îndelungat libertatea şi stăpânirile de pământ, îndeosebi în Ţara Românească (moşneni sau megieşi) şi în Moldova (răzeşi), unde procesul de feudalizare a fost mai lent şi

mult mai incomplet; şi în secuime s-a păstrat o pătură numeroasă de ţărani liberi. Comunităţile rurale şi-au păstrat organizarea arhaică. În fruntea lor se afla „un sfat al oamenilor buni şi bătrâni" care aveau atribuţii administrative şi judecătoreşti. În Transilvania se disting îndeosebi şerbii, posesori ai unor loturi de pământ foarte variate ca întindere, şi jelerii, ţărani lipsiţi de pământ propriu. În toate cele trei ţări, ţăranii şi-au păstrat până în secolul al XVI-lea dreptul de strămutare de pe domenii. Pe treapta cea mai de jos a scării sociale se aflau robii, categorie alcătuită din ţigani şi, în Moldova, din tătari, prizonieri instalaţi în satele boiereşti şi mănăstireşti. Robii ţigani îndeplineau funcţii domestice sau eraufolosiţi ca meşteşugari pe domenii; doar subsidiar participau la muncile agricole.

Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României,* Editura Corint Educaţional, 2001, pp. 141-142

1. Precizaţi numărul de sate din Ţara Românească, potrivit sursei.
2. Citiţi textul şi notaţi ce avea la bază o obşte sătească.
3. Menţionaţi cum se numeau ţăranii în cele trei Ţări Române. Care erau obligaţiile lor faţă de stăpâni?
4. Notaţi ce grup social era situat pe treapta cea mai de jos a societăţii medievale. Cui aparţinea şi cu ce se îndeletnicea?

IV. Citiţi textul:

D. Chiar pe uliţele oraşului Iaşi, în tinereţile mele, am văzut

fiinţe omeneşti purtând lanţuri la mâini sau la picioare, ba unii chiar coarne de fier aninate de frunte. şi legate prin colane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la foame şi la fum, închidere în închisori particulare, aruncaţi goi în zăpadă sau în râuri îngheţate, iată soarta nenorocirilor ţigani! Apoi dispreţul pentru sfinţenia şi legăturile de familie. Femeia luată de la bărbat, fata răpită de la părinţi, copiii răpiţi de la sânul născătorilor lor răzleţiţi şi despărţirii unii de alţii şi vânduţi ca vitele la deosebiţi cumpărători în cele patru colţuri ale României.

M. Kogălniceanu, *Tainele inimii,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, pp. 346-347

1. Recunoaşteţi şi notaţi grupul social descris de M. Kogălniceanu.
2. Subliniaţi câteva dintre pedepsele la care erau supuşi reprezentanţii grupului social descris în sursa C.

I. Alege răspunsul corect:

1. Ţăranii liberi stăpâneau în comun:
a. lotul de pământ primit moştenire; b. feudul; c. pădurile.

2. Aveau obligaţii faţă de stat, boier şi Biserică:
a. ţăranii dependenţi; b. ţăranii liberi; c. ţăranii aserviţi; c. robii.

3. Obligaţia în muncă a ţăranilor aserviţi faţă de nobil se numea: a. cens; b. clacă; c. dijmă.

II. Citiţi textul:

A. Domeniul feudal avea în centrul său Palatul:

> *„Palatul domnitorului este clădirea cea mai mare din tot oraşul; de jur împrejur, sunt grădini şi curţi; este mobilat într-un stil pe jumătate oriental, pe jumătatea European şi este destul de mare ca să poată găzdui, fără nicio greutate, peste o mie de inşi." (consulul britanic, Wilkinons, la începutul secolului al XlX-lea)*

> *„Locul este încântător, interiorul palatului mare şi impunător, decoraţia şi mobilierul măreţe, o adevărată locuinţă de suveran, elegantă şi modernă." (un emigrant englez, contele de Morilles, care călătoreşte în Moldova în 1809)*

> Neagu Djuvara, *Între Orient şi Occident. Ţările Române la începutul epocii modern (1800-1848),* Bucureşti, Humanitas, 1995, p. 52

Enumeraţi şi celelalte elemente care fac parte din

domeniul feudal:

III. Notaţi succint elemente referitoare la viaţa ţăranilor liberi, a celor aserviţi şi a robilor din Ţările Române, completând următorul tabel:

Ţărani	Ţăranidependenţi	Robi

IV. Citiţi textul:

Structurile sociale prezente pe domeniu – ţărani, robi ţigani – se diferenţiază după statul socio-juridic şi ansamblul dărilor, al muncilor pe care le datorau stăpânului teritorial – mănăstirile. Marea majoritate a populaţiei domeniale era constituită din oamenii dependenţi de mănăstiri sub aspect economic, social, mai ales prin faptul că intrau sub incidenţa atribuţiilor de judecată deţinute de egumeni şi dregătorii acestora. Cât priveşte categoriile robilor, ele sunt o prezenţă vie în acest mediu şi prin condiţia lor reprezentau elementul social cel mai declasat şi exploatat. Numărul acestora a sporit pe domeniile mănăstireşti graţie daniilor domneşti numeroase, destinate să satisfacă necesităţile aşezămintelor ecleziastice în braţe ieftine de muncă.

Contribuţia ţărănimii şi a robilor, alături de participarea modestă a monahilor la exploatarea variată a domeniului mănăstiresc, este incontestabilă. Cultura plantelor şi creşterea animalelor, urmate de practicarea meşteşugurilor casnice, formează o unitate organică, ele reprezentând practicile principale

ale economiei unui domeniu mănăstiresc, menite nu numai să satisfacă necesităţile în produse ale comunităţilor monastice, dar şi să fie desfăcute pe piaţă. Aceste activităţi formau baza veniturilor mănăstireşti.

Igor Sava, *Domeniul mănăstiresc în Ţara Moldovei în a doua jumătate a secolului al XIV-lea – secolul al XVI-lea,* Chişinău, Ed. Pontos, 2012, p. 250

1. Potrivit sursei, scrieţi care era statutul populaţiei de pe domeniul mănăstiresc.
2. Notaţi funcţia celui căruia i se acorda dreptul de judecată asupra locuitorilor satelor de pe domeniul mănăstiresc.
3. Care era elementul „cel mai declasat şi exploatat" de pe domeniul mănăstiresc?

V. Citiţi textul:

[...] fiecare stăpân cu un număr însemnat de sclavi avea şi un taraf de lăutari, iar ocupaţiile de la o curte boierească erau în marea lor majoritate ale robilor ţigani: slujnice sau feciori în case, croitori, bucătari, servitori, spălătorese, cusătorese, pitari, sacagii, vizitii, cizmari, îngrijitorii şi crescătorii de animale etc. [...] la 30 aprilie 1633, este semnalat un bucătar ţigan în casa spătarului Andrei Rudeanu (DRH, XXIV, doc. 42), la 28 iunie 1639 o ţigancă cusătoreasă este obiectul unui schimb cu alţi doi robi, iar Necula cizmarul este întărit de Mihai Viteazul mănăstirii Stăneşti.

Petre Petcuţ, *Romii. Sclavie şi Libertate,* Bucureşti, Ed. Centrul Naţional de Cultură a Romilor, 2016, p. 74

1. Precizaţi, conform sursei, care erau meşteşugurile/meseriile/ slujbele pe care le îndeplineau

robii ţigani pe domeniile boiereşti.

I. Citiţi cu atenţie sursele istorice, apoi răspundeţi la cerinţe:

A. *Având în vedere ameliorarea agriculturii şi industriei, apoi raţiunea şi caritatea care pledează pentru această schimbare, am decis ca de azi înainte să abolim complet şerbia. Orice supus are dreptul de a se căsători, făcând doar o declaraţie prealabilă. Orice supus este liber de a-şi părăsi stăpânul, de a se stabili în altă provincie sau să caute altă slujbă. Supuşii pot să înveţe meseriile pe care le doresc şi să meargă în căutarea unor mijloace de existenţă.*

Iosif al Il-lea, *Lege pentru abolirea serbiei pe domeniile ereditare ale Coroanei,* 1781

1. Menţionaţi, pe baza sursei A, cauzele care au condus la abolirea serbiei.
2. Precizaţi, pe baza sursei A, două consecinţe imediate ale măsurilor adoptate de Iosif al Il-lea.
3. Definiţi conceptele de: caritate, serbie, supus, abolire.

B. În timpul Imperiului Austro-Ungar, împărăteasa Maria Tereza şi, mai târziu, fiul său Iosif al II-lea au iniţiat o politică de asimilare forţată a romilor/ţiganilor. Astfel:

- *se interzicea ţiganilor să mai locuiască în corturi; ţiganii nu mai puteau deţine cai sau căruţe; nomadismul este interzis; ţiganii deja sedentarizaţi aveau voie să meargă la târg sau în altă parte numai în cazuri de necesitate şi cu autorizaţie specială; este interzisă folosirea limbii ţigăneşti şi sunt interzise portul şi ocupaţiile specifice ale ţiganilor; folosirea*

limbii ţigăneşti se pedepseşte cu 24 de lovituri de bâtă;

- în anul 1773 sunt interzise căsătoriile între ţigani, iar căsătoriile mixte sunt reglementate strict; copiii de peste patru ani urmează să fie ridicaţi şi încredinţaţi unor familii ne-ţigane şi repartizaţi în aşezări vecine; copiii ţigani trebuie să meargă la şcoală, sub răspunderea preotului; pentru fixarea ţiganilor şi legarea lor de ocupaţia agricolă urmează ca domnii de pământ să le pună la dispoziţie o bucată de pământ;

Viorel Achim, *Ţiganii în Istoria României,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998

1. Menţionaţi secolul la care face referire sursa B.
2. Precizaţi spaţiul istoric descris în sursa B.
3. Precizaţi numele celor doi monarhi iluminaţi care au iniţiat politica de asimilare a romilor/ţiganilor din Transilvania.
4. Menţionaţi categoria socială la care face referire sursa B.
5. Formulaţi un punct de vedere asupra programului de asimilare a romilor/ţiganilor din Transilvania, selectând în acest sens informaţii din sursa B.

II. Menţionaţi care dintre cei menţionaţi mai jos sunt reprezentanţii Şcolii Ardelene, precizând şi o acţiune întreprinsă de aceştia:

Şcoala Ardeleană a reprezentat o mişcare culturală dezvoltată în Transilvania în ultimele decenii ale sec. XVIII şi începutul sec. XIX, ai cărei principali reprezentanţi sunt învăţaţi ardeleni care au beneficiat de studii în Europa Occidentală:

- Avram Iancu;
- Gheorghe Şincai;

- Petru Maior;
- Samuel Micu-Klein;
- Ion Budai-Deleanu;
- George Bariţiu.

III. Definiţi noţiunile:
- despot luminat,
- contract social,
- suveranitate naţională.

IV. Pe baza cunoştinţelor avute, precizaţi care a fost rolul ideilor iluministe în Transilvania.

I. Menţionaţi etapele regimului turco-fanariot:

II. Indicaţi un motiv al instaurării domniilor fanariote:

III. Explicaţi noţiunile:
- capitaţie;
- Capuchehaie;
- Scutelnici;
- Divan.

IV. Completaţi spaţiile goale pentru a descoperi caracteristicile regimului fanariot pe baza descrierii:

Regimul fanariot a avut ca principală caracteristică dezicerea …., bisericii şi culturii; autonomia celor două principate a fost grav încălcată prin numirea exclusivă a.....
de către sultan, prin interzicerea unei politici.....
proprii a principatelor, prin.....armatelor
. naţionale care sunt înlocuite cu gărzi de arnăuţi, prin.
…….monopolului comercial otoman asupra principatelor etc. Totodată, au crescut puternic …….materiale.....către

Imperiul Otoman, atât cele oficiale, cât şi a celor neoficiale; au fost domnii.....fanarioţi din rândurile administraţiei otomane având un rang egal cu cel al unui.....cu
două tuiuri; au fost instituite domnii scurte de..... ani, domnii fiind deseori mutaţi dintr-o ţară în alta.

V. Subliniaţi în cadrul sursei date elementele care indică statutul domnului fanariot faţă de Imperiul Otoman.

> *Sultanul, stăpânul nostru, cunoscându-ţi credinţa şi cinstea, s-a milostivit asupra ta şi ţi-a dat domnia Moldovei. Deci, şi de acum încolo să arăţi credinţă şi să slujeşti cu dreptate, să dai ascultare poruncilor sale sfinte, căci toată lumea trebuie să i se supună şi să-i fie plecat.*
>
> Numirea unui domn fanariot de către sultan

VI. Citiţi textul:

> *Din nefericire, pacea de la Kuciuk-Kainardji a avut şi o urmare neprevăzută şi dramatică: Austria, ca preţ al intervenţiei sale diplomatice, a obţinut de la Poartă, în 1775, cesiunea unei porţiuni a nordului Moldovei, chipurile pentru a-i uşura trecerea către sudul Poloniei, pe care-l căpătase la o primă dezmembrare a Poloniei în 1771, porţiune ce capătă de acum numele de Bucovina (pădure de fag, în limbile slave). Domnul Moldovei era atunci Grigore al IlI-lea Ghica. A protestat la Poartă împotriva acestei ciuntiri a ţării, contrară înţelegerii tradiţionale între puterea suzerană şi ţara „protejată". A fost în zadar. Nu chiar în zadar, căci marele vizir a trimis un capugiu care l-a sugrumat pe Grigore Vodă în palatul lui (1777).*
>
> Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită*

a. Menţionaţi secolul la care se referă sursa.
b. Numiţi un spaţiu istoric amintit în sursă.
c. Menţionaţi o acţiune militară precizată în sursă.
d. Numiţi „puterea suzerană” la care face referire sursa.
e. Menţionaţi o acţiune politico-diplomatică evidenţiată în sursă.
f. Precizaţi două informaţii privind domnia în timpul regimului fanariot, precizând din sursă un reprezentant al acestei instituţii.

VII. Citiţi textul:

Din cunoştinţele avute, precizaţi care este documentul din perioada regimului fanariot prin care se hotăra interzicerea separării membrilor familiilor de robi/ţigani, respectiv a copiilor de părinţi sau soţilor între ei, căci:

> *[...] şi ei sunt făcuţi tot de Dumnezeu ca şi ceilalţi oameni şi este mare păcat de a fi împărţiţi ca nişte dobitoace.*
>
> *De vreme ce la împărţirile de ţigani se făcea multe amestecături cu nedreptate şi despărţirea copiilor de părinţii lor [...]. Cunoscându-se aceasta mai amar şi mai cumplit şi decât robia străinilor vrăjmaşi, despărţindu-se părinte de ficior şi frate de frate, că de se numesc ei ţigani, dar a lui Dumnezeu zidire sunt, fiind un lucrufoarte făr de cale a se împărţi ei ca nişte dobitoace [...] ca să se taie această faptă necuvioasă şi cu totul jar de dreptate [...] de azi înainte împărţeală de copii de ţigani să nu mai fie.*

1766 – Anaforaua lui Grigorie al IlI-lea Ghica (Moldova)
1741 – Aşezământul Ţării Moldovei al lui Constantin

Mavrocordat (Moldova)
1780 – Pravilniceasca Condică a lui Alexandru Ipsilant (Ţara Românească)
1785 – Sobornicescul hrisov al lui Alexandru Mavrocordat

I. Încercuiţi definiţia care se apropie de ceea ce s-a întâmplat în 1821. Justificaţi!

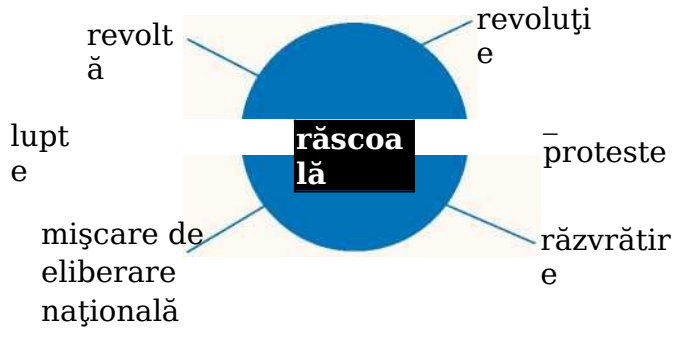

1) Menţionaţi cauzele Revoluţiei de la 1821:

II. Explicaţi noţiunile:

- pandur,
- firman,
- vendetă,
- Eteria,
- fanariot,
- emancipare.

III. Determinaţi trăsăturile comune specifice ale mişcării de eliberare naţională din Valahia, Grecia, Serbia, Muntenegru, Bulgaria:

IV. Extrageţi din manual principalele momente ale revoluţiei şi plasaţi-le pe axa timpului:

1821

1822

>

V. Înlocuiţi spaţiile punctate:

> *În bătălia de la Drăgăşani, batalionul sacru care trebuia să se jertfească în această luptă înainta având în fruntea sa şi muzica de ţigani a boierului Constantin Golescu, pe care o luase de la Colintina.*
>
> N. lorga, *Izvoarele contimporane asupra mişcării lui Tudor Vladimirescu,* Bucureşti, 1921, p. 307

Bătălia de la Drăgăşani a avut loc pe 19 iunie 1821 lângă Drăgăşani, Ţara Românească, între forţele otomane ale lui Derviş Paşa şi
Eteria greacă condusă de Alexandru.....Bătălia s-a încheiat în favoarea.....din cauza raportului
de.....

VI. Cum se numesc cele două documente programatice ale Revoluţiei de la 1821?

I. Principala urmare a mişcării conduse de Tudor Vladimirescu a fost:

II. Explicaţi noţiunile:
- protectorat,
- domnii pământene,
- suzeranitate.

III. Menţionaţi prevederile comune pe care le aveau Regulamentele Organice pentru cele două Ţări Române.

IV. Adevărat sau fals:

1. Prin Tratatul de pace de la Adrianopol, 2 septembrie 1829, s-a încheiat războiul ruso-turc din 1828-1829.
2. Turcia a devenit putere protectoare a Principatelor Române, fiind limitată de suzeranitatea rusească.
3. Guvernatorul Principatelor, generalul Pavel Kiseleff, a modernizat Bucureştiul, Giurgiul, Brăila.
4. Regulamentele Organice au fost primele legi fundamentale cu rol de Constituţie.

V. Notaţi care a fost importanţa Tratatului de la Adrianopol din 1829 pentru statutul juridic al Principatelor:

VI. Completaţi spaţiile libere cu informaţiile corecte alese din listă: statornicirea, modernizarea Principatelor, Înaltul Divan Domnesc şi instanţele de judecată, domn şi Sfatul Domnesc, constituţie, rusă, 1831, Adunarea Obştească, 1832, separării puterilor în stat, ţiganilor.

a) Regulamentele Organice au fost elaborate sub ocupaţie.....
b) Au fost primele legi cu rol de.....
c) Au intrat în vigoare în anul….în Ţara Românească şi în
anul…….în Moldova.
d) În plan politic, Regulamentele Organice prevedeau principiul
modern al.....
e) Puterea legislativă aparţinea.....
f) Puterea executivă era atribuită.....
g) Puterea judecătorească era reprezentată de.....
h) Regulamentele Organice au contribuit la.....
i) La Regulamentul Organic din Ţara Românească (1831) era
anexat şi un Regulament pentru îmbunătăţirea soartei.
statului, care urmărea lichidarea nomadismului,

statornicirea ţiganilor şi deprinderea lor cu lucrarea pământului, repartizarea a câte 5-6 familii de ţigani într-un sat pentru a-i dispersa, limitarea libertăţii lor de mişcare (articolul 95).

j) În Moldova, 1832, s-a adoptat „Reglementul pentru ţiganilor" prin care se dorea „aşezarea ţiganilor statului pe moşiile particulare, proprietarii asigurându-le teren şi grădină, dar şi să le înlesnească construirea de case" (articolul 86).

VII. Citiţi textul şi răspundeţi cerinţelor:

A. *În Ţările Române, în Regulamentul Organic din 1831, la cap. II se spune: „Ţiganul este o persoana ce atârnă de altul cu averea şi familia sa".*

B. *Ţiganii erau consideraţi în sfera bunurilor nemişcătoare, schimbaţi, vânduţi ori dăruiţi, servind şi ca unitate de schimb. În perioada regulamentară, vânzarea de robi ajunsese să se facă pe o scară atât de întinsă încât, în prima jumătate a secolului al XlX-lea, robii erau îngrăşaţi, deoarece, fiind vânduţi cu cântarul, valoarea lor depindea de greutatea pe care o aveau. Ocaua de carne de rob se vindea cu doi galbeni, roaba (femeia) era plătită mai puţin cu o treime decât bărbatul, iar copiii nevârstnici pe câte jumătate de preţ. Chiar şi sugarii se vindeau cu cântarul. Cei mai puţinpreţuiţi erau „ţiganii bătrâni şi sterpi".*

I.C. Panaitescu, *Robii. Aspecte ţigăneşti,* Bucureşti, Tipografiile României Unite, 1928, pp. 35-40

1. Notaţi, pe baza sursei B, utilitatea robilor ţigani pentru curţile boiereşti sau mănăstireşti.
2. Notaţi care era preţul femeii roabe comparativ cu al bărbatului rob.
3. Precizaţi, citând din sursa A, ce prevedea cap. II din

Regulamentul Organic din Ţara Românească pentru robii ţigani.

I. Citiţi textul:

Ideile iluministe au fost aduse în Ţările Române de numărul mare de intelectuali români care proveneau din rândul boierimii şi îşifăcuseră studiile în marile universităţi europene şi erau cuceriţi de idealurile liberale ale Occidentului. Ei au determinat transformările înnoitoare din societatea românească şi au avut roluri importante în modernizarea Principatelor. Susţineau desfiinţarea robiei şi ca urmare a faptului că se dorea enorm unirea celor două Principate, însă Europa susţinea împlinirea acestui ideal al românilor în condiţiile în care în Ţările Române ar fi avut loc nişte schimbări. „Robia reprezintă cea mai mare ruşine pentru ţară, pata cea mai neagră în faţa străinilor", susţinea elveţianul Emile Kohly de Guggsberg şi tot el, într-un memoriu tipărit la Iaşi în 1841, punea următoarea întrebare: „veţi îndrăzni vreodată să vă număraţi printre neamurile civilizate, atâta timp cât se va putea citi într-unul din jurnalele voastre: de vândut o ţigancă tânără?" Abolirea robiei ţiganilor a fost o componentă importantă a modernizării sociale a Principatelor Române, fiind practic prima mare reformă socială a Principatelor.

1. Precizaţi, pornind de la textul dat, ce anume a determinat schimbarea mentalităţii boierilor tineri din cele două Ţări Române.
2. Notaţi, citând din text, ce reprezenta robia pentru Ţările Române.
3. Atunci când amintim de modernizarea Principatelor Române,
avem în vedere.....

II. Citiţi cu atenţie sursele istorice:

A. În anul 1844, Cezar Bolliac (1813-1881) publica, în Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, o „Scrisoare...”prin care militează pentru cauza ţiganilor: „Veniţi domnilor, veniţi toţi câţi aţi pus odată mâna pe condei, porniţi de un sentiment nobil, profesori, jurnalişti şi poeţi, veniţi să facem pentru întâia oară o cauză comună, cauza ţiganilor şi să ne luptăm pentru slobozenia lor: religia, interesul statului şi duhul înaintării noroadelor ne va fi în ajutor”.*

Foaie pentru minte, inimă şi literatură, nr. 40/2.10.1844, pp. 315-316

B. 11. Independenţa administrativă şi legislativă a poporului român.
13. Emancipaţia clăcaşilor ce se fac proprietari prin despăgubire.
14. Dezrobirea ţiganilor prin despăgubire.
16. Instrucţie egală şi întreagă pentru tot Românul de amândouă sexele.
21. Emancipaţia Izraeliţilor şi drepturi politice pentru orice compatrioţi de altă credinţă.

articole din *Proclamaţia de la Izlaz,* 9 iunie 1848

C. Revoluţia paşoptistă s-a extins şi în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, culminând cu Adunarea de la Blaj [...] din mai 1848.

Istoria Ilustrată a Lumii

Încercuiţi litera corespunzătoare răspunsului corect, utilizând informaţiile din surse:

1. Evenimentele prezentate în sursele A, B şi C s-au desfăşurat în secolul al:
a) XlX-lea; b) XVIII-lea; c) XX-lea.

2. Prin scopurile urmărite, revoluţiile din Moldova şi Ţara Românească au avut un caracter:
a) naţional; b) social; c) ideologic.

3. Forţa principală a Revoluţiei de la 1848-1849 din Ţările Române a fost boierimea luminată, adeptă a abolиţionismului, lucru reflectat şi în obiectivele programelor revoluţionare, în măsuri şi

în scrierile literare sau publicaţiile vremii. Acest punct de vedere este susţinut şi de informaţiile din sursa:
a) A; b) B; c) C.

4. Conform informaţiilor din sursele A, B şi C, revoluţia s-a desfăşurat în spaţiile:.....

III. Citiţi, cu atenţie, următoarele texte:

A. *La Iaşi, are loc prima mişcare revoluţionară pe 27 martie 1848, când, cu acordul domnului Mihail Sturdza, are loc o adunare în faţa hotelului Petersburg, la care participă aproape 1.000 de persoane. Printre fruntaşi se numără: Lascăr Rosetti, Vasile Alecsandri sau Costache Negri. Se alcătuieşte programul numit Petiţiunea-Proclamaţie – 35 de articole.*

Cristian Vornicu, Magda Stan, *Istoria de nota 10,* Bucureşti, Editura CD Press, 2010, pp. 98-99

B. *În Ţara Românească, Comitetul a hotărât declanşarea revoluţiei pe 9 iunie 1848 în patru locuri: Bucureşti, Ocnele Mari, Telega şi Islaz; Din cauza măsurilor luate de domnul Gheorghe Bibescu, revoluţia izbucneşte doar la Islaz, unde, cu ajutorul generalului Gheorghe Magheru şi al preotului Radu Şapcă, mobilizatorul ţăranilor, are loc o adunare la care participă câteva mii de oameni; Celor adunaţi li se citeşte programul „Proclamaţia”, cuprinzând 22 de articole.*

Cristian Vornicu, Magda Stan, *Istoria de nota 10,* Bucureşti, Editura CD Press, 2010, pp. 98-99

C. *Ţara a fost guvernată de Guvernul provizoriu şi de miniştri care îi erau subordonaţi, unii dintre*

aceştiafiind şi membri ai Guvernului nou format.

- *rangurile boiereşti au fost desfiinţate,*
- *a fost proclamată eliberarea robilor ţigani,*

- *a fost instituit steagul tricolor*
- *s-a decretat desfiinţarea pedepsei cu moartea şi a pedepsei cu bătaie*
- *s-a decretat dreptul fiecărui român „de a vorbi, a scrie, a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor".*

1. Precizaţi la ce dată a izbucnit mişcarea revoluţionară din Ţara Românească şi Moldova.
2. Notaţi cum se numeau documentele programatice din cele două ţări şi câte articole conţineau.
3. Transcrieţi din text împlinirea celor mai importante deziderate.
4. Enumeraţi câţiva dintre reprezentanţii importanţă ai mişcărilor revoluţionare din cele două Ţări Române.

IV. Care au fost cauzele înfrângerii Revoluţiei de la 1848?

I. Completaţi spaţiile libere cu termenul corespunzător din termenii daţi. Aceştia se folosesc o singură dată.

În anul 1848 a izbucnit.....în Ţara Românească.
La 9 iunie 1848 este adoptat programul numit.....
Una dintre cerinţele înscrise în program era şi eliberarea ţiganilor prin ..... La 9 (21) iunie 1848,
Proclamaţia de la Islaz a revoluţionarilor paşoptişti din Ţara Românească proclama „emanciparea israeliţilor şi drepturi politice pentru compatrioţii de altă.....”
(art. 21). Revoluţia de la 1848 a fost.....
de către Fuad Paşa.

Lista termenilor: burghezie, expropriere, Proclamaţia de la Islaz, împroprietărire, Petiţia Naţională, răscoală, revoluţie, despăgubire, muncitori, ţărani, Petiţiunea Proclamaţiune, constituţie, ţigani/romi, înăbuşită, victorioasă, condusă, credinţă.

II. Citiţi textul:

> *Revoluţionarii paşoptişti din Ţara Românească cuprinse- seră în Programul lor şi „dezrobirea ţiganilor prin despăgubire”. Ei au declarat, în 1848, la 26 iunie, dezrobirea robilor boiereşti/particulari şi au constituit „Comisia pentru liberarea robilor”, formată din Cezar Bolliac, loasaf Snagoveanu şi Petrache Poenaru, comisie care a eliberat chiar 20.000 de „bilete de slobozenie”.*
>
> Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date şi mărturii,* Bucureşti, 1982, pp. 536-537

1. Precizaţi cum se numea Programul din Ţara Românească despre care se vorbeşte în sursa istorică.

Dar cel din Moldova?
2. Notaţi numele revoluţionarului paşoptist care făcea parte din Comisia pentru liberarea robilor, care era şi publicist.
3. Notaţi numele revoluţionarului paşoptist care făcea parte din Comisia pentru liberarea robilor, care era stareţul Mănăstirii Snagov şi era de etnie romă (https://ziarullumina.ro/ reportaj/biserica-este-singurul-spatiu-în-care-diferentele-din- tre-noi-se-topesc-47889.html, Raluca Brodner).
4. Subliniaţi pe text numărul biletelor de slobozenie eliberate de comisie.

III. Explicaţi noţiunile:
- revoluţie,
- petiţie,
- guvern provizoriu,
- „bilet de slobozenie”.

IV. Construiţi cu fiecare dintre termenii istorici din lista de mai jos câte o propoziţie/frază referitoare la Revoluţia de la 1848:
1. dezrobire
2. program
3. despăgubire

V. Scrieţi motivele izbucnirii Revoluţiei de la 1848:

VI. Scrieţi motivele înfrângerii Revoluţiei de la 1848:

VII. Scrieţi un punct de vedere privind însemnătatea Revoluţiei din Ţara Românească.

Între 1843 şi 1856, în Ţara Românească şi

I. Citiţi

Moldova, au fost adoptate legi care i-au eliberat pe romi din situaţia juridică, socială şi economică de robi:

- *1843, Ţara Românească: Legiuire pentru desfiinţarea dajnicilor de sub administraţia Vorniciei Temniţelor şi trecerea lor sub administraţia ocârmuirilor de judeţe (în conţinutul său legea prevedea desfiinţarea robiei ţiganilor statului şi asimilarea lor cu masa contribuabililor clăcaşi);*
- *1844, Moldova: Legiuirea pentru regularisirea ţiganilor Mitropoliei, a episcopiei şi mănăstirilor îndeobşte;*
- *1844, Moldova: Lege pentru desrobirea ţiganilor statului;*
- *1847, Ţara Românească: Lege pentru desrobirea ţiganilor Mitropoliei, episcopiilor, tuturor mănăstirilor, metohu- rilor, bisericilor şi tuturor aşezămintelor publice fără despăgubire;*
- *1855, Moldova: Legiuirea pentru desfiinţarea sclăviei, regularea despăgubirei şi trecerea emancipaţilor la dare, cu despăgubire;*
- *1856, Ţara Românească: Legiuirea pentru emanciparea tuturor ţiganilor din Principatul Ţării Româneşti, cu despăgubire.*

1. Din denumirile legilor mai sus prezentate, notaţi în dreptul categoriilor de robi de mai jos legile care fac referire la aceştia:

- Robi domneşti

- Robi mănăstireşti

- Robi boiereşti

2. Plasaţi pe o axă a timpului anii în care au fost date legi pentru dezrobirea robilor mănăstireşti şi boiereşti:

1840

1860

>

3. Din informaţiile avute, precizaţi dacă există vreo deosebire între emancipare şi dezrobire.

II. Citiţi textele:

A. *Ne înalţă ţara deopotrivă cu staturile [statele] cele mai civilizate în privirea principiului moralului şi al dreptăţii [...] acum patria noastră dezrobindu-şi ţiganii, sfinţeşte principiul că toţi oamenii se nasc şi rămân slobozi [...].*

Mihail Kogălniceanu, „Desrobirea ţiganilor", în *Foaia ştiinţifică şi literară (Propăşirea),* nr. 5/1844

B. În anul 1855, la 10 decembrie, înMoldova, dommtond Grigorie Alexandru Ghica şi în anul 1856, la aofebruarie, în Ţara Românească domnitorul Barbu Ştirbei aboleau robia. Prin această lege robii boiereşti sunt declaraţilibejri

În Moldova, proprietarii urmau să încaseze o despăgubire, care era de 8 galbeni pentru lingurari şi vătraşi şi 4 galbeni pentru lăieşi.

Viorel Achim, *Ţiganii în Istoria României,* Ed. Enciclopedică, 1998

În Ţara Românească, proprietarilor li se acordă o despăgubire de 10 galbeni pentrufiecare individ.

George Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România,* Bucureşti, Ed. Mihail Dascăl Editor, 2002, p. 109

C. *[…] Emanciparea ţiganilor fu primită cu bucurie nespusă şi aclamată de toate elementele progresiste din Moldova.*

[…] Şi toată lumea civilizată a aplaudat mişcarea progresului naţiunei române, care până într-un pătrar de secol după aceea a cucerit toate libertăţile.

G. Sion, „Emanciparea ţiganilor", în *Suvenire contimpurane,* Bucureşti, 1888

1. Analizând sursele date, precizaţi dacă legislaţia dezrobirii a avut la bază interesul economic al proprietarilor sau conceptul de moralitate şi de respectare a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti.
2. Consideraţi că despăgubirea stăpânilor de robi a fost morală?
3. Cunoaşteţi populaţii care au mai trăit în stare de sclavie?

III. Citiţi textele:

A. *Vasile Alecsandri despre robii dezrobiţi de pe moşia sa: […] Peste şase luni, s-au întors cu toţii la Mirceşti, goi, bolnavi, morţi de foame, îngheţaţi de ger, şi au căzut în genunchi cu rugăminte ca să-i primesc iar robi ca în vremile cele bune, după cum spuneau ei… Această reîntoarcere de bunăvoie la sclavie m-a făcut a cugeta mult asupra modului de a libera popoarele ce sunt sclave din născare şi m-am convins că pe cât e de neomenos faptul de a lipsi pe un om de libertate, pe atât e de necumpătat faptul de a libera deodată pe un*

sclav fără a-l pregăti
la fericirea ce-l aşteaptă şi a-l feri de
neajunsurile unei libertăţi pripite [...].

Vasile Alecsandri, „Vasile Porojan”, în *Convorbiri literare,* la 1 august, 1880

B. *[...] anii care au urmat imediat după 1858 au constituit perioada de cea mai mare mobilitate teritorială a ţiganilor, în care cei mai mulţi dintre ei şi-au părăsit aşezarea unde figurau cu domiciliul în favoarea altei aşezări, de pe altă moşie, a stabilirii în oraşe sau a reluării vieţii nomade. [...] mulţi dintre ei erau deja instalaţi la marginea satelor şi oraşelor, unde constituiau o categorie socio-profesională aparte (a meşteşugarilor în cazul unora, a zilierilor în cazul altora), intrând, mai ales acolo unde era vorba de grupuri mici şi mai ales în mediul rural, într-un lent proces de asimilare lingvistică şi culturală, dar şi etnică. [...] O altă parte a ţiganilor luase drumul pribegiei în alte ţări.*

Viorel Achim, *Ţiganii în istoria României,* Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998, p. 105

1. Din sursele citate, precizaţi care au fost consecinţele dezrobirii robilor.
2. În sursa B este menţionat procesul de asimilare lingvistică, culturală şi etnică a foştilor robi romi. La ce credeţi că s-a referit autorul?
3. Menţionaţi trei locuri în care s-au aşezat dezrobiţii după părăsirea moşiilor de care aparţinuseră.

I. Citiţi textele:

A. *Ţiganii sunt împrăştiaţi ici şi colo în toată Moldova şi nu afli boier care să nu aibă în stăpânirea sa câteva sălaşe de-ale lor. De unde şi când a venit acest neam în Moldova? Nu ştiu nici ei înşişi şi nici nu se găseşte nimic despre dânşii în cronicile noastre. Toţi ţiganii, din toate ţinuturile, au acelaşi grai, care este amestecat cu multe cuvinte greceşti şi, pesemne, şi persieneşti. Ei nu au altă îndeletnicire afară de fierărie şi zlătărie.*

Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Cap. XVI – Despre ceilalţi locuitori ai Moldovei, p. 3

B. *Istoricul Al.I. Gonţa explică apariţia robiei în ţările române prin luptele băştinaşilor cu diferite popoare, inclusiv cu tătarii, luptă în care prizonierii capturaţi împreună cu servitorii lor (printre care un grup masiv îl constituiau romiifierari şi potcovari) erau transformaţi în robi.*

Viorel Achim, *Ţiganii în istoria României,* 1998, p. 31

C. *În secolul al XlV-lea, ţiganii începuseră să treacă Dunărea, în grupuri mici; pe măsură ce soseau erau reduşi la robie de către domnitorii şi marii proprietari din Ţara Românească.*

Neagu Djuvara, *Între Orient şi Occident,* Ed. Humanitas, 2005

1. Precizaţi sursa în care este notat secolul în care ţiganii/romii ajung în Ţările Române.

2. Menţionaţi care sunt îndeletnicirile care îi făceau pe ţiganii robi utili societăţii feudale româneşti.

3. Notaţi modurile în care ţiganii erau aduşi la starea de robie.

II. Citiţi textele:

A. *dacă ţăranul este şerb, ţiganul este întru totul rob [...], statul îi vinde [pe ţigani], particularii îi cumpără, iar călugării stau şi ei cu mâna-ntinsă.*

E. Pons, *De la Robie la asimilare,* Ed. „AltFel" Compania, 1999, p. 16

B. *Robia a fost total diferită de celelalte forme de servitute cunoscute în epocă, de pildă* ***iobăgia*** *în Transilvania,* ***rumânia*** *în Ţara Românească sau* ***vecinia*** *în Moldova, acestea din urmă legau ţăranul de moşie, fără să-l facă însă pe boier stăpân absolut al ţăranului: pe iobag boierul nu-l putea vinde ca pe un obiect oarecare, pe rob, da; boierul nu avea drept de viaţă şi de moarte asupra iobagilor săi, asupra robilor săi însă, da.*

D. Grigore, *Romii în căutarea stimei de sine,* Bucureşti, UNICEF, 2007, p. 19

C. *Robia şi rumânia nu s-au confundat niciodată, dar nici măcar nu s-au atins. Erau două stări cu totul deosebite. Faţă de rob, rumânul sau vecinul era socotit ca un om liber.*

C. Giurescu, *Despre rumâni,* 1916

1. Precizaţi, citând sursele date, care erau denumirile

pentru formele de servitute din cele trei Ţări Române.
2. Notaţi care era diferenţa dintre robie şi celelalte forme de servitute.
3. Citaţi sursa potrivit căreia „stăpânul avea asupra robului drept de viaţă şi de moarte”.

III. Citiţi textele:

A. *După stăpânii lor, robii ţigani erau împărţiţi în robi domneşti, mănăstireşti şi boiereşti, iar atât ţiganii mănăstireşti cât şi cei boiereşti se numeau ţigani vătraşi (hotărâţi la o anumită vatră) şi ascultau numai de stăpânii lor, nimeni altul nedispunând în favoarea sau defavoarea lor, ei prestau orice slujbă ordonată de stăpân.*

Dionisiu Fotino, *Istoria Generală a Daciei,* traducere de G. Sion, 1859, p. 130

B. *Stăpânul robului îl punea la muncă, îl putea vinde sau schimba pe alt bun, îl putea cumpăra sau lăsa moştenire cuiva, îl putea lăsa zălog sau îşi putea achita o datorie cu el, îl putea întemniţa, bate sau pedepsi oricum, fără a da socoteală nimănui.*

N. Grigoraş, *Robia în Moldova (De la întemeierea statului până la mijlocul secolului al XVIII-lea),* I, în *AIIAIAD Xenopol,* IV (1967), pp. 67-70

C. *Robul nu era considerat om, el era un obiect preţuit asemeni unui animal, vândut sau cumpărat, în funcţie de dorinţa stăpânului, uneori folosit chiar ca obiect de distracţie. „Ţiganul este o persoană ce atârnă de altul cu averea şi familia sa.”*

Regulamentul Organic din Ţara Românească, Cap. II

1. Precizaţi care erau cele trei categorii de robi din cele două Principate.
2. Analizaţi sursele B şi C şi argumentaţi dacă robul era considerat obiect sau monedă de schimb.
3. Scrieţi un eseu de 10 rânduri cu opinia voastră cu privire la starea de robie sau sclavie existentă în cele două Ţări Române până la 1856.

IV. Citiţi textele:

A. *Robia a avut un caracter strict economic, şi anume nevoia de braţe de muncă resimţită în Ţările Române în evul mediu. După cruciade, când Ţările Române, prin poziţia lor, participau la marele comerţ, numărul redus al ţăranilor şi faptul că aceştia nu erau buni meşteşugari, mai ales fierari, de care acum era nevoie, i-a determinat pe stăpânii feudali să-i constrângă pe ţigani să se fixeze pe domeniile lor, aceştia pierzându-şi astfel libertatea.*

P.N. Panaitescu, *The Gypsies în Walachia and Moldavia. A Chapter of Economic History,* în *JGLS* (3) 15, 1941, pp. 57-72

B. *Primii romi care au ajuns în principatele române au fost liberi iar în Ţările Române ei au putut să exercite meseriile pe care le aduseseră din India sau pe care le învăţaseră în Imperiul Bizantin: prelucrarea metalelor, prelucrarea lemnului şi divertismentul.*

Ian Hancock, *Roma Slavery,* în *The Patrin Web Journal,* https://www.oocities.org/~patrin/slavery.htm

C. *Se mai vede, apoi, că robii ţţ^con, aveau o num importanţă în complexul bunurilor unui boier, încât, pierzându-i, sie considera sărăcit, iar pentru a intra înposesia lor trebuia să dea o însemnată sumă de bani sau difertteiucrurt preţioase.*

George Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România,* Bucureşti, Ed. Mihai Dascal Editor, 2002

1. Precizaţi, din sursele date, care au fost meseriile

exercitate de romi în cele două Ţări Române.
2. Menţionaţi sursa în care este subliniată importanţa muncii robilor ţigani.
3. Analizaţi afirmaţiile: „robia a avut caracter strict economic” şi „apariţia robiei în Ţările Române se explică prin luptele băştinaşilor cu diferite popoare şi luarea de prizonieri”. Pentru care dintre afirmaţii aduce argumente sursa A?

I. Citiţi textele:

A. *În anul 1788, pe teritoriul Iaşilor, Domenico Sestini, arheolog, numismat, geograf, născut la Florenţa, deplânge starea deplorabilă în care se aflau casele locuitorilor moldoveni: „În general, satele de la câmpie sunt sărace şi au un aer trist şi mizer. Casele, care se pot numi mai degrabă vizuini, sunt săpate în pământ şi se cheamă bordeie. De departe nu se vede decât fumul care iese din hornuri, iar când te apropii, zăreşti acoperişul abia înălţat de la pământ, construit din prăjini acoperite cu pământ, astfel că iarba creşte deasupra. Nevoit să ocolească străzile principale, căutând o groapă sau un teren afundat pentru a nu fi văzut de trecători sau pentru a scăpa de jafuri şi neplăceri, iată în ce situaţie este adus omul de către tiranie şi opresiune”.*

Simona Vărzaru, *Prin Ţările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea,* Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1984, p. 52

B. *Secretar pentru limbile apusene al domnitorului Constantin Brâncoveanu, florentinul Anton Maria Del Chiaro ne-a lăsat o descriere despre trecutul Ţării Româneşti. Del Chiaro a observat că valahii au deprins jocurile turceşti de la turcii stabiliţi în Valahia, iar duminica, „ultima sară de carnaval, la ortodoxi”, boierul oferă familiei şi comesenilor o distracţie la sfârşitul mesei. „Aduc 3-4 ţigani, rândaşi de bucătărie, unşi cufuningine pe obraz, şi stăpânul pune înaintea lor o farfurie cu făină, în care sunt băgate câteva monete; ţiganii cu mâinile la spate sunt puşi să scoată cu dinţii monetele, şi stârnesc mare veselie, privind feţele lor cu funingine şi*

făină. Urmează şi alte distracţii: să prinză cu gura, alergând, un ou suspendat în aer, sau să tragă cu dinţii o monetă înfiptă într-o lumânare lângăflacără, fără să o atingă. Evident că se aleg cu părul ars şi buzele fripte. Se mai punea o lumânare aprinsă în mijlocul unei grămezi de făină, în care erau ascunşi bani, şi pe cari ţiganul trebuia să-i scoată cu dinţii, stingând lumânarea cu nările. Flacăra suflată aprindeafăina şi aprindea şi părul ţiganului", arată secretarul italian.

Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religioni degli Abitanti,* Veneţia, 1718, *apud* George Potra, *Contribuţiuni la istoricul ţiganilor din România,* Bucureşti, Ed. Mihail Dascăl Editor, 2002, p. 70.

C. *Consulul britanic Wilkinson scrie la începutul secolului al XIX-lea: „Palatul domnitorului este clădirea cea mai mare din tot oraşul; de jur împrejur sunt grădini şi curţi; este mobilat într-un stil pe jumătate oriental, pe jumătatea european şi este destul de mare ca să poată găzdui, fără nicio greutate, peste o mie de inşi". Un alt martor, un emigrant englez, contele de Morilles, care călătoreşte în Moldova în 1809, împreună cu un mare senior polonez, găseşte că „locul este încântător, interiorul palatului mare şi impunător, decoraţia şi mobilierul măreţe, o adevărată locuinţă de suveran, elegantă şi modernă".*

Neagu Djuvara, *Între Orient şi Occident. Ţările Române la începutul epocii modern (1800-1848),* Bucureşti, Humanitas, 1995, p. 52

1. Pe baza surselor, identificaţi trăsăturile oraşului

medieval descris, cauzate de „tiranie şi opresiune”.
2. Analizând sursa B, numiţi unul din jocurile carnavalului şi notaţi de ce credeţi că erau folosite persoane/ţigani pentru jocuri periculoase, care stârneau „mare veselie”.
3. Analizând sursa C, identificaţi ce parte a domeniului feudal este descrisă.
4. Menţionaţi secolele notate în sursele citate.

I. Recunoaşteţi următoarele personalităţi istorice, scrieţi numele lor, apoi uniţi-le prin săgeţi cu definiţia corespunzătoare şi cu principalul eveniment din timpul lor:

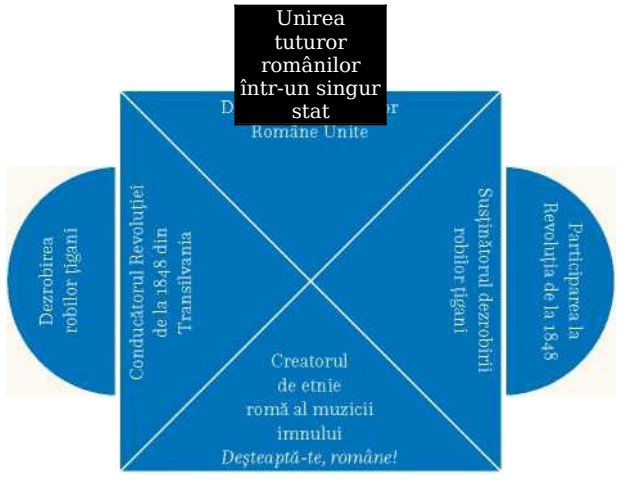
Unirea tuturor românilor într-un singur stat
Române Unite
Dezrobirea robilor ţigani
Conducătorul Revoluţiei de la 1848 din Transilvania
Susţinătorul dezrobirii robilor ţigani
Participarea la Revoluţia de la 1848
Creatorul de etnie romă al muzicii imnului
Deşteaptă-te, române!

II. Scrieţi evenimentul istoric care a avut loc la următoarele date istorice:

iunie 1848.....

20 februarie 1856.....

24 ianuarie 1859 .....

III. Notează numele domnitorilor care au aprobat cele două Legi ale dezrobirii ţiganilor în cele două Ţări Române:

IV. Care a fost cel mai mare eveniment ce a urmat Dezrobirii Ţiganilor de la 1856, la care Mihail Kogălniceanu a luat parte împreună cu Alexandru Ioan Cuza?

I. Citiţi textele din tratatele de pace:

Tratatul de pace de la Saint-Germain (1919)

Austria renunţă, în ce-o priveşte, în favoarea României la orice drepturi şi titluri asupra părţii din fostul ducat al Bucovinei aflată dincolo de frontierele României, aşa cum vor fi fixate ulterior de către principalele Puteri aliate şi asociate. Independenţa Austriei este aliena- bilă numai cu consimţământul Consiliului Societăţii Naţiunilor. [...] Austria declară de pe acum că recunoaşte şi acceptă frontierele Bulgariei, Greciei, Ungariei, României, ale Statului sârbo-croato-sloven şi ale Statului cehoslovac, aşa cum aceste frontiere vor fi stabilite de către principalele Puteri aliate şi asociate.

Tratatul de pace de la Trianon (1920)

Ungaria renunţă, în ce o priveşte, în favoarea României, la orice drepturi şi titluri asupra teritoriilor din fosta monarhie austro-ungară, situate dincolo de frontierele Ungariei, aşa cum sunt fixate la articolul 27, Partea II (frontierele Ungariei) şi recunoaşte – prin prezentul Tratat sau prin orice alte tratate încheiate în vederea reglementării actualelor chestiuni – că fac parte din România.

1. Identificaţi prevederile referitoare la România.

2. Precizaţi care erau principalele Puteri aliate şi asociate care au stabilit frontierele.

3. Notaţi ce act extrem de important precedase în ţară încheierea acestor tratate.

II. După terminarea Primului război mondial,

1. Care au fost cauzele care au creat cadrul favorabil realizării Marii Unirii?

2. Care au fost provinciile care s-au unit cu Vechiul Regat?

3. Menţionaţi sub ce dominaţie străină s-au aflat Transilvania, Bucovina şi Basarabia:

4. Prezentaţi cronologic momentele unirii provinciilor româneşti cu România:

5. Care este opinia voastră despre importanţa zilei de 1 Decembrie 1918 în istoria românilor?

III. Citiţi textele:

> *În anul 1919 apar şi primele manifestări politice ale romilor din România. Acestea au avut loc în Transilvania, în prima jumătate a anului 1919, romii de aici demonstrând o anumită conştiinţă etnică, organizându-se şi exprimând deziderate proprii, cu caracter social şi etnic. [...] Cea mai*

importantă a fost „Adunarea Naţională Ţigănească” de la Dumbrăveni, din 27 aprilie 1919, la care au participat 89 de delegaţi ai ţiganilor din cinci

judeţe: Târnava Mare, Târnava Mică, Sibiu, Făgăraş şi Solnoc-Dobâca. [...] Documentele emise de aceste adunări urmau un anumit model: aderând la Unire, pretindeau drepturi egale şi împroprietărirea. Din dorinţa de a convinge de bunele lor intenţii, ţiganii insistau nu doar pe vechimea lor în Transilvania, şi implicit pe legitimitatea cererilor lor, în calitate de buni cetăţeni, ci şi pe apropierea lor de români. Ei se declarau sedentari, de religie ortodoxă sau greco-catolică, utili economic, aderau la Unire şi îşi manifestau loialitateafaţă de familia regală şi faţă de guvernul român.

Petre Matei, *Documente de arhivă despre adunările ţiganilor din Transilvania din anul 1919,* http://www.historica-cluj.ro/suplimente/SuplimentHistorica2013/23.pdf

Pentru că Declaraţia de Unire de la Alba lulia decreta „deplina libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare", precum şi faptul că „fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său şi fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc", şi romii au considerat că se oferă acum o mare şansă minorităţilor naţionale şi astfel şi-au declarat adeziunea la Unirea Transilvaniei cu România. Astfel, în Declaraţia de la Ibaşfalău (Dumbrăveni) – Sibiu, aceştia au solicitat: „Subsemnaţii, reprezentanţi ai Ţiganilor români transilvăneni ca urmaşii înaintaşilor noştri cari de veacuri au locuit pe pământul Ardealului şi laolaltă cu celelalte popoare şi îndeosebi cu naţiunea Română au adus toate jertfele recevute pentru susţinerea şi înaintarea acestei ţări şi patria noastră iubită, îndemnaţi de dragostea noastrăfaţă de neamul românesc şi faţă de noua noastră patrie România Mare, declarăm sărbătoreşte

şi pentru totdeauna, şi totodată ne şi rugăm cu supunere ca să ni se împlinească şi nouă, celor oropsiţi până acuma, dorinţele noastre." [...] „De asemenea, ne rugăm ca de aci înainte, în toate actele oficiale româneşti să nu se maifolosească pentru noi şi următorii noştri numirea (porecla) ca batjocură ţigan, ci aceasta, dacă nu se şterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă numire care se va afla de corespunzătoare."

1. Precizaţi contextul în care apar primele manifestări politice ale romilor din România:

2. Notaţi care a fost sintagma din cadrul Declaraţiei de la Alba lulia care a determinat naţionalităţile conlocuitoare să-şi exprime prin declaraţii adeziunea la Marea Unire:

3. Menţionaţi, citând sursa, cum îşi legitimau romii cererile faţă de noul stat creat:

4. Analizând *Declaraţia de la Ibaşfalău (Dumbrăveni)* – *Sibiu,* notaţi ce solicitare expresă au avut participanţii la această adunare legată de actele oficiale:

IV. Citiţi textul:

În perioada interbelică, în afară de meseriile tradiţionale, romii au început să practice meserii noi care să le asigure traiul de zi cu zi: lustragii, florărese, chivuţe, comercianţi de

produse domestice (căldări, tipsii, tăvi, tigăi, căni, talere, oale, tingiri, găleţi pentru apă, cauce, vedriţe, ibrice, căldări de mămăligă), femeile practicau magia, erau cusătorese, chivuţe sau slugi, iar bărbaţii au fost şi cizmari, ciubotari, croitori, curelari, zidari, bucătari, vânzători de ziare, negustori de haine sau fier, frizeri, dar şi măturători, gunoieri, hornari, oameni de serviciu, vânzători de vechituri, culegători de fructe- de pădure şi de ceară de albine, colectori şi vânzători de fier vechi etc.

apud Gh. lordache, *Ocupaţiile tradiţionale pe teritoriul României,* vol. IV, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1996, pp. 213-214

1. Precizaţi ce anume credeţi că a condus la generarea sau practicarea, în perioada interbelică, a unor noi meserii de către romi:

2. Puteţi face o selecţie ale meseriilor care se pretau mai mult la practicarea lor în în mediul urban?

3. Explicaţi noţiunea de *perioadă interbelică:*

V. Se dau următoarele date:

- *În martie 1933 a luat fiinţă „Asociaţia Generală a Ţiganilor din România", din iniţiativa arhimandritului Calinic I. Popp Şerboianu.*

- *În 16 noiembrie 1933 a luat fiinţă „Uniunea Generală a Romilor din România", condusă de*

G.A. Lazărescu-Lăzurică.

- *La 1 mai 1934 ia naştere „Asociaţia Uniunea Generală a Romilor din România”, sub conducerea lui Gh. Niculescu. Aceasta s-a constituit în urma demisionării lui G.A. Lăzărescu-Lăzurică. Începând din noiembrie 1934 până în 1940 a apărut ziarul* Glasul romilor*, editat la Bucureşti (14 numere).*

L. Nastasă, A. Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii Documentare. Ţiganii din România (1919-1944)*

- *În lunile septembrie şi octombrie 1934 a apărut la Craiova ziarul* O Rom *(2 numere). Acest ziar a patronat în acelaşi an şi o colecţie de carte, Biblioteca „O rom", sub conducerea lui C. Nicolaescu-Plopşor.*

- *Începând cu 24 septembrie 1932, până la 8 martie 1938 (nr. 70), „un grup de intelectuali de origine ţigănească, Aurel Th. Manolescu Dolj – ziarist, Marin I. Simion – poet, N. St. lonescu – avocat şi profesorul C. Nicolaescu- Plopşor din Craiova au editat ziarul* Timpul *care a apărut periodic şi era proprietatea d-lui Aurel Th. Manolescu Dolj".*

L. Nastasă, A. Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii Documentare. Ţiganii din România (1919-1944),* p. 17

- *În 1936, la 5 august, a luat fiinţă Asociaţia „Redeşteptarea romilor şi romiţelor din România", cu sediul în Bucureşti, str. Rădulescu-Tei nr. 2, având ca preşedinte pe Apostol Matei. Asociaţia avea ziarul* Gazeta Romilor*.*

L. Nastasă, A. Varga, *Minorităţi etnoculturale. Mărturii Documentare. Ţiganii din România (1919-1944)*

1. Pe o axă a timpului, aşezaţi în ordine cronologică datele de înfiinţare a asociaţiilor romilor din Romania, înfiinţate în perioada interbelică:

>

2. Pe o axă a timpului, aşezaţi în ordine cronologică datele de înfiinţare a ziarelor aparţinând etniei rome,

apărute în perioada interbelică:

>

3. Din cunoştinţele avute, scrieţi de ce a fost întreruptă în 1940 apariţia ziarelor şi revistelor aparţinând etniei rome:

VI. Citiţi textul:

> *Asociaţiile romilor din perioada interbelică au dat dovadă de o intensă conştiinţă culturală şi comunitară şi au încercat să introducă în programele lor deziderate de ordin social şi cultural care să răspundă nevoilor comunităţilor de romi din ţară, cum ar fi: înfiinţarea de grădiniţe pentru copii, acces la educaţie, pregătire profesională calificată, editarea unui ziar, conservarea şi cultivarea tradiţiilor, înfiinţarea de cantine populare pentru săraci, înfiinţarea unui spital, a unor cămine pentru cei fără locuinţă, crearea de organisme financiare pentru întrajutorare, asistenţă medicală şi juridică gratuită, intervenţia pe lângă autorităţi pentru sedenta- rizarea ţiganilor nomazi prin împroprietărire cu loturi de pământ etc.*

1. Notaţi în prima din coloanele tabelului de mai jos dezideratele de ordin cultural, iar în cealaltă, dezideratele de ordin social care se regăseau în programele asociaţiilor amintite în text:

Deziderate culturale	Deziderate sociale

fotograf Tancred Bănăţeană, arhiva Muzeului Naţional al Ţăranului Român

CD

I. Asociaţi datele de pe axă cu evenimentele notate ulterior:

31 mai V>42 liun1942 16 sept i'>42 33 oct 1942 dec 1943 2 a v.ii< 1944

- Ministerul Afacerilor Interne a cerut Inspectoratului General al Jandarmeriei efectuarea unui recensământ privind comunităţile de romi.
- A început deportarea romilor nomazi.
- Consiliul de Miniştri a luat decizia renunţării la noi deportări de evrei şi romi pentru primăvara anului 1943.
- Constantin I.C. Brătianu adresează o scrisoare mareşalului Ion Antonescu, în care critică în termeni duri deportarea.
- S-a dat ordinul de lichidare pentru aproape 3.000 de bărbaţi, femei şi copii romi care au fost exterminaţi în camerele de gazare de la Auschwitz-Birkenau.
- Au avut loc ultimele deportări.

II. Definiţi:
- Holocaust,
- Deportare,
- Lagăr,
- Exterminare,
- Capitulare.

III. Citiţi textul:

> *Situaţia romilor deportaţi în judeţul Oceacov la finele lunii noiembrie şi începutul lunii decembrie 1942: „Pe timpul cât au stat în cazărmile de la Alexandrudar, ţiganii au trăit într-o mizerie de nedescris. Erau alimentaţi*

insuficient. Li se dădeau 400 g de pâine pentru cei capabili a munci şi câte 200 g pentru bătrâni şi copii. Li se mai dădea puţini cartofi şi foarte rar peşte sărat şi acestea în cantităţi extrem de mici. Din cauza proastei

alimentări, unii ţigani – aceasta o formează majoritatea – au slăbit într-atât că au ajuns numai schelete. Zilnic mureau [...] câte 10-15 ţigani. Erau plini de paraziţi. Vizita medicală nu li se făcea deloc, iar medicamente nu aveau. Sunt goi, fără haine pe ei, iar rufăria şi îmbrăcămintea le lipseşte de asemenea completamente. Sunt femei al căror corp (partea inferioară) este gol în adevăratul sens al cuvântului. Săpun nu li s-a dat de când au venit, din care cauză nu s-au spălat nici ei şi nici n-au putut să-şi spele singura cămaşă ce o au. Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. au murit 309 ţigani. Au fost găsite cadavre de ţigani pe şoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceştia au murit de foame şi frig [...] mortalitatea ţiganilor nu văd să scadă dar va creşte pe zi ce gerul va creşte şi el."

1. Notaţi sursa documentului de mai sus.

2. Care au fost cauzele celor mai multe decese ale romilor?

3. Cum se numea Şoseaua pe care erau găsite cadavre de „ţigani"'

I. Menţionaţi cum era împărţită lumea de către naziști: >>1>

a) .....

b) .....

c) .....

II. Definiţi termenii „holocaust” şi „deportare”:

III. Descrieţi pe scurt ce s-a întâmplat la Iaşi între 27 şi 29 iunie 1941 cu evreii:

IV. Descrieţi pe scurt ce s-a întâmplat în iunie 1940 cu romii din România:

V. Notaţi simbolul pe care erau obligaţi să-l poarte evreii pe

haine:

VI. Precizaţi în ce zone au fost deportaţi romii; precizaţi în ce zone au fost deportaţi evreii:

VII. Notaţi numele oraşului din Polonia în care a fost cel mai mare lagăr nazist:

VIII. Descrieţi succint ce s-a întâmplat în iunie 1942 cu populaţia de etnie romă şi cu cea evreiască:

IX. Din cunoştinţele avute, scrieţi ce s-a întâmplat cu evreii care au ajuns în lagărele de concentrare:

X. Ce s-a întâmplat cu romii care au ajuns în lagăre?

XI. Citiţi textul:

> *Între 45.000 şi 60.000 de evrei au fost omorâţi în Basarabia şi Bucovina de către trupele germane şi române în 1941. Între 105.000 şi 120.000 de evrei români deportaţi au murit ca rezultat al expulzărilor în Transnistria. În regiunea Transnistriei, între 115.000 şi 180.000 de evrei locali au fost lichidaţi (în special la Odessa şi în districtele Golta şi Berezovca). Cel puţin 15.000 de evrei din Regat au fost ucişi în Pogromul de la Iaşi şi ca urmare a altor măsuri antievreieşti. Aproximativ 132.000 de evrei au fost deportaţi la Auschwitz, în perioada mai-iunie 1944, din nordul Transilvaniei, stăpânit de Ungaria.*
>
> *Au murit, de asemenea, o mare parte dintre romii deportaţi. Din cei 25.000 de romi (jumătate dintre ei copii) trimişi în Transnistria, aproximativ 11.000 au pierit. Comunităţi rome nomade vechi de secole au dispărut pentru totdeauna.*
>
> Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final,* Iaşi, Ed. Polirom, 2004, p. 388

1. Câţi romi au murit deportaţi?

2. Câţi evrei au murit în Pogromul de la Iaşi?

I. Precizaţi cauzele care au determinat izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial:

II. Definiţi noţiunea istorică de:
- regim politic totalitar,
- război fulger,
- capitulare necondiţionată,
- ultimatum.

III. Precizaţi trăsăturile regimului nazist:

IV. Explicaţi cauzele care au dus la adoptarea legilor antisemite:

V. Notaţi semnificaţia termenilor:
- Holocaust,
- lagăr de exterminare,
- ghetou.

VI. Citiţi textul:

În dimineaţa zilei de 29 iunie 1941, convoaie de evrei din diferite cartiere ale laşiului au fost dirijate spre Chestura de Poliţie, unde la ora 15 a început masacrul în timpul căruia evreii au fost jefuiţi, bătuţi şi ucişi. Supravieţuitorii masacrului au fost duşi la gară pentru a fi evacuaţi, în conformitate cu ordinele date de Ion Antonescu. Evreii au fost înghesuiţi în

vagoane de marfă, utilizate pentru transportul de carbid, cărora li s-au astupat ferestrele, atmosfera dinăuntru devenind astfel sufocantă. Acestea sunt condiţiile în care au fost puse în mişcare două trenuri, supranumite „Trenurile Morţii”.
În primul tren, care urma să plece în direcţia Călăraşi au fost băgaţi 5.000 de evrei, din care au supravieţuit 1011, în timp ce dintr-un număr de 2.700 de evrei îmbarcaţi în trenul cu direcţia Podu Iloaiei au supravieţuit doar 700.
Principalele cauze ale deceselor au fost asfixierea şi deshidratarea. În timpul masacrului de la Chestura din Iaşi şi în trenurile morţii se estimează că au murit peste 13.000 de evrei.

https://www.inshr-ew.ro/holocaustul-în-romania/

1. Descrieţi regimul la care au fost supuşi supravieţuitorii masacrului (Pogromului de la Iaşi din 28 iunie 1941).
2. Din cunoştinţele avute, care au fost cauzele care au condus la acest tratament aplicat evreilor.

VII. Citiţi textul:

Din cauza răului tratament, până în ziua de 25 noiembrie a.c. au murit 309 ţigani. Au fost găsite cadavre de ţigani pe şoseaua Oceacov-Alexandrudar. Aceştia au murit de foame şi frig. […] Dar dacă nu li se va da şi lemne sau alt combustibil, ţiganii vor fi în stare să facă din case ceea ce au făcut din cazărmi, nişte locuinţe nelocuibile. Şi frigul o să[-]i ducă şi la aceasta, fără să se gândească că răul şi-l agravează, şi că pericolul de a muri de frig este mai mare. De asemenea, dacă nu li se va da o alimentaţie omenească, asistenţă medicală şi medicamente, precum şi îmbrăcăminte la unii, mortalitatea

ţiganilor nu [o] să scadă, dar va creşte pe zi ce gerul va creşte şi el.

Documente privind deportarea ţiganilor în Transnistria. Culegere întocmită, cu Studiu Introductiv de Viorel Achim, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 2004, vol. 2, doc. 249, pp. 27-28

Au murit, de asemenea, o mare parte dintre romii deportaţi. Din cei 25.000 de romi (jumătate dintre ei copii) trimişi în Transnistria, aproximativ 11.000 au pierit. Comunităţi rome nomade vechi de secole au dispărut pentru totdeauna.

Comisia Internaţională pentru Studierea Holocaustului în România, *Raport final,* Iaşi, Ed. Polirom, 2004, p. 388

1. Din cunoştinţele avute şi din sursa dată, precizaţi unde au fost deportaţi romii din România.

2. Notaţi cauzele care au dus la moartea unui număr mare de romi.

3. Care sunt definiţiile acceptate pentru „deportare” şi „holocaust”.

Definiţii:

Vertical (A-B):
Războiul de.....care a avut loc între anii 1877-1878.

Orizontal:
1. În 1847 domnitorul Gheorghe.....a acceptat dezro
birea ţiganilor/romilor mănăstireşti în Ţara Românească;
2. Alianţa alături de care Romania a intrat în Primul Război Mondial în anul 1916;
3. Documentul programatic din anul 1848 din Moldova a fost redactat de către revoluţionarii grupaţi în Naţională;
4. La 24 ianuarie 1859 a avut loc Mica.....
5. Documentul redactat în 1848 în Moldova în care s-a regăsit şi
dezrobirea ţiganilor s-a intitulat „Petiţiunea.....
6. Potrivit Constituţiei din 1866, România devenea o monarhie constituţională, iar succesiunea la tron se realiza pe cale
.....;
7. Domnitor de etnie romă care a condus Moldova în perioada aprilie-decembrie 1595;
8. Parte a Ţării Româneşti intrată în componenţa Imperiului Otoman în timpul lui Mircea cel Bătrân şi care a revenit în componenţa României prin tratatul de la Berlin (1878);
9. Redută a armatei Imperiului Otoman care capitulează la 28 noiembrie 1877;
10. Lege fundamentală a României adoptată la 1/13 iulie 1866;
11. La Consiliul de Coroană de la Sinaia, din 21 iulie/3 august
1914, România şi-a declarat..... în Primul Război Mondial;

12. Prima provincie unită cu România în 1918 a fost…;

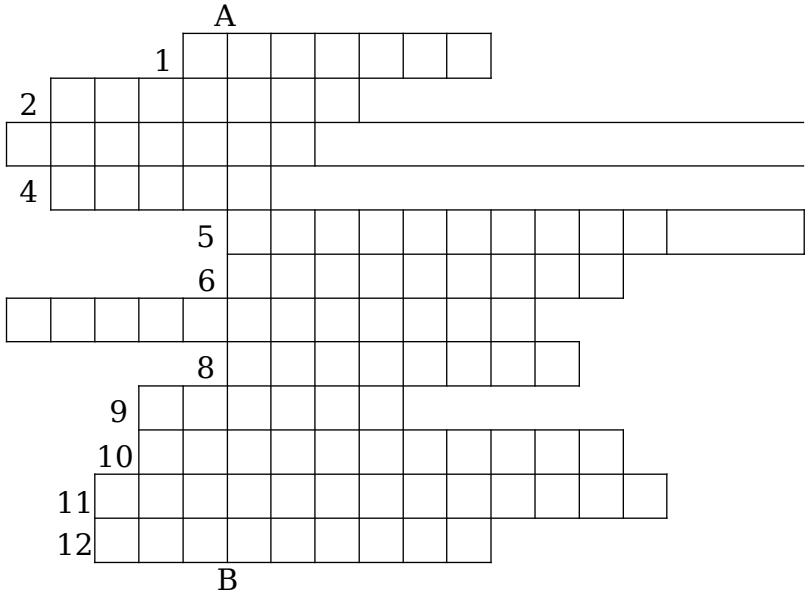
A
1
2
4
5
6
8
9
10
11
12
B

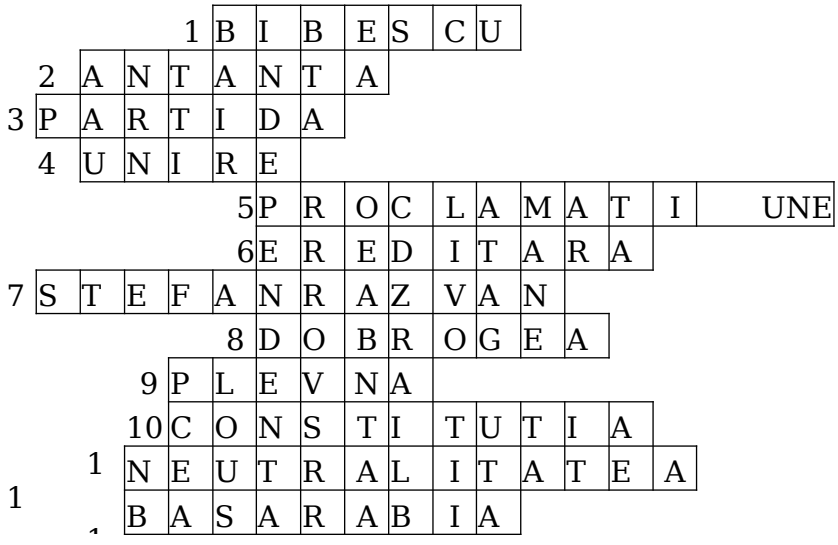
1 B I B E S C U
2 A N T A N T A
3 P A R T I D A
4 U N I R E
5 P R O C L A M A T I UNE
6 E R E D I T A R A
7 S T E F A N R A Z V A N
8 D O B R O G E A
9 P L E V N A
10 C O N S T I T U T I A
1 N E U T R A L I T A T E A
1 B A S A R A B I A

agenția ÎMPREUNĂ

STIFTUNG
ERINNERUNG
VERANTWORTUNG
ZUKUNFT